

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ ANABİLİM DALI**

**27 MAYIS 1960 ASKERİ MÜDAHALESİ'NİN İZMİR'DE
UYGULANIŞI VE ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Deniz KANAT

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan MERT

İZMİR-2009

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “27 Mayıs Askeri Müdahale’sinin İzmir’de Uygulanışı Ve Etkileri” adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

İsim-Soyad

Deniz KANAT

İmza

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR	III
ÖNSÖZ	IV

GİRİŞ

27 MAYIS 1960 DÖNEMİ İÇİN KULLANILAN KAVRAMLAR	1
--	---

I.BÖLÜM

İZMİR'DE SİYASİ HAYAT

1.1919-1950 Tarihleri Arasında İzmir'deki Siyasi Gelişmeler	4
1.1. Milli Mücadele Döneminde İzmir	4
1.2. CHP'nin Kuruluşu	5
1.3. Çok Partili Yaşama Geçiş Teşebbüsleri	7
2. Değişen Dünya Dengeleri Ve Türkiye'de Çok Partili Parlamenter Sisteme Geçiş	
3. Türkiye'de Milletvekili Seçim Usulleri, Sonuçları Ve İzmir	
3.1. 21 Temmuz 1946 Seçimleri	12
3.2. 14 Mayıs 1950 Seçimleri	15
3.3. 2 Mayıs 1954 Seçimleri	17
3.4. 27 Ekim 1957 Seçimleri	18
4. Demokrat Parti'nin Kuruluşu Ve İktidara Gelmesi	19
4.1. Demokrat Parti'nin İzmir'deki Siyasi Yapılanması	21
4.2. Demokrat Parti'nin (15 Mayıs 1960) İzmir Mitingi	23
4.2.1. Başvekil Adnan Menderes'in İzmir'deki Konuşması	24
4.2.2. İsmet İnönü'nün Yayınlanmayan Cevabı	26

II.BÖLÜM

27 MAYIS 1960 ASKERİ MÜDAHALESİ

1. 27 Mayıs'ın Fikirselsel Oluşumu	30
2. Ordudaki Görüş Ayrılıkları Ve İzmir	34
3. Askeri İdare Mensupları Ve Hükümet Programları	36

4. İzmir’de NATO’nun Etkisi	41
5. Milli Birlik Komitesinin Uygulamaları	49

III.BÖLÜM

27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ’NİN İZMİR’DE UYGULANIŞI

1. İzmir’e Atanan Yerel Askeri Yöneticiler	56
2. İlk Askeri Tebliğler	59
3. İzmir’de Gerçekleştirilen Tevkifler	64
3.1. İzmir Demokrat Parti Mensuplarının Tevkifleri	67
3.1.1.İzmirli Siyasilerin Yassıda’ya Götürülmesi Ve Yaşananlar	68
3.2. Nurculara Yönelik Tevkifler	72
3.3. İnkılâp Aleyhtarlarının Tutuklanması	76
4. İzmir’de Basın	78
4.1. İzmirli Gazetecilerin Durumu	83
5. Askeri Dönemde İzmir’de Sosyal Yaşam	87
6. Askeri Dönemde İzmir’deki Ekonomik Durum	91
6.1. İzmir’de Hazineye Yapılan Yardımlar	95
7. Askeri Dönemde İzmir’de Siyasal Hayat	97
7.1. İzmir’de Yapılan İnkılâp Hareketleri Ve Hürriyet Mitingleri	101
7.2. İnkılâp Hareketlerine Tepkiler	103
8. İzmir Üniversiteleri’nin Durumu	105

VI.BÖLÜM

ASKERİ DÖNEMİN NİHAYET BULMASI

1. 1961 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	110
2. 1961 Seçimleri	110
3. 27 Mayıs Sürecinin Etkileri	113
SONUÇ	116
KAYNAKLAR	119

KISALTMALAR

T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
HF.	: Halk Fırkası
CHP.	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP.	: Demokrat Parti
TCF.	: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
SCF.	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
MP.	: Millet Partisi
MKP.	: Milli Kalkınma Partisi
CKMP.	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
MEH.	: Milli Emniyet Hizmetleri
MİT.	: Milli İstihbarat Teşkilatı
MBK.	: Milli Birlik Komitesi
TSK.	: Türk Silahlı Kuvvetleri
a.g.d.	: adı geçen döküman
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.t.	: ad geçen tez
c.	: cilt
haz.	: hazırlayan
s.	: sayfa
yay.	: yayınları

ÖNSÖZ

Yakın Tarihimizde önemli bir iz bırakan “27 Mayıs Askeri Müdahalesi’nin İzmir’de Uygulanışı Ve Etkileri” başlıklı tez konumu hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hasan Mert’in tavsiyeleri doğrultusunda araştırma konusu olarak tespit ettik.

Araştırma aşamalarında ilerledikçe sadece İzmir’deki uygulamaları değil aynı zamanda 27 Mayıs’a neden olan olayları ve düşünce yapılarını da inceleme fırsatı bulduk. Tezimiz beş bölümden müteşekkil olup, ilk bölümde 27 Mayıs dönemi için kullanılan kavramları ele aldık. Sonraki bölümlerde ise sırasıyla İzmir’deki siyasi hayat, 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi’nin gerçekleştirilmesi, İzmir’de yaşananlar ve son bölümde ise 1961 Anayasası ve genel seçimlerle birlikte Askeri idare döneminin nihayet bulması konuları işlenmiştir. Ege Üniversitesi’ndeki hocalarım Prof. Dr. Ahmet Özgiray’a, Prof. Dr. Zeki Arıkan ve Bölüm Başkanımız Prof. Dr. İsmail Aka’ya ve Tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hasan Mert’e yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Beni Ege Üniversitesi’nde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim dalına öğrencisi olarak kabul eden ilk danışmanım Prof. Dr. Tuncer Baykara’ya, şükranlarımı sunar, hürmetler ederim.

Araştırma esnasında özellikle sözlü kaynaklar, arşiv vesikaları, İzmir gazeteleri, anı kitapları ve belgeseller olmak üzere çeşitli kaynaklardan istifade ettik. Fakat Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nde yaptığımız taramalara rağmen 1960 dönemi ile ilgili çok az belgeye ulaşabildik. Ayrıca sözlü kaynak olarak o dönem İzmir’de önemli olaylara şahitlik eden DP’li Acar Tuncer ve Beliş Beler’e bir çok kez ulaşmamıza rağmen görüşme talebimiz yanıtız kaldı.

Menderes’in İzmir mitinginde bulunan ilk danışmanım Tuncer Baykara da röportaj vermedi. Bunun yanı sıra çalışmamızla ilgili sözlü kaynak olarak yardımlarını esirgemeyen başta hocam Prof. Dr. Ahmet Özgiray’a, Necdet Aşık, Şeref Bakşık, Berin Taşan, Necip Mirkelamoğlu ve Eren Akçiçek Beylere teşekkür ederiz.

Deniz Kanat

İzmir 2008

GİRİŞ

27 MAYIS 1960 DÖNEMİ İÇİN KULLANILAN KAVRAMLAR

27 Mayıs ve müteakip süreci tam manasıyla idrak edebilmek maksadıyla o dönem için kullanılan kavramların açıklamasını, meydana gelen olayları da göz önünde bulundurarak izaha çalışacağız.

Darbe kelimesinin menşei Ferit Develioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe lugatına göre Arapça bir isimdir.¹

Kelime günlük hayatta, somut bir olumsuzluğa uğratılan canlı veya cansız varlıkların maruz kaldığı durumu nitelemek için kullanılmaktadır. Burada önem arz eden husus, mağdurun kendinden bağımsız başka bir etken tarafından bilinçsiz ya da çoğu zaman bilinçli olarak zarar görmesidir.

Darbe sözcüğü aynı zamanda politika ve stratejide de yer alır. Stratejik açıdan hedefe ani ve etkili mahiyette bir kuvvet uygulanması manasına gelse de, kelime bize hedefin tamamen etkisiz hale getirildiği anlamını vermez.²

Politik alanda ise güç kullanılarak mevcut yönetim merciinin bir nevi hal edilmesine yol açan yöntem ve üslup şeklini almıştır. Darbeyi diğer tanımlardan ayıran fark da budur. Çünkü darbe bir süreç anlamını da taşımaz. 27 Mayıs,12 Mart,12 Eylül günleri Türk Tarihi'nde gerçekleştirilen darbeleri izleyen süreci Askeri Dönem olarak adlandırabiliriz.

Arapça hâlel'den türeyen ihtilal kelimesi kısaca bozma, bozukluk, eksiklik anlamlarını ihtiva etmektedir.³

Yönetim şekli ne olursa olsun işleyişten memnun olmayan (askeri iştirakin geri planda kaldığı veya olmadığı) geniş halk kitlelerinin düzeni değiştirmeye yönelik eylemi hatta Fransız İhtilali'nde görüldüğü gibi başarıya da ulaşabilen bir isyan hareketidir.⁴ Zaten kelime de Fransız İhtilali ile ehemmiyet kazanmıştır.

---

¹ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Haz:Aydın Sami Güneyçal, Aydın Yay, Ankara, 2002, 19.basım, s.166

² Kemal Girgin, *Politika Sözlüğü*, Hürriyet yay, İstanbul, 1982, s.135

³ Develioğlu, age,s.419

⁴ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Milliyet yay, İstanbul, 1992, s.686

Lakin bizde 27 Mayıs 1960'ı ihtilal sözcüğü karşılamaz. Çünkü oluşumun içinde bizzat halk yoktur. Her ne kadar müteakiben basında halkın ılımlı yaklaşanları sür manşet yapılsa da darbeyle birlikte CHP-DP kutuplaşmasının sona erdiği düşünülemeyeceği gibi bu açıdan vatandaş arasında düşünce birliğinden de söz edilemez. Bilakis tahayyül ettiğimiz bütünlüğü Ordu içinde de bulamamaktayız. Öyle ki İstanbul'daki Askeri Birlikler 27 Mayıs'ı olay cereyan ettikten sonra öğrenebilmişlerdir.

Bu konuya 1913 yılının 23 Ocağında Enver Paşa ile mahiyetindekilerin gerçekleştirdiği Bâb-ı Âli baskını sırasında bile Sadrazama istifa dilekçesi yazdırılırken, riyasetin önünde gösteri yapan bir kısım ahalinin varlığına ve ayrıca dilekçeye halkın isteği üzerine sözcüğünün ilavesine de özellikle dikkat edilmişti. Böylelikle ihtilalin gerekleri bir nevi yerine getirilmiş oluyordu.

Muhtıra, diplomaside belli bir hususu hatırlatmak üzere verilen genellikle sözlü ifadeden sonra sunulan yazılı bildiridir. Notadan ayrılan özelliği giriş ve sondaki nezaket ifadelerinin ve mührün olmamasıdır. Türkiye'de Askeri Müdahaleleri Türk Halkına ve dünya kamuoyuna gerekçeleri ile bildirmek amacıyla kullanılmıştır.⁵

Cunta, meşru yönetime kanuni yollarla değil askeri kuvvet vasıtasıyla hakim olan ve askerlerden mürekkep bir topluluğa verilen addır. Ülkemizde "Cuntadan çok cuntacı olmak" deyimi de bu vesileyle lisanımızda yerini almıştır.⁶

Devrim, toplumu var eden temel unsurların o günün ihtiyaçlarına cevap verememesi nedeniyle halkın isteğiyle gerçekleşen sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel, radikal bir değişimdir ve bireyin yaşamını doğrudan etkilemekte, dolayısıyla bireyi de yakından ilgilendirmektedir. Devrim mevcut düzenin devrilmesi anlamını da ihtiva ettiğinden öncesi ve sonrası vardır. Olağan şartlarda gerçekleştiği takdirde devrim toplumun evrimleşmesi neticesinden doğar.⁷

Türkiye Cumhuriyeti'nin oluşumunda gerçekleşen özelliklerden biri de devrimdir. Buna karşılık, dönemin önemli şahsiyetleri devrim olarak nitelendirse de, yukarıda bahsettiğimiz kaidelerden ötürü 27 Mayıs için devrimden söz edemeyiz.

Her ihtilal devrimle sonuçlanmayabilir yani başarıya ulaşamayabilir. Ancak devrim ihtilalin başarıya ulaşmış bir sonucudur.

⁵ Develioğlu, *age*, s.676, Kemal Girgin, *age*, s.309

⁶ Ömer Demir, Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ağaç yay, İstanbul, 1992, s.69

⁷ Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü*, MEB Basımevi, İstanbul, 1969, s.79

İnkılâp kelimesinin kökeni Arapça'dır. Kısaca deęişim⁸ anlamına gelse de Cumhuriyet Tarihimize Milli Mücadele dönemine müteakiben kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ideolojik yeniliklerinin tümüne ve devrimin kendi kendini mütemadiyen yenileyici, bir nevi içtihat vasfına verilen addır ve yakın tarihimizde yapılan tüm askeri darbelerin, muhtıralara göre esbab-ı mucibini teşkil etmektedir.

Kazan Kaldırmak deyimini ise Osmanlı Devleti döneminde Yeniçerilerin padişaha yönelik ayaklanmasına ve "İstemezük" diye bağırarak Yeniçeri askerlerinin yemek pişirdikleri kazanlarıyla beraber "At Meydanı"nda toplanmalarına yani dönemin askeri isyanına istinaden kullanılan tarihi bir deyimdir. Menderes'i protesto etmek için de gösteri yapan gruplar aynı şekilde "İstemeyiz" diye bağırılmışlar idi. Bu deyimini en iyi ifade eden ise İzzet Molla'nın beyiti olmuştur.

"Koyup kaldırmadan ikide birde
Kazan devrildi söndürdü ocağı

İzzet Molla"⁹

---

⁸ Develioğlu, *age*, s.439

⁹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*, MEB yay, İstanbul, 1993, c.2, s.229

I.BÖLÜM İZMİR'DE SİYASİ HAYAT

1. 1919-1950 TARİHLERİ ARASINDA İZMİR'DEKİ SİYASİ GELİŞMELER:

Milli Mücadele döneminde ve Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte İzmir'de yakın tarihimize yön verecek önemli olaylar cereyan etmiştir. Bu bölümde sırasıyla Yakın Tarihimizin İzmir'i de ilgilendiren mühim hadiseleri ele alınacaktır.

1.1. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE İZMİR

15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlıların İzmir'i işgali ve bu işgal sırasında İzmirli'lere yönelik mütecaviz tutumları Anadolu'nun pek çok bölgesinde protestolara ve tepkilere neden olmuştur. Bu işgal halkı uyanışa geçiren en mühim hadisedir ki bu da mücadele kararlılığını ve örgütlenme çalışmalarını had safhaya ulaştırmış idi.

İngilizler işgalden sadece bir gün önce Türklere Yunan birliklerinin İzmir'e çıkacağını haber vermişler idi. Bu durumu öğrenen halk, dehşet içinde Yahudi maşatlığında toplanıp sabaha kadar örgütlenmeye çalıştı. 15 Mayıs sabahı ise Sarıkışla ile Konak arasında Yunan mezalimi ile pek çok Türk hayatını kaybetmiştir. Bu gerçeğe kendisini nelerin beklediğini çok iyi anlayan Türk halkı yaşam mücadelesi vermeye başlamıştır.

Bölgede kurulmuş Redd-i İlhak Cemiyeti¹⁰ ve İttihat ve Terakki'nin İzmir Genel Sekreteri olan Celal Bayar, Galip Hoca kılığında Anadolu'ya mühimmat gönderilmesini sağlamıştır.

Ali Fuat Cebesoy'un Garp Cephesi Kumandanlığı'ndan alınarak elçilik görevine getirilmesiyle yerine, Ege bölgesinde düzenli ordu oluşturmaya çalışan İsmet İnönü geçecektir. Uzun süren harp yıllarından sonra kazanılan zaferlerle ve 9 Eylül günü İzmir'in Yunan askerlerinden kurtuluşu ile beraber Lozan görüşmelerine İsmet İnönü Başkanlığında Türk Heyeti gidecektir. Görüşmelere ara verildiği sırada ise 17 Şubat- 4 Mart 1923 tarihleri arasında yine İzmir'de, verdiği mesaj itibariyle önem taşıyan İzmir İktisat Kongresi toplanacaktır.

---

¹⁰ Tuncer Baykara, *Türk İnkılap Tarihi Ve Atatürk İlkeleri*, Akademi Kitabevi, İzmir, 1996, s.72

1135 delege ile bir araya gelen İzmir İktisat Kongresi'nin üzerinde durduğu ana konuyu, savaştan yeni çıkmış Türk Devleti'nin ekonomik sıkıntıları oluşturacak ve bunu telafi etmek amacıyla uygulanabilecek bir program meydana getirilecektir.¹¹

İzmir'deki on altı günlük kongrenin devrim niteliğindeki özelliği ise çiftçi, tüccar, sanayi ve işçi gruplarının da katıldığı toplantıda iktisadi ihtiyaçların belirlenerek alınacak önlemlerin tespit olunmasıdır.¹²

İç politikada bu maksatla toplanan kongre ile dışarıya verilmek istenen mesaj ise; artık siz kabul etseniz de etmeseniz de biz bir devletiz ve bir devlet olarak istediğimiz tasarruf teşekküllerini de oluştururuz olmuştur. Aslında Lozan görüşmelerine ara verildiği sırada, zamanlama da kongre kadar önem taşımaktadır.

1.2. CHP'NİN KURULUŞU

Atatürk, Nutuk'ta da belirttiği gibi 7 Aralık 1922 tarihinde Ankara'da, basın aracılığıyla Halkçılık ilkesine dayanan "Halk Fırkası" adını taşıyan bir siyasi parti kurmak istediğini ilan eder. Partinin kuruluşu ve programı ile ilgili halktan ve ilim insanlarından yardım aldığını da eklemektedir.¹³

Karabekir Paşa ile fikir teatisi şu şekilde gerçekleşmiştir: "Gazi'nin ne yapmak istediğini herkes merakla bekliyordu. Bunu bende merak ediyordum. Siyasi bir fırka teşkil etmek fikrinde olduğunu öğrendim. Fırkaya (Müdafaa-i Hukuk) adını vermek arzusundaydı.

İttihat ve Terakki'nin yaptığı hatayı yapmamalıyız. Keşke onlar da çok ısrar ettiğim tarzda başka isim alsalardı da İttihat ve Terakki herhangi bir milli tehlike karşısında milli birliğe yarasaydı ve tarihte hep yüksek kalsaydı. İstiklalimizi kurtardığımız bir namı siyasi bir cemiyete vermek doğru olmaz mütalaasında bulundum.

(Halk Fırkası) adı muvafık görüldü."¹⁴

Aslında ne Meclis-i Mebusan'da ne de Ankara TBMM'de kurulan ilk parti Halk Fırkası değildi. Halk Fırkası'nı Halk Fırkası yapan en önemli iki neden; evvela partiyi

¹¹ A. Afetinan, *İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923)*, TTK, Ankara, 1982, s.12

¹² A. Afetinan, *a.g.e.*, s.20

¹³ M. Kemal Atatürk, *Nutuk*, Beda Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.541

¹⁴ Uğur Mumcu, *Kazım Karabekir Anlatıyor*, Umag Vakfi Yay., Ankara, 2002, 23.basım , s.56

Atatürk'ün kurması ve menşeyini ulusal kurtuluş savaşını örgütsel olarak sırtlayan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne dayandırmasıydı.

Seçim Kararı alındıktan sonra 8 Nisan 1923 yılında Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Mustafa Kemal'in, seçim dolayısıyla yayınladığı Dokuz Umde Beyannamesi¹⁵ partinin programı oldu.

Seçimler sonucunda ikinci TBMM'nin oluşumundan sonra, 9 Eylül 1923 günü parti nizamnamesi kabul görür ancak Halk Fırkası 11 Eylül'de resmen kurulabilmiştir. Buna rağmen daha manidar olan 9 Eylül yani İzmir'in Yunan işgalinden kurtuluş günü Fırkanın kuruluş günü olarak kabul edilir.

Halk Fırkası Genel Başkanlığına Mustafa Kemal, Genel Sekreterliğe Recep Peker seçilir. Refik Saydam, Münir Hüsrev Göle, Saffet Arıkan ve daha sonra Demokrat Parti'nin kurucuları arasında yer alacak Celal Bayar Genel Yönetim Kurulu üyesiydiler. Meclis Grubu Başkanı ve İcra Vekilleri Heyeti Başkanı Fethi Okyar olur.¹⁶ Meclis Grubu Yönetim Kurulu üyeleri arasında 22 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960 DP dönemi boyunca Meclis Başkanı seçilecek olan Refik Koraltan da yer alır.¹⁷

Cumhuriyetin ilanıyla Cumhuriyet Halk Fırkası adını alan parti, 1927 yılının Ekim ayında Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerini birleştiren Sivas Kongresini ilk kongre sayarak ikinci kongresini toplamış ve umumi reis Atatürk altı gün boyunca Nutuk eserini mecliste okumuştur.¹⁸

Kurtuluş Savaşından önce İttihat ve Terakki Fırkası'na ait olan I. TBMM binası 23 Nisan 1923-18 Ekim 1924 tarihleri arasında kullanılmış ve meclisin yeni binasına taşınmasına müteakip Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Merkezi ve Hukuk Mektebi işlevini 1952 yılına kadar devam ettirmiştir.¹⁹

Milli Mücadele'nin temsil edildiği ilk meclisin CHF'na devredilmesi, partinin ayrıcalıklı bir konum kazanmasını pekiştirmiştir. HF'nın ilk kongresi olarak Sivas Kongresi'nin kabul edilmesi de kurtuluşun CHP'ye atfıdır. Atatürk bizzat Cumhur Reisi iken Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesinde Fethi Okyar'a CHP'nin yanında olacağını

¹⁵ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, Doğan Kardeş Yay, İstanbul, 1952, s.580-582

¹⁶ Cemil Koçak, *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1997, 5.basım, s.90

¹⁷ *TBMM Başkanlar Ve Meclis Konuşmaları*, TBMM Basımevi, Ankara, 2002, s.347,348

¹⁸ Mete Tunçay, *Eleştirel Tarih Yazıları*, Haz. Bahadır Türk, H. Emrah Beriş, Liberte Yayınları, Ankara, 2005, s. 45, 51

¹⁹ Kurtuluş Savaşı Müzesi (I.TBMM Binası) Broşürü, Dösım Basımevi, Ankara

belirtmiş ve SCF feshedilmiştir. İsmet İnönü de 12 Temmuz 1947 Beyannamesine rağmen bu temayülü devam ettirecektir. Tüm bu bilgiler dikkate alındığı vakit CHP'nin her ne kadar ismi konmasa da Devlet Partisi olarak algılandığı, günümüzde de değerini yitirmeyen bir gerçektir. Bu şartlar göz önüne alındığı zaman, Türkiye'de çok partili demokratik yaşama çok zor şartlar altında geçildiği, bu sıkıntılı dönemin etkilerinin bugüne de yansıdığı unutulmamalıdır.

1.3. ÇOK PARTİLİ YAŞAMA GEÇİŞ TEŞEBBÜSLERİ:

Milli Mücadele yıllarında Atatürk'ün çok eski arkadaşlarına rağmen İsmet İnönü'yü ikinci adam olarak seçmesi diğer paşalarda tedirginlik yarattığı gibi İnönü'nün de ötekilere karşı dikkat içerisinde bulunmasına neden oldu. 1923 yılından sonra Mustafa Kemal Paşa'nın İsmet Paşa lehine olan tavrıyla, İnönü, Fethi Bey'i Atatürk'ün yanında olmasına rağmen, siyasetten uzaklaştırarak Paris Büyükelçiliğine sevk ettirdi.

Zamanla Milli Mücadeleyi gerçekleştirenler arasında ayrılıklar baş göstermeye başladı. Bazı komutanların, özellikle 2. Ordu Müfettişi Ali Fuat Paşa'nın İnönü hükümetince takip ettirilmesi tepki ile karşılanmıştır.²⁰ Komutanların askerlik ya da mebusluğu tercih etmelerini isteyen Atatürk, bununla askerlerin siyasi faaliyetlerini sınırlandırmayı amaçlamaktaydı. Bu sebeple bazı paşalar askerlik mesleğinde karar kılarken, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele ve Rauf Orbay gibi isimler istifalarını vererek siyaseti tercih ettiler. 1924 Aralık ayında Bursa'dan seçimi kazanan Nureddin Paşa, Şubat ayında seçimin yenilenmesi üzerine tekrar kazanır. Türk Milleti bu şekilde Kurtuluş Savaşı liderlerine olan saygısını kanıtlamış olmaktadır.²¹

Atatürk'ü en başından beri destekleyen sivil ve asker pek çok aydın, kendilerine karşı tavır alınması sebebiyle bir siyasi çatı altında birleşme kararı aldılar. Ve bu fikirlerle 17 Kasım 1924 tarihinde Halk Fırkası'ndan istifa edenler Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurdular. Genel Başkanı Kazım Karabekir olan partide Ali Fuat,

²⁰ Tuncer Baykara, *a.g.e*, s.122; Cüneyt Polat "Dünden Yarına CHP" Belgeseli, Kanal A, 02.08.2008, Saat:21.30: İsmet İnönü bu huyundan Menderes zamanında da vazgeçemedi. Çünkü Menderes'in dinlenen telefonlarının kayıtlarını mecliste bile okuma fırsatı buluyordu. Menderes'in telefonda konuşurken ıslık çaldığını öğrenen İnönü yüksek sesle "Manyak" der. O sırada kürsüde konuşma yapan Adnan Menderes ise olan bitenden habersizdir.

²¹Tuncer Baykara, *a.g.e*, s.122

Adnan Adıvar gibi önemli isimler yer almaktaydı.²² Fırka adından da anlaşılacağı gibi Cumhuriyet rejimini savunmakta idi. Programındaki fark ise halkın dini duygularına hürmetkâr kalınacağı idi. Ayrıca belirtmek gerekir ki bu madde kesinlikle Gazi'ye yönelik değildi.

Yalnız Terakkiperverler Gazi'nin bir fırka tarafını tutmasını istememekteydiler. TCF'nin kurulması üzerine 20 Kasım 1924'de İsmet İnönü Başbakanlıktan ayrılarak yerine Fethi Okyar Bey geçer. İngiltere ile Musul üzerinde problem yaşarken Doğu'da Şeyh Sait isyanı meydana geldi. Fethi Bey isyan devam ettiği ve çok eleştirildiği için istifa etti. Yerine isyanın sert tedbirler alınarak bastırılmasını isteyen İnönü geçer ve 4 Mart 1925'te "Takrir-i Sükûn" kanunu ile İstiklal Mahkemeleri kurularak meclise geniş yetkiler verilir. İsyân bir ay içinde bastırılır. Lakin Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası isyanı tahrik ettiği gerekçesi ile 3 Haziran 1925'te kapatılır. Böylece Cumhuriyet sonrası siyasi parti girişimi sona erer.

15 Haziran 1926 tarihinde ise İzmir Kemeraltı çarşısı girişinde yapılması tasarlanan Gazi'ye yönelik suikast, gelişinin bir gün gecikmesiyle açığa çıkar ve pek çok kişi tutuklanır. Elhamra sinemasında (Konak'ta bugün Devlet Opera ve Bale binasının bulunduğu yer), gerçekleşen, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy gibi paşalarında yargılandığı mahkemede Rauf Orbay İngiltere'de bulunmasına karşılık hapis cezasına çarptırılır. Diğer paşalar beraat ederler. Ancak Maliye Nazırı Cavit Bey ve tertipçiler idam cezası olarak suikastın yapılmak istendiği yerde asılırlar.²³ İzmir önemli olayların merkezi olmuştur.

Aslında Gazi Mustafa Kemal'in İttihat ve Terakki'ye karşı bir hassasiyeti mevcuttur. Savaş yıllarında mensup olduğu cemiyette kendisi güvercinler kanadını oluşturmaktaydı. Fakat uzlaşamayınca ayrılmayı tercih etti ve suikast girişiminden sonra ittihatçılara yönelik mahkemeler de yapıldı.

1929 dünya ekonomik krizi Türkiye'yi de etkilemişti ve 1930 yılında yurt gezisine çıkan Atatürk, halkın şikayetlerini dinlemişti. CHP'nin ekonomi politikası ile ilgili soru işaretleri oluşmaya başlamıştı. Tatil için Paris'ten Türkiye'ye dönen Fethi Okyar ile Atatürk uzun süre hasbıhal ederler ve Okyar, Fransa ile karşılaştırma yaparak

---

²² Tuncer Baykara, *a.g.e.*, s.123

²³ Tuncer Baykara, *a.g.e.*, s.123,124

Türk sistemindeki eksiklikleri belirtir. Meclis içinde bir muhalif sese ihtiyaç olduğunda karar kılınır ve Atatürk'ün de teşvikiyle Fethi Okyar 12 Ağustos 1930 tarihinde Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurar. İnsanlar, CHP'ye karşı yer almaktan çekindikleri için Atatürk kendi yakınlarını da partiye dâhil eder. Daha ılımlı bir politika izleyen SCF kısa sürede yayılır ve halkın geniş tezahüratlarına mazhar olur. Özellikle İzmir'de yapılan miting izdihamlara yol açmıştır. Bu sırada gerçekleştirilen belediye seçimlerinde Samsun ve Silifke olmak üzere iki ilde seçimi Serbest Fırka kazanır. Lakin bir müddet sonra Silifke kazaya çevrilir ve Samsun'da adaletli seçim yapılmasını sağlayan Vali Kazım İnanç görevden alınır. CHP ise vazgeçilemezliğinin tehlikeye girdiğini anlayarak bunu engelleme girişiminde bulunur. Bu amaçla İsmet Paşa devreye girer ve Atatürk'ün Serbest Fırka'ya karşı CHF'nin tarafını tuttuğu Fethi Beye bizzat Gazi tarafından beyan edilir.²⁴ SCF kurulurken de Atatürk, ne taraf olduğunu ne de tarafsız olduğunu dile getirecek, reisicumhur olduğu sürece fırkasının, Halk Fırkası, vekilinin de İnönü olduğunu Okyar'a söylerken temayülünü de belli edecekti.²⁵

Aslında bu davranış daha yolun başında başka partiler kurulup, siyasi hayatta yer alabileceğini göstermekteydi. Demek ki meclis, tıpkı iki ilde seçim kazandıran halk gibi kendi içinden çıkacak oluşumlara ve en önemlisi demokrasi geleneklerine hazırды. Fakat CHF ve özellikle İsmet İnönü ile Gazi muhalif bir partinin CHP'yi gölgeleyebilecek bir vaziyet alması olasılığını kabullenemediler. Aslında birinci adamında ikinci adamında istedikleri CHP ve kendi kontrollerinde işleyişe katkı sağlayabilecek bir partinin varlığıydı ki bu da demokrasiyle bağdaşmamaktadır.

Atatürk'le mücadele etme amacı gütmeyen Serbest Cumhuriyet Fırkası idarecileri, 17 Kasım 1930'da partiyi feshettiler.²⁶ Ve uzun bir müddet yeni bir siyasi parti kurulması mümkün olamadı.

---

²⁴ Tuncer Baykara, *a.g.e.*, s.124

²⁵ Filiz Çolak, *Demokrat Parti'nin İzmir'de Kuruluşu Ve Gelişimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995, s.19

²⁶ Tuncer Baykara, *a.g.e.*, s.125

2. DEĞİŞEN DÜNYA DENGELERİ VE TÜRKİYE'DE ÇOK PARTİLİ PARLAMENTER SİSTEME GEÇİŞ:

İkinci Dünya Savaşında faşizmle yönetilen ülkelerin saldırılarına uğrayan İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ülkeleri daha savaş sona ermeden bir araya gelerek, dünya devletlerinin demokratikleşmesi için çalışmalara başlamışlardı.

İngiltere ve Sovyetlerin Alman hücumuna, ABD'nin ise Pearl Harbor baskınına maruz kalmaları faşizme olan nefretlerini perçinlemişti. 1 Ocak 1942'de mihver devletleriyle savaş halindeki 26 ülke "Birleşmiş Milletler Beyannamesi"ni imzalamış ve bunlara mihvere savaş açmak şartıyla, 1945 Martına kadar aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 20 devlet daha katılmıştı. 25 Nisan 1945'te ABD'nin San Fransisco şehrinde yapılacak toplantıda, daha önce Dumbarton Oaks'ta oluşturulan Birleşmiş Milletler Anayasası onaylanacaktı. Ancak bu anayasada örgüte katılabilmek için demokratik bir rejime sahip olmak gerekiyordu. Türkiye için de konferansa katılmanın öncelikli şartı, demokratik rejime geçmesiydi. Batı kamuoyunun gözünde Türkiye böyle bir vasfa sahip değildi. Bu yüzden Türkiye son anda Churchill'in gayretleri ile konferansa iştirak edebildi.²⁷

İnönü, konferansa delege olarak katılacak Feridun Cemal Erkin'i dersine çalıştırmak için, Amerikalıların ülkemizde çok partili hayata ne zaman geçileceği sorusunu sorarlarsa onlara; Atatürk'ün büyük bir reformcu olduğunu, İnönü'nün ise bu reformları yerleştirmeyi ve Atatürk'ün istediği tam demokrasiye geçmeyi hedeflediğini, ancak savaş ortamı tehlikelerinin buna olanak vermediğini ve harp bitiminde bunu gerçekleştirmeyi arzuladığını, iletmesini tembihler.²⁸

Türkiye ikinci harpte çok ciddi tehlikeler atlatmıştı ve Sovyetler Türk topraklarında hak iddia edecek kadar dengesizlikler sergilemekte idi. Ancak diğer batı devletlerinin de dengeli bir politika izlemedikleri boğazlar konusunu tartışmaya açmış olmalarından belliydi. Fakat İnönü, Rus tehdidine karşılık Amerika'yı arkasına almak istiyordu ve dile getirmediği fakat çok iyi bildiği bir gerçek vardı ki, o da değişen dünya

²⁷ Necdet Ekinci, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997, s.274, 275

²⁸ Necdet Ekinci, *a.g.e.*, s.275

dengeleri içinde Türkiye kendi güvenliğini sağlayabilecek bir yer almak zorundaydı. Güçlenen taraf liberal anlayıştı ve İsmet İnönü ülke yönetim sistemini demokrasiye açmadığı takdirde liderlik koltuğunda oturamayacağını da bilincindeydi.

26 Haziran 1945'te Türkiye'nin de imzaladığı Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın, İnsan Hakları Bildirgesi'nin 20. maddesinin tek partili yönetimle uzlaşmaması sebebiyle artık Türkiye'de çok partili yaşama geçmek bir zorunluluktur.²⁹

İç politika'da ise Demokratlar İsmet İnönü'nün çok partili hayata geçilmesini istemediğini savunurken, CHP'liler de tam tersi İnönü'nün sayesinde ve isteği doğrultusunda çok partili yaşama geçildiğini savunmaktadır.

Türkiye'de demokrasiye geçme tartışmaları yapılırken İnönü'nün çevresindeki bazı kişiler buna şiddetle karşı çıkarak, böyle bir şeye gerek olmadığını, CHP'nin ve İnönü'nün her zaman lider kalması gerektiğini, bunun daha sonra yapılması gerektiğini kendisine söylerler. İnönü ise, on yıl önce veya on yıl sonrasının bir farkı olmayacağını ve kendisinin şimdi demokrasiye geçilmesini istediğini dile getirecektir.³⁰

CHP'liler bu tutumu öne sürerek Türkiye'de İnönü'nün sayesinde çok partili demokrasiye geçildiğini savunmaktadırlar. Milli Şeflik döneminde tabii ki bunun sağlanması için İnönü'nün müsaadesinin olması gerekiyordu. Fakat bu sonuca değişen dünya dengelerinin yol açtığı da unutulmamalıdır.

Demokratlar ise seçimlerin erkene alınması, 1946 seçimlerindeki usulsüzlük, güvenlik güçleri eliyle DP'nin örgütlenemeyişini ileri sürerek, İnönü'nün hiç bir zaman Demokrasiyi tam anlamıyla istemediğini kabul etmektedirler.

Dış etkenlerin de vesilesiyle Nuri Demirağ, Hüseyin Avni Ulaş, Cevat Rifat Atılhan tarafından 18 Temmuz 1945 tarihinde Milli Kalkınma Partisi kurulur. Atatürk döneminden sonra kurulan ilk parti olma özelliğini taşıyan oluşum, liberal ve muhafazakâr bir sistemi savunmakta ve cumhurbaşkanını da halkın seçmesi gerektiğini programlarına eklemektedir.³¹

Milli Kalkınma Partisi basın mensuplarına verdiği kuzu ziyafeti ile "Kuzu Partisi" olarak anılacaktır. Parti bir muhalefet partisi olarak benimsenmediği için uzun ömürlü olamamıştır. Fakat bu şekilde çok partili yaşama Türk siyaseti adım atmıştır.

²⁹ Necdet Ekinci, *a.g.e.*, s.276

³⁰ Sözlü Kaynak; Şeref Bakışık, Görüşme Tarihi: 14 Aralık 2007 Cuma

³¹ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.35

3. TÜRKİYE'DE MİLLETVEKİLİ SEÇİM USULLERİ, SONUÇLARI VE İZMİR

3.1. 21 TEMMUZ 1946 SEÇİMLERİ:

Olağan şartlarda 1947 yılında yapılması gereken seçimler, Demokrat Partinin kuruluşuyla birlikte Cumhuriyet Halk Partisinin DP'yi örgütlenemediği diplomatik bir engelleme yöntemiyle, seçimleri öne almasıyla, Türk siyasi hayatına yeni bir mücadele kazandırılmış oldu.

İktidarın bir taraf oluşunu ve seçim güvenliğinin bulunmayışını gerekçe gösteren DP, siyasi yaşama Mayıs 1946 Belediye seçimlerine katılmayarak demokratik meylli bir protesto gerçekleştirmiş, kararlı bir tutum sahibi olduğunu kanıtlamıştır.

1946 seçimleri için DP gizli oy- açık sayım usulünün, yargı denetiminin ve çoğunluk sistemi yerine nispi sistemin uygulanmasını istiyordu. CHP ise sadece tek dereceli seçim yasasını ve genel seçimlerin bir sene erkene alınmasını kabul etmişti.³²

CHP bu tutumuyla, seçimlerin kati surette kendi lehine sonuçlanmasını istediğini fiili olarak açıkça ortaya koyuyordu. Açık oy- gizli tasnif zihinlerde tereddüt yaratmaya açık bir uygulama olarak güvenilirliği azaltmaktaydı. Özellikle birinci seçmenlerin ikinci seçmenleri, ikinci seçmenlerin de milletvekillerini seçtiği bir anlayış bize Roma'nın ilkel aristokrat uygulamalarını hatırlatmakta, halkın en temel hakkı olan egemenliğe iştiraki ötelemekte, daha ziyade halkı derecelendirmekteydi. Bu da yürürlükteki 1924 Anayasasının "Madde 3- Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ve "Madde 10- Milletvekili seçmek, yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk'ün hakkıdır"³³ maddelerine aykırıydı ve demokrasi ile bağdaşmıyordu. Tek dereceli sisteme geçilmesine karşın açık oy- gizli tasnif uygulaması 1950 seçimlerine kadar devam etmiştir.

Seçimlerde yargı denetiminin varlığının talep edilmesi adalet ihtiyacından kaynaklandığı gibi doğabilecek olumsuzluklara karşı bir güvence niteliğini taşıyacaktı.

³² TÜSİAD, *Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler Araştırması*, Lebib Yalkın yay. İstanbul, 2001, c.1, s.208

³³ Tarhan Erdem, *Anayasalar Ve Seçim Kanunları 1876-1982*, Milliyet yay. İstanbul, 1982, s.46

Seçimlerini erkene almak DP'yi teŐkilatlanamadan, hazırlıksız yakalamak amacını taşısa da bu ve bunun gibi hadiseler, sonraki seçimlerin DP'nin lehine neticelenmesinin nedenleri arasında yer alacaktır.

1946 seçimlerinde İzmir'de CHP seçim propagandası için denek ayırdıŐı vakit, gazeteler bundan pay alabilmek için kuyruŐa girerler. Gazete sahipleri Kamran rs ve il başkanı tarafından bir odaya alınarak karşılıklı pazarlık yapılmaktadır. Bu dönemde İzmir'de Demokrat İzmir gazetesi hariç pay almayanların çok az olduğunu Necdet klem ifade etmektedir.³⁴

465 milletvekilliği için 273 aday gösterebilen DP 16 ilde seçimlere iştirak edemedi. 21 Temmuz 1946 seçimleri ise yakın tarihimizde hileli seçim olarak zikredilmektedir. CHP'nin muvaffakiyetiyle neticelenen seçimlerde DP 62 milletvekili çıkarabilmiŐtir.³⁵

Aday esaslı, liste usulü çoğunluk sisteminde her il bir seçim bölgesi olarak düzenlenmiŐ, milletvekili çıkarma sayısı da illerin nüfusuna göre deĐiŐmiŐtir.³⁶

Nüfusu 55.000'e kadar ya da daha az olan iller: 1 milletvekili

55.001- 95.000 arası: 2 milletvekili

95.001- 135.000 arası: 3 milletvekili

135.001- 175.000 arası: 4 milletvekili

İlerleyen yıllarda nüfus arttıŐa vilayetlerin milletvekili sayıları da yukarıdaki sayılara 40.000 nüfusun ilave olmasıyla gittikçe artacaktır.

1946 seçimlerinin kendine has özellikleri de vardı. Buna göre oy partilere değil adaylara veriliyor, bir ilde kaç milletvekili seçilecekse o kadar kişi bir partiden aday olabiliyordu. Oy hazır pusulalarla ya da adayın isminin kağıda yazılmasıyla atılıyordu. Mesela bir ilin 5 mebus seçme hakkı varsa 5 CHP, 5 DP, 5 bağımsız toplam 15 katılım oluyorsa hangi partiden olduğuna bakılmaksızın en çok oyu alan 5 aday seçimi kazanıyordu. Bu Şekilde karma bir liste olabileceği gibi tek bir parti de liste halinde muvaffakiyet sağlayabiliyordu.

³⁴Hasan Mert, *Necdet klem Ve 1940-1960 İzmir'de Siyasi Hayat*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995, s.35

³⁵ErdoĐan Tezi, *100 Soruda Siyasi Partiler*, Gerçek yay. İstanbul, 1976, s.259, Tüsiad, age, s.208

³⁶TSİAD, *age*, s.208

1957 seçimlerine kadar bir kişi birden fazla vilayetten aday olabiliyor, kazanması durumunda bir ili tercih ediyor, diğer illerden istifa ederek boşalan yerler ara seçimlerle tanzim ediliyordu.

1946 seçim sonuçları farklı kaynaklarda değişik zikredilmiş, Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından da neşredilmemiştir. Ayrıca parti yerine adaya rey verildiği için oy oranları hesaplanamamıştır.³⁷

21 Temmuz seçimleri açık oy gizli tasnif usulü ile gerçekleştirildiği için olaylı geçmiştir. Seçim sonuçlarında üstünlüğü olduğunu ilan eden DP sonuçlara itiraz edecek ve seçimlerin usulsüz gerçekleştirildiğini iddia edecektir. Bu sebeple Mareşal Fevzi Çakmak bile bağımsız aday olduğu için DP'ye, itirazında destek verdiğini açıklayacaktır. CHP'nin İzmir adayları arasında Şükrü Saraçoğlu ve DP'nin İzmir adayları arasında Celal Bayar, Fevzi Çakmak ve Fuat Köprülü gibi çok önemli isimler bulunuyordu. İzmir tam bir müsabaka alanıydı.³⁸

23 Temmuz'da yani seçimlerden iki gün sonra İzmir Valiliğinin yaptığı açıklamaya göre seçime 222.532 seçmen, % 70 oranında katılmış, ilçelerde % 63 oy DP'ye, % 47 oy ise CHP'ye gitmiş fakat kazalardan gelen sonuçlarla birlikte seçimi CHP kazanmıştı.³⁹ Aslında seçim neticelerinin açıklanma üslubu bile oldukça şaibeli idi.

Buna göre ise CHP İzmir'de tam liste halinde seçimi kazanmış oluyordu. Seçimi kazanan CHP'li milletvekilleri; Said Odyak, Şükrü Saraçoğlu, Şevket Adalan, Esat Çınar, H. Hulki Cura, H. Rüştü Öktem, Rahmi Köken, Münir Birsell, Kamuran Örs, Atıf İnan, Ekrem Oran, Sedat Dikmen, Sami Gülcüoğlu, Latife Çeyrekbaşı, B. Nevzat Arıman ve Hasan Ali Yücel'dir.⁴⁰

1946 yılında meclise giren DP'liler, saltanat geleneği olan ve Atatürk zamanında bir saygı vesilesi olarak devam eden, devlet reisinin meclise girince hararetle ayakta alkışlanması usulüne bunu uygulamayarak son vermişlerdir. Bu şekilde İnönü'nün meşru olarak seçildiğini kabul etmediklerini göstermek istemekteydiler.⁴¹

---

³⁷ TÜSİAD, *age*, s.209

³⁸ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.82, 94

³⁹ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.83

⁴⁰ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.84

⁴¹ Ali Fuat Başgil, *27 Mayıs İhtilali Ve Sebepleri*, Çev: M. Ali Sebük, İ. Hakkı Akın, Çeltüt Matbaa, İstanbul, 1966, s.59

3.2. 14 MAYIS 1950 SEÇİMLERİ:

1950 seçimleri için aynı yılın şubat ayında muhalif DP'nin de oy çokluğuyla kabul ettiği seçim yasasına göre, seçimlerde yargı denetimi, gizli oy- açık sayım usulü ve siyasi partilerin sandık başında mümessil bulundurma imkânları sağlanıyordu. Buna karşılık nispi temsil yerine çoğunluk esası DP muhalefetine rağmen yine yürürlükte kaldı.⁴²

CHP İzmir Milletvekili Necip Mirkelamoğlu kitabında bu konuyu eleştirel açıdan değerlendirmektedir. “1950 14 Mayıs’ında yapılan seçimler, “ekseriyet usulü” ile yapılmıştı. Yani, 100 oydan 51’ini alan liste, milletvekilliğinin hepsini kazanıyor; 49’unu alan parti ise, bir tek milletvekilliği bile çıkaramıyordu. Bu sebeptendir ki, 4.242.381 oy alan Demokrat Parti, 393 kişi ile Meclise girmiş; 3.165.095 oy almış bulunan Cumhuriyet Halk Partisi ise sadece 69 milletvekilliği yetinmişti. Ne var ki, bu tabii olmayan sonucun başlıca sorumlusu yine CHP olmuştu. Yani CHP, kendi kazdığı kuyuya düşmüş bulunmaktaydı. Şöyle ki: 1946’da yapılmış olan seçim, bir çok şikâyeti de beraberinde getirmiş, Demokrat Parti, seçimlerde hile yapılmış olduğunu ileri sürerek, CHP’nin başını çok ağrıtmıştı. Hiç bir şikâyete imkan bırakmayacak yeni bir seçim kanunu yapılarak yeni seçimlere öyle girilmesi, İktidar Partisi ile muhalefet arasında anlaşmaya bağlanmış bu amaçla her iki tarafın da güvendiği bir komisyon kurularak, bu yoldaki çalışmalar başlatılmıştı. Demokrat Parti, 1946 seçimlerinde uygulanmış olan ekseriyet sistemini değiştirerek, her partinin alacağı oya göre ve o oyla orantılı sayıda milletvekili çıkarılmasına imkân sağlayacak, “nispi temsil” sistemini öngörmekteydi. Yaklaşan 1950 seçimlerinde kendisini iktidara gelebilecek kadar kuvvetli görmediği için, bu suretle, Meclis’te kuvvetli bir muhalefet olarak yer alabileceğini hesap etmekteydi. CHP ise bu hesabı, “Demokrat Parti nasıl olsa muhalefette kalacak, neden kendisine fazladan (!) milletvekilliği verelim!” düşüncesi üzerine kurarak, mevcut ekseriyet sisteminin muhafazasını istemekte idi.

---

⁴² TÜSİAD, *a.g.e.*, s.210

Sonuçta İktidar Partisi olarak CHP'nin görüşü kabul edildi. Dar siyaset hesapları ile üzerinde ısrar edilen sistem, CHP'nin aleyhine olarak, yukarda verdiğim müthiş sayı dengesizliğini ortaya çıkarmıştı.”⁴³

Partiler seçim çevrelerinde çıkarılacak milletvekili sayısı kadar ya da daha az sayıda aday gösterebiliyor, bir milletvekili bağımsız ya da başka partiden ancak bu kez sadece en fazla iki ilden aday olabiliyor, iki ilde seçilmesi durumunda istediği bir ili tercih ediyor, dolayısıyla diğer ildeki milletvekilliği boş kalıyor idi.

Vatandaş tercih ettiği vekilleri bir kâğıda yazarak ya da hazır pusula kullanarak rey vermekteydi. Pusuladaki bazı isimleri silerek ve ekleyerek değişik partilerden ya da bağımsız olmak üzere karma listede teşkil edebilmekteydi.

14 Mayıs 1950 seçimlerine Millet Partisi 22, CHP ve DP tüm illerde katılmıştır. 63 vilayetin 44'ünde DP, 8'inde CHP tam liste olarak seçimi almıştır. Sonuçlar adaylara verilen oy sayısının, partilere oranlanmasıyla kaynaklarda çelişkili yer almaktadır.⁴⁴

Demokrat Partili İzmir'de seçimi kazanan milletvekilleri; Mehmet Aldemir, Cihat Baban, Avni Başman, Behzat Bilgin, Muhittin Erener, Sadık Giz, Tarık Güreker, Necdet İncekara, Osman Kapani, Vasfi Menteş, Halil Özyörük, Abidin Tekön, Cemal Tunca, Ekrem Hayri Üstündağ ve Zühtü Hilmi Velibeşe'dir. 1950 yılında bir üye olan Halide Edip Adıvar bağımsız olarak kazanır.1951 yılının ara seçiminde ise Pertev Arat seçilir.⁴⁵

1950 seçimleri İzmir'de sakin ve olaysız geçmiştir. On yedi İzmir milletvekilliğinin tümünü Demokrat Parti alır ve bu CHP için büyük bir yenilgidir. DP %51, CHP %37 ve MP %2 oranında oy alırlar. Seçimlere katılım oranının % 86, 84 olduğu İzmir'de 370.282 seçmenden 321.525'inin oy kullanması⁴⁶ tek partili dönemle kıyaslandığı vakit büyük bir gelişmedir. Sadece bu gelişme bile çok partili hayata geçişle birlikte halkın siyasete olan ilgisinin arttığına kanıttır.

---

⁴³ Necip Mirkelamoğlu, *Okyanusta Bir Kayık*, Aşina Kitapları, Ankara, 2007, s.238,239

⁴⁴ TÜSİAD, *a.g.e.*, s.210, 211

⁴⁵ Güner Sarısözen, *Demokrat Parti Milletvekilleri Albümü 1946-1960*, Demokratlar Klubü Yayınları, Ankara, 2000, s.205

⁴⁶ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.208

DP lehine böyle bir galibiyeti beklemeyen, düzenli bir şekilde günlük tutan İsmet İnönü de günlüğünde, 11 Mayıs'tan, 2 Ağustos 1950 tarihine kadar olan bölüme bir şey yazamamıştır.⁴⁷

3.3. 2 MAYIS 1954 SEÇİMLERİ:

2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan seçimlere % 88,6 oranında yüksek bir katılım gerçekleşir. Seçimlere CHP ve DP tüm illerde olmak üzere, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) 40 ilde, Türkiye Köylü Partisi (TKP) ise 19 ilde aday göstererek toplam dört siyasi parti katılmış olur.

1954 seçimlerinde de 1946 ve 1950'deki usul uygulanır. Yalnızca daha önceki seçimlerde bağımsız aday ya da partilere ait oy pusulaları da geçerli iken bu yöntem kaldırılarak sadece boş bir kağıda el yazısı ile sandık başında ya da dışarıda yazılmış oylar geçerli sayılmaktaydı.

DP. % 56,6 ile çoğunluk sistemine göre 505 milletvekili çıkarırken, CHP % 34,8 ile 31 milletvekili, CMP 5 ve bağımsızlar ise 1 milletvekili çıkartabilmişlerdir. 64 vilayetin 57'sini DP, 3'ünü CHP kazanırken, üç ilde de seçim liste halinde kazanılamaz. Bir önceki seçimlerde olduğu gibi zafer Demokrat Parti'nin olur.

1954 yılının Haziran ayında kabul edilen 6428 sayılı kanunla artık aynı anda bir kişi sadece ya bir partiden yada bağımsız olarak adaylık koyabilecekti. Bu yasayla bir kaç seçim çevresinden aday olmak önlenmek isteniyordu. Ayrıca seçimlerde yalnızca kapalı oy verme yerinde seçilen kişinin adı, boş bir kâğıda yazılarak oy verilebilecekti.⁴⁸

Onuncu dönemde İzmir'de DP'den seçilen milletvekilleri; Abdullah Aker, Mehmet Aldemir, Nebil Sadi Altuğ, Pertev Arat, Cihat Baban, Muzaffer Balaban, Behzat Bilgin, Muammer Çavuşoğlu, Sadık Giz, Arif Güngören, Necdet İncekara, Osman Kapani, Rauf Onursal, Haluk Ökeren, Nuriye (Pınar) Erdem, Mehmet Ali Sebük, İlhan Sipahioğlu, Abidin Tekön, Behçet Uz, Ekrem Hayri Üstündağ'dır.⁴⁹

⁴⁷ İsmet İnönü, *Defterler(1919-1973)*, Yapı Kredi yay, İstanbul, 2001, c.1, s.535

⁴⁸ TÜSİAD, *a.g.e.*, s.213, 214, 215

⁴⁹ Güner Sarısözen, *a.g.e.*, s.205

3.4. 27 EKİM 1957 SEÇİMLERİ:

Türkiye siyasi tarihindeki ilk erken seçime 1957 yılının 27 Ekim günü gidecektir. Fakat seçimlerden önce 11 Eylül'de DP çoğunluğuyla mecliste alınan karara göre CHP, CMP ve yeni kurulan Hürriyet Partisi (HP)'nin güç birliği yapma çabaları engellenir. İktidar kaygısı artık DP'de gittikçe artmaya başlamıştır.

Alınan diğer bir karara göre, bir parti örgütü bulunan seçim çevrelerinde seçilecek milletvekili kadar aday çıkarmak zorunda, aksi takdirde tüm seçim bölgelerinde katılım hakkını kaybetmekte idi. Bu şekilde muhalif partilerin kontenjanları paylaşarak tek listeden katılmalarının önüne geçilecekti. Ayrıca bir kişinin bir partiden ve bir seçim çevresinde aday olmasının şartları da oluşturulmuştu. Diğer bir değişiklik, seçimlerin zamanında yapılması durumunda bir partiye adaylığını koyan bir kişinin seçim tarihinden en az altı ay önce partiden ayrılmadığı takdirde başka bir partiden aday olamamasıydı.

DP'nin % 47,3 oy oranı ile 424, CHP'nin % 40,6 ile 178 milletvekili çıkardığı seçimlerde HP ve CMP'den dörder milletvekili seçilmiştir. Türkiye genelinde katılım oranı ise % 76,6'ya gerilemiştir. Yine üç ilde seçimi liste halinde kazanamayan partilerden, 67 ilin 44'ünde DP, 18'inde CHP, geri kalan iki vilayette ise HP ve CMP liste halinde seçimi kazanırlar.⁵⁰

On birinci dönem İzmir'de DP'den seçimi alanlar; Sebati Acun, Danyal Akbel, Selahattin Akçiçek, Abdullah Aker, Perihan Arıburun, Enver Dündar Başar, Behzat Bilgin, Muammer Çavuşoğlu, Necdet Davran, Selim Ragıp Emeç, Sadık Giz, Necdet İncekara, Osman Kapani, Ekmel Kavur, Rauf Onursal, Nuriye (Pınar) Erdem, Kemal Serdaroğlu, İlhan Sipahioğlu, Vamık Tayşi, Fevzi Uçaner, Behçet Uz ve Ahmet Ünal'dır.⁵¹

---

⁵⁰ TÜSİAD, *a.g.e.*, s.215,216

⁵¹ Güner Sarısözen, *a.g.e.*, s.205

4. DEMOKRAT PARTİ'NİN KURULUŞU VE İKTİDARA GELMESİ:

Demokrat Parti'nin oluşumu, mecliste 1945 yılı bütçe görüşmeleri ve Toprak Kanunu mülahazaları sırasında çıkan muhalif anlayışla şekillenmeye başladı.⁵² Atatürk'ün Tarım Bakanlığı için iyi yetişmiş birine ihtiyaç olduğunu hatırlattığı Tevfik Rüştü Aras bu iş için Adnan Menderes'i yetiştirmekteydi ve Atatürk vefat etmesiydi büyük ihtimalle Menderes Tarım Bakanı olacaktı.⁵³ Adnan Menderes 1945 yılında ise Çiftçiyi Topraklandırma konusunda yaptığı tenkitlerle dikkat çeker. Bu konu büyük toprak sahiplerinin hoşuna gitmemiştir ancak Dörtlü Takrir'in verilmesine rağmen kanun kabul edilecektir.

İzmir Milletvekili Celal Bayar, Kars Milletvekili Fuat Köprülü, İçel Milletvekili Refik Koraltan ve Aydın Milletvekili Adnan Menderes'in 7 Haziran 1945'de Demokrat Parti'nin kuruluşunun ilk belgesi olarak kabul gören Dörtlü Takrir'i CHP Meclis Grup Başkanlığı'na sunarlar. Takrir'de, demokratik bir anlayışın hüküm sürebilmesi için gereken kanun değişikliklerinin yapılması, demokratik olmayan kanunların kaldırılması, meclisin hükümeti denetleyebilmesine imkân sağlanması ve seçimlerin özgürce yapılması istenmekteydi. CHP'de tepki yaratan takrir elbette ki reddedildi. Saraçoğlu Başkanlığında 21 Eylül 1945 Cuma'sında toplanan CHP Yüksek Divanı Menderes ve Köprülü'yü partiden ihraç kararı aldı. Bayar, basın kanununun değiştirilmesi konusunda verdiği teklifte reddedilince önce milletvekilliğinden sonrada CHP'den istifa etmiştir.⁵⁴

Dörtlü Takrir'in verilmesinden sonra Celal Bayar'ın da istifasının ardından Demokrat Parti 7 Ocak 1946'da⁵⁵ resmen kurulur. Ankara Sümer sokaktaki parti merkezinde gazetecilerin sorularını yanıtlayan Bayar, partinin demokrat olduğunu, yerinin ise programın okunmasıyla anlaşılacağını, Menderes de gazetecilere CHP'nin yerini tayin ederlerse, ona göre kendi yerlerini tayin edeceklerini, bazı konularda CHP'nin solunda bazı konularda ise sağında olduklarını ifade edeceklerdir.⁵⁶

---

⁵² Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.36

⁵³ Soner Yalçın, *Efendi Beyaz Türklerin Büyük Sırrı*, Doğan Yayınları, İstanbul, 2005, 59.basım, s.388

⁵⁴ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.36-40

⁵⁵ Mahmut Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş 1946-1950*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1982, s.41

⁵⁶ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.40, 41

Bayar'ın parti nizamnamesini İnönü'ye danıştığı ve onay aldığı ifade edilse de 7 Ocak 1946 tarihinde Refik Koraltan'ın hükümete verdiği nizamname aynı gün kabul görür. CHP'den farklı olarak özel teşebbüs ve sermayeyi ön plana çıkarmakta ve üniversitelerin bilimsel ve idari açıdan özerk olması gerektiğini savunmaktadır. CHP tüzüğündeki altı ilke (Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, İnkılâpçılık, Devletçilik) Demokrat Partice de kabul edilmekte ancak biraz sınırlandırarak daha özgür bir politika izlediğini kanıtlamak istemektedir.⁵⁷

DP kurulduktan sonra partiyi iktidara taşıyan önemli sebeplerden birini de önceki dönemlerde halka uygulanan politikalar oluşturmaktadır. Buna göre buğdayın kıtlaşması yüzünden 18 Ocak 1940 tarihinde, Toprak Mahsulleri Ofisi'nin ürün toplayabilmesi için Milli Korunma kanunu çıkartıldı. Toprak mahsullerini devlete piyasa fiyatının altında satma zorunluluğu köylünün, hükümete ve Halk Partisine tepki duymasına yol açtı. Bu ofisin tespit ettiği borç yüzünden öküzünü satmak, tarlasını nadasa bırakmak zorunda kalan köylülerin yanında, hesap yapamayan ofisin mahsul fazlasını yurt dışına satması yüzünden kuzey kesiminde açlıktan ölen vatandaşlar da olmuştur.⁵⁸

1946 döneminde köylere giden DP'lilerin yanında bulunan jandarma köylülere bir taraftan kırbacını şaklatmakta diğer yandan ise “Konuşun, ne derdiniz varsa söyleyin, işte beyler sizi dinlemeye gelmişler” demektedir. Yaşlı bir köylü ise “Doğru söylersin çavuş. Fakat beyler gidince şu kırbacı sırtımızda şaklatacaksın” diye cevap verecektir. Kimi muhtarların, DP'li olduğu için köylüleri dövdüğüne bile rastlanmaktadır. Tabii bu tür baskıcı davranışlar ⁵⁹DP'yi iktidara taşımaya yardımcı olacaktır.

---

⁵⁷ Filiz Çolak, *a.g.e.*, s.40-43

⁵⁸ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, yay. Yok, İstanbul, 1967, s.94,95

⁵⁹ Samet Ağaoğlu, *Demokrat Parti'nin Doğuş Ve Yükseliş Sebepleri*, Baha Matbaası, yay. yeri yok, 1972, s.7,8

4.1. DEMOKRAT PARTİ'NİN İZMİR'DEKİ SİYASİ YAPILANMASI:

Ankara ve Aydın'dan sonra Demokrat Parti'nin İzmir il teşkilatı, 14 Şubat 1946'da Demokrat İzmir gazetesinin sahibi Ekrem Hayri Üstündağ'ın başkanlığında kuruldu.⁶⁰

Aslında demokratlar İzmir'e ayrı bir önem vermekteydiler. Çünkü İzmir aydın bir şehir olmakla birlikte Cumhuriyet döneminin köklü aile yapılanmalarına da sahipti. Ayrıca burada ilerleyen bir partinin Türkiye genelinde de tutunacağı Serbest Cumhuriyet Fırkası örneğinden de anlaşılmaktaydı. Bu yüzden partinin kuruluşundan bir yıl önce Celal Bayar İzmir'e nabız yoklamak amacıyla gelmişti.

Celal Bayar İktisat Vekiliyken müsteşarı Hüsnü Yaman ile görüşerek ona ülkedeki siyasi hava ile ilgili bazı sualler sorar. Vaziyeti anlayan Yaman, Bayar'ın yanında olduğunu ifade edecektir. Toplantıda bulunan eski dostu İzmirli Süleyman Ferit Eczacıbaşı'nın da görüşünü almak isteyen Bayar, kesinlikle başarılı olunacağı yanıtını alır fakat İzmir'in sayılan bir ailesi olarak Eczacıbaşı siyasete girmemeyi tercih ettiği için İzmir'de örgütlenme işini üstlenmeyi reddedecektir. Bu görevi daha sonra Ekrem Hayri Üstündağ alacaktır.⁶¹

Hüsnü Yalman ve Refik Şevket İnce İzmir'de çalışmalara başlarlar. Parti kurulmadan partiye girecekler arasında Ekrem Hayri Üstündağ, Faik Muhiddin Adam, Evliyazade Refik, Faik Muhiddin Çeşmeli, Behçet Uz, Celal Yakal ve Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu sayılmakta idi. Ancak partinin kuruluşundan sonra görev alan Refik Şevket İnce İzmir'de örgütü oluşturamamaktaydı. Bayar sadece bu sebeple 7 Şubat 1946 tarihinde İzmir'e gelir.⁶² Karşıyaka istasyonunda karşılanan Bayar beraberindekilerle Ankara Palas oteline gider. Oradan Ekrem Hayri Üstündağ'ın evine gidilir ve Üstündağ böylece il örgütünün başkanı olur. Toplantıda ayrıca Ethem Menderes ve Refik Şevket İnce'de bulunmaktadır. Mesudiye caddesi no:26 Refik Reyent'in sahibi olduğu bina İl merkezi yapılmak üzere kiralanır.⁶³

---

⁶⁰ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.45

⁶¹ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.46, 47

⁶² Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.47

⁶³ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.48

Bayar, Refik Şevket İnce ile beraber Vali Şefik Soyer, Belediye Reisi Reşat Leblebicioğlu ve CHP Ege Bölgesi müfettişi Kamuran Örs'e misafir olur. Bir sonraki gün ise bu kişiler Bayar'a iade-yi ziyaret yapacaklardır.⁶⁴

Valiliğe teslim edilen kuruluş bildirisinden sonra İzmir İl İdare Kurulu 14 Şubat'ta resmen kurulur. Başkan Ekrem Hayri Üstündağ olmak üzere, Mustafa Haydar Nazlı, Hayri Gönen, Harun İlmen, Haydar Dünder ve Rasim Aktoğlu üyeleri oluşturmaktaydılar. İlk zamanlarda üye sayısının kırkı bulduğu dönemde İzmirli tüccarlardan bazıları isimleri saklı kalmak şartıyla partiye harcanmak üzere Celal Bayar'ın emrine 100.000 liralık bağış yaparlar.⁶⁵ Fakat 27 Mayıs'tan sonra bağış yapan kişilerin isimleri tek tek gazetelerde teşhir edilecektir.

Demokrat Parti'nin bir diğer özelliği ve çabuk, hızlı gelişmesinin sebebi, İzmir'de saygı duyulan ve sevilen kişilerin partide yer alması idi. Ayrıca çok sayıda ocak ve bucak yapılanmasının süratle teşkil edilmesi örgütlenmenin gücünü de fazlasıyla arttıracaktır. Ocak ve bucak idare kurulları en az üç, en fazla yedi üyeden oluşmaktaydı. Ocaklar bucaklara, bucaklar ilçeye, ilçe il örgütüne ve vilayetler de parti genel merkezine bağlıydı.⁶⁶

Atatürk döneminde mason localarının lağvedilmesi ile bu zümre taşınmaz mülklerini Halkevlerine bırakmışlardı. İzmir'de de 22 Halkevi ve 174 Halkodası bulunmakta idi. 1950 yılında DP iktidara geldikten sonra yaptığı ilk icraatı, 5830 sayılı; “resmi daire ve müesseselerin siyasi partilere bedelsiz mal devredemeyeceklerine ve bu daire ve müesseselerle münfesihi derneklere ait olup siyasi partilere terk edilmiş olan gayrimenkul mallarla bu partiler tarafından genel menfaatler için yaptırılmış olan binaların sahiplerine ve hazineye iadesi” kanununa dayanarak bu malları geri almak olmuştur.⁶⁷

---

⁶⁴ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.49

⁶⁵ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.50

⁶⁶ Filiz Çolak, *a.g.t.*, s.52

⁶⁷ Hasan Mert, *a.g.t.*, s.31

4.2. DEMOKRAT PARTİ'NİN (15 MAYIS 1960) İZMİR MİTINGİ:

Başvekil Adnan Menderes'in İzmir'i ziyaret edeceği haberi günlerce basında iftihar ifadeleriyle yerini bulmuştu. Mitingin yapılacağı 15 Mayıs günü Yeni Asır gazetesi Başvekilin aynı gün saat 12'de, Ege Bölgesi'nin dört bir yanından İzmir'e gelen on binlerce vatandaşın Cumhuriyet Meydanı'nda sabırsızlıkla beklediğini ana haber olarak yayınlamıştır.⁶⁸

Günümüzde, İzmir mitinginde toplanan insan sayısının iki yüz bin kişi olduğu vurgulanıyor. Öyle ki o dönemi yaşayan kişilerden ve gazetede yayınlanan fotoğraflardan da⁶⁹ bu muazzam kalabalıktan abartıyla bahsedilmediğini anlayabiliriz. Fakat İzmirli CHP mensupları hatta İsmet İnönü bile bu katılımı suni topluluklar olarak nitelemektedir.⁷⁰ Bu ifadeyle CHP'lilerin, DP'ye olan desteği, kabullenmek istemeyişini ve suni sözüyle de DP'ye ilgiyi aslında yokmuş şeklinde bir izahla, tedirginliklerini telkin etmek arzusunu algılayabiliriz.

Başbakan Adnan Menderes, Başbakan Yardımcısı Medeni Berk, Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu, Münakalat Vekili Şemi Ergin, DP. Genel İdare Kurulu Azası Manisa Milletvekili Samet Ağaoglu, İstanbul Milletvekili Dr. Mükerrerem Sarol, İzmir Milletvekili Behzat Bilgin, Enver Dünder Başar, Necdet Davran ile diğer milletvekillerini getiren Ordu isimli vapur Güzelyalı'ya yaklaştığı zaman Atatürk heykelinin bulunduğu Cumhuriyet Meydanı'nı, Alsancak ve Konak istikametine doğru uzanan Atatürk caddesini, heykelin arka kısmı ile ikinci kordon gibi mevkileri de mahşeri bir halk topluluğu doldurmuştu.

İzmir vekillerinden Osman Kapani, Kemal Serdaroğlu ile Belediye Başkanı ve DP İl Başkanı Faruk Tunca, İl İdare Heyeti Azaları ile Ege Üniversitesi ve İktisadi-Ticari İlimler Akademisi ve Tekniker Okulu adına Başvekilin çiçek sunacak olan öğrenci temsilcileri ile basın mensupları, diğer bir romörkörle gelenleri karşılamak amacıyla Yeni Kale'ye doğru yola çıkmışlardı.⁷¹

⁶⁸ Yeni Asır Gazetesi, 15 Mayıs 1960 Pazar

⁶⁹ Yeni Asır Gazetesi, 15 Mayıs 1960 Pazar

⁷⁰ Sözlü Kaynak; Necip Mirkelemoğlu, Görüşme Tarihi: 11 Aralık 2007 Salı; Şeref Bakşık, Görüşme Tarihi: 14 Aralık 2007 Cuma

⁷¹ Yeni Asır Gazetesi, 15 Mayıs 1960 Pazar

Demokrat Parti'nin kuruluş aşamasında güç ve destek bulduğu İzmir şehrinin, K555 ve 28 Nisan olaylarının ardından hatta olaylara rağmen DP'yi ve Başvekil Menderes'i bağrına bastığını görüyoruz. Bu geniş katılım muhaliflere bir cevap niteliği taşıdığı gibi oy veren halk kesimince de aleni bir meydan okuma ehemmiyetine haiz bir mitingdi.

4.2.1. BAŞVEKİL ADNAN MENDERES'İN İZMİR'DEKİ KONUŞMASI:

Adnan Menderes'in 15 Mayıs 1960 Pazar günü İzmir'den Türk halkına yaptığı konuşma hem yaşanan olayları ele alışı ve bunlara cevabı hem de darbeden kısa bir zaman önce gerçekleşmesi açısından önem taşımaktadır. İddialara karşı bir çeşit savunma hüviyeti taşıdığı için demeçlerin bazılarını aynen aktarmak uygundur.

“İktidarımızın tutumu; arızaları süratle bertaraf ederek, seçime gitmek ve millet iradesile davaları hal yoludur. Türk Milletinin huzurunda işte hakikatleri haykırıyorum: Ne yüzlerce ölü var; ne de Ankara, yahut İstanbul ateş ve ihtilal içindedir... Ne Başvekil istifa etmiş ne taarruza uğramıştır. Hepsi maksatlı yalanlardır.”⁷²

Başbakan konuşmasının ilk bölümünde tavır ve tutumlarını açıklamakta olayların sona ermesinden sonra derhal seçime gidileceğini ifade etmektedir. Bu ifadesi muhaliflerin seçim yapılmayacağı gibi iddialarına bir cevaptır. Ankara ve İstanbul olaylarına dair mübalağayı, istifa ettiği ve saldırıya uğradığı haberlerini de yalanlamaktadır.

Aynı şekilde Cumhuriyet Meydanı'nda beyanlarına devam etmektedir. İhtilal olduğu, yüzlerce insanın öldüğü, istifa ettiği ve yönetimi muhalefetin ele geçirdiği gibi mevzuları kati bir şekilde reddetmektedir. Burada önemli olan Menderes'in iktidar olmasına karşı muhaberat konusunda öne sürüldüğü gibi diktatörlük düzeyinde bir muktedirlik sahibi olmadığıdır ve asılsız haberlerin bütün bir İzmir konuşmasını içerecek kadar ciddi boyutlara varmasıdır. İlave olarak meselenin üniversite ocaklarında, gençlik kollarıyla teşkilatlandırıldığını isabetle izah etmektedir.⁷³

⁷² Yeni Asır Gazetesi, 16 Mayıs 1960

⁷³ Yeni Asır Gazetesi, 16 Mayıs 1960, Sözlü Kaynak; Sedat Akman

“Nümayişe katılan çocukların çoğu masumdur” sözleriyle, olaya karışan gençlere karşı duruşu hakkında bize fikir veriyor ve devam ediyor; “İstemeyiz diye, bu sokaklara dökülenlere bir başka sözüm daha var: (Demokrasi ve hürriyet isteriz) diye sokaklarda bağırarak, gürültü koparmaktasınız. Demokrasinin yolu, sokaklarda bağırarak mı? Hürriyet yolu; kanuna ve devlet kuvvetlerine karşı gelmek mi? Nizamı yıkmak mı?

Biliyorlar mı ki, bu hareket seçimden kaçma yoludur. Bu yaptıkları ile seçim yolunu kapamaktadırlar: Biliyorlar mı ki, bu hareketleri seçim yolunu kapama hareketidir. Bu hareketleri, millet iradesine karşı gelmenin tam kendisidir.

Onlar bunu tertip etmişler ve hazırlamışlar ve bu oyunları onlar sahneye çıkarmışlardır. Ayrıca, ısrarla ve bir defa daha ifade etmek isterim ki, ne ayaklanmanın, ne isyanın, ne ihtilalin şartları, iklimi ve vasatı asla mevcut değildir. Bütün bunlara karşı iktidarımızın tutumu ise, bu arızaları süratle bertaraf ederek seçimlere gitmek ve millet iradesi ile davaları halletmek yoludur. Demokratik yoldur, hürriyet yoludur, hakiki hürriyete götüren yoldur.”⁷⁴

Zamanında seçime gidilmeyeceğini tekrar reddediyor, ayrıca seçime gitme yolunu demokratik olmayan tavırlarla engellenmeye çalışıldığının üstüne basmakta ve ihtilal şartlarının mevcut olmadığını söylemektedir. Ancak ihtilal bir müddet sonra gerçekleşecektir.

CHP’liler tarafından sürekli eleştirilen ve Askeri Müdahalenin esas müsebbiblerinden biri olduğu ileri sürülen Tahkikat Komisyonu ile de ilgili açıklamalarda bulunmaktadır.⁷⁵

“Komisyona Mahkeme salahiyeti verildiği haberi yalan; Gelelim; bu tahkik komisyonuna mahkeme salahiyetleri verilmiş olması yalanına. Son olarak kurulmuş olan komisyona, sözde mahkeme salahiyetleri verilmiş. Yalan! Bu komisyon sadece bazı meseleleri tahkik etmekle vazifelidir.

Meclis Tahkikat Komisyonunun kurulması, Anayasada da, meclisin iç tüzüğünde de yeri olan bir meseledir. Meclis herhangi bir meseleye ehemmiyet verir ve öğrenmek isterse, o zaman böyle bir tahkikat komisyonunun kurulması, içtüzüğün açık

---

⁷⁴ Yeni Asır Gazetesi, 16 Mayıs 1960

⁷⁵ Sözlü Kaynak; Şeref Bakşık, Görüşme Tarihi: 14 Aralık 2007 Cuma

ve sarih hükümleri icabındandır. Bu, o kadar doğrudur ki, şimdiye kadar bir çok tahkik komisyonları kurulmuş olduğu gibi, halen dahi şu kavgası edilmiş komisyondan başka bir diğer komisyonda, muhalefetin talebi üzerine kurulmuş ve bugün dahi faaliyet halindedir.”

Miting esnasında ikinci kordonun inhisarlar idaresinin bulunduğu tarafa doğru CHP İl Başkanı Dr. Lebit Yurtoğlu'nun, etrafında bir grup insanla gelmiş ve burada kısa bir süre kalıp, meydandan ayrıldıktan sonra, kalabalığın arasında taşkınlık yapmağa çalışan CHP'li avukat Turan Altıok birkaç kişi tarafından tartaklanmıştır. Neticede polis tarafından resmi bir arabaya bindirilerek, olay mahallinden uzaklaştırılmıştır. Bu durum CHP'lilerin mitingi provoke etmeye çalıştıklarını göstermektedir.⁷⁶

4.2.2. İSMET İNÖNÜ'NÜN YAYINLANMAYAN CEVABI:

CHP. Genel Başkanı İsmet İnönü'nün, Başvekil ve DP. Başkanı Adnan Menderes'in İzmir'deki miting sırasında yaptığı beyanata cevabı o dönem yayınlanmamıştı. Darbeden çok kısa bir zaman evvel yapılan İnönü'nün demeci, hem tarihi kişiliği hem de CHP Genel Başkanı olması hasebiyle incelemeyi gerekli kılıyor.

İsmet İnönü evvela 28 Nisan olaylarına değinerek vakayı öğrenci ve halk hareketi olarak adlandırmıştır. Başbakanı ise vatandaşları olan muhaliflere karşı kendi teşkilatını, gizli polis örgütü gibi kullandığını belirterek, dünya kamuoyunun şahit olduğu olaylara Menderes'in, halkın genç vatandaş tepkisiyle bir alakası olmadığına dair sözlerini eleştirmiştir.⁷⁷

Elbette ki 28 Nisan Üniversite olayları ve sonrasında yaşananlar öğrenciler ve halkın iştirakini temsil etse de katılımın ya da fikri desteğin ne öğrenci ne de halk tabanında tamamı için söz konusu olduğunu söyleyemeyiz. Bunun belki de en yakın somut örneği bu cevaba da vesile olan İzmir Mitingidir. Başbakanın ister iktidar ister muhalefet taraftarı olsun tüm vatandaşlara karşı aynı mesafede olması gerektiğini hatırlatan İsmet İnönü için de kanaatimizce aynı tavır geçerli olmalıdır. Fakat o zamanın şartlarını da düşündüğümüz zaman bunun uygulamada pek mümkün olmadığını

⁷⁶ Yeni Asır Gazetesi, 16 Mayıs 1960

⁷⁷ *Olur Mu Böyle Olur Mu Kardeş Kardeşi Vurur mu?* 18 Nisan-27 Mayıs günleri arasında yazılan fakat neşir yasağı dolayısıyla neşredilmeyen yazılar, TBMM, Döküman No. 76002783, s.46

görüyoruz. Aslında demeçleri de iki yönlü olarak incelersek Menderes'in son vakaları genç vatandaş tepkisi olarak adlandırması, iktidar olarak sükûneti sağlama, olayların daha da artmasına mani olma ve belki de CHP'lileri kastetme gibi kaygıları taşımaktadır. Buna karşılık muhalefetin topyekûn bir tepki olarak nitelendirmesi ise siyasi misyonları açısından olağan karşılanmalıdır.

Aslında 28 Nisan olayları ihtilafli bir konudur. Bugün İzmir Parlamenterler Birliği Başkanı Mustafa Öztin İstanbul Üniversitesi'ndeki olaylara katılmış ve öğrencilerin büyük çoğunluğunun CHP'li olduğunu söylemiştir.⁷⁸ Bir adım ötesi de, Sedat Akman'ın İstanbul'da CHP Gençlik Kollarında görevliyken İsmet İnönü'nün ve aralarında kendisinin de bulunduğu bir grup gencin fotoğrafını göstererek "28 Nisan olaylarını biz, bu ekip yaptık" demesini önemli bir itiraf olarak addediyoruz.⁷⁹ İfadeler tutarlılık içermektedir.

Genel Başkan İnönü'nün de Cumhuriyet Halk Partili gençlerden habersiz olması pek mümkün görünmüyor. Çünkü CHP Gençlik Kolları tıpkı şimdi olduğu gibi o dönem de CHP'ye ve İsmet İnönü'ye karşı derin bir bağlılık ve sadakat duygularıyla hareket etmekteydi. Buna istinaden İsmet Paşa'nın bu bilgiye vakıf olması, engelleme teşebbüsünün ötesinde destek vermese dahi, dâhil olduğu gibi olasılıkları akla getirmektedir. Böyle bir sonuca ise beyanatta ulaşabilmek, İsmet İnönü'nün ince siyasi çizgisi ve hukuki açıdan mümkün olamayacağı gibi eksik bilginin yanlış yoruma neden olduğu Tarih Metodumuzu da haklı çıkarmaktadır. Belki de bu itirafın ortaya çıkardığı en önemli durum iktidar partisinin kaygılarındaki haklılığı kanıtlamasıdır.

İsmet İnönü eleştirilerine devam ederken muhalefete, gazete ve basın mensuplarına yönelik işlemlere, yayınların kapatılmasına ve tahkikat komisyonlarına değinmektedir.⁸⁰ Zaten gazete ve basın mensupları ifadesiyle de muhalif olanlar kastedilmiştir. Bu tedirginlikler de iki taraflıdır. Adnan Menderes İzmir Mitinginde bunları ayrıntılı bir şekilde izah eder.

Nazar-ı dikkatimizi celbeden başka bir husus İsmet Paşa'nın beyanatın ilk yarısında beş kez 18 gün evvel, 18 günden beri, 18 gün zarfında ifadelerini

---

⁷⁸ Sözlü Kaynak, Mustafa Öztin

⁷⁹ Sözlü Kaynak, Sedat Akman

⁸⁰ TBMM, *a.g.d.*, s.46,48

kullanmasıdır. Yani asıl vurgulanmak istenen 28 Nisan günü ve 28 Nisan olaylarıdır ki dile getirmese de İnönü'nün bu tarihi bir milat olarak kabul ettiği aşikâr görünüyor.⁸¹

Ek olarak, iki buçuk sayfalık beyanatta İsmet Paşa'nın Menderes'e, on üç kez sadece Demokrat Parti Başkanı, bir kez Başbakan diye hitap etmesi ve ismini hiç telaffuz etmemesi siyaseten Menderes'i Başvekil olarak kabul etmek istemeyişinin göstergesidir.⁸²

İki büyük şehirde Örfi İdare ilan edilmesi de Milli Şef'in tenkitlerine maruz kalmıştır⁸³. Örfi idare hareketin büyümesine engel teşkil edeceği gibi muhalefete bir baskı unsuru olarak görünmektedir. İktidar açısından ise olaylar kendi varlığına yönelik bir tehdit anlamına gelmektedir. Ayrıca ölen ve yaralanan insanlar ve bir infial söz konusudur. Örfi İdare ile bunların önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

İnönü, siyasi mesullerin “çocukların hareketi, muhalefetin iktidar arzusu” söylemlerini kendini avutma ve memleketi aldatma çabası olarak yorumlar. Lakin askeri müdahalenin gerçekleşmesi bu endişenin yersiz olmadığını ispatlıyor.

“İzmir'de devlet kuvvetleri ve bütün vasıtaları ile derlenen sun'i topluluklar yanında, vazifesini bilen halk kitleleri Demokrat Parti Başkanının gözü önünde davalarını bağırmışlar, canlarını tehlikeye koyarak insan haklarını savunmuşlardır”.⁸⁴

İzmir'de toplanan halkı suni addetmenin hem İzmirli'lere hem de Türk vatandaşlarına haksızlık olduğu kanaatindeyim. 15 Mayıs'ta İzmir'deki vatandaşların arasında CHP'lilerin dahil olduğu muhalif grupları vazifesini bilen halk kitleleri olarak nitelemiş, Menderes'in önünde gerçekleştirilmeye çalışılan hareketi desteklediği ve hatta taktir ettiğini dile getirmiştir. CHP'lilerin bir DP mitinginde bulunma sebebini sadece Menderes'in konuşmasını dinlemek olduğunu söyleyemeyiz, bir provoke yaratma düşüncesi de müspettir.

İsmet İnönü, 18 günden beri hürriyet mücadelesinin nasıl geliştiğini, –bu vesileyle mücadelenin adı da tespit olunmuştur- Menderes'in bunun farkına varamadığını ve şiddet tedbirleri ile bastırabileceğini hayal ettiğini ifade eder. Mücadelenin halkın ruhuna işlediğini, DP. Başkanı memleketi idare etme mesuliyetini

---

⁸¹ TBMM, *a.g.d.*, s.46,47

⁸² TBMM, *a.g.d.*, s.46-49

⁸³ TBMM, *a.g.d.*, s.46

⁸⁴ TBMM, *a.g.d.*, s.47

gösteremezse gelecek günlerde halkın başına ve kendi başına getireceklerinin daha da hüznün verici olmasından endişe ettiğini eklemektedir.⁸⁵ Tabii ki sözlerin sahibi Milli Şef İsmet İnönü'dür ve lisan-ı münasiple bu açık bir uyarıdır.

1957 seçimlerinde muhalefet aleyhine fevkalade önlemler alınması hususuna da değinilmiştir. DP'ye millet çoğunluğunun seçim sonuçları ile "Seni ve rejimini istemiyoruz" demek istediğini ifade etmektedir.⁸⁶

---

⁸⁵ TBMM, *a.g.d.*, s.47

⁸⁶ TBMM, *a.g.d.*, s.47,48

II.BÖLÜM 27 MAYIS 1960 ASKERİ MÜDAHALESİ

1. 27 MAYIS'IN FİKİRSEL OLUŞUMU:

İhtilal fikrinin askeri kesimde nasıl hâsıl olduğunu anlayabilmemiz için onların neler düşündüğünü irdelememiz gerekir. Tenkit edilmekten hoşlanmayan Demokrat Parti, basın üzerindeki baskısını yoğunlaştırmakta, her mahallede bir milyoner yaratacak enflasyon politikaları halkı fakirleştirmekte, DP'ye oy atmayan Kırşehir ceza olarak kaza yapılmakta, insanlar görülen lüzum üzerine emekliye sevk edilmekte, hayat pahalılığı, partizanlık, rüşvet, ayrıcalık artmakta idi.

1950 seçimlerinin adaletli bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekirse CHP'ye bile müdahale edecek olan askeri teşkilatlanma da dağılmış idi ve asıl önem verdikleri şey ordunun itibarının sarsılmasıydı. Geçim sıkıntısı nedeniyle sıradan bir memurluk subaylığa tercih edilmekteydi ve orduda toplu istifalar başlamıştı. 1954 yılından sonra ise Menderes'in "Ben istersem orduyu yedek subaylarla da idare ederim" demesi darbe fikirlerini pekiştirmekteydi.⁸⁷

Celal Bayar'ın "27 Mayıs ihtilalinin mimarı ve beyni" diye tanımladığı yüzbaşı Dünder Seyhan 1954 yılında, Tuzla'daki Uçaksavar Okulunda yüzbaşı Orhan Kabibay'a, rakının yanında sucuklu yumurta yerlerken Türkiye'yi kurtarmaya, silahlarını çekip yemin ederek karar verirler. Öncelikle teşkilatlanıp, en güvendikleri kişileri ordunun kilit yerlerine yerleştireceklerdir.⁸⁸

1958 yılında ise Binbaşı Samet Kuşçu'nun yaptığı ihbar üzerine, darbe girişiminde bulunmak isnadından dokuz subay İstanbul'da tutuklanır. İçlerinde Celal Bayar'a bile ihtilal teklif eden emekli Albay Cemal Yıldırım'da bulunmaktadır. Cuntayı kuranlar beraat ederken, ihbar eden Samet Kuşçu mahkûm olacaktır. Milli Savunma Bakanı Şemi Ergin'de tıpkı Adnan Menderes gibi bu girişimi pek ciddiye almaz. Dokuz subayın başı olan Faruk Güventürk'ten İhtilalin başına geçme teklifi aldığını Ergin

---

⁸⁷ Abdi İpekçi, Ömer Sami Coşar, *İhtilalin İçyüzü*, Uygun Yayınları, İstanbul, 1965, c.1, s.26, 27

⁸⁸ Celal Bayar, *Bir Darbe'nin Anatomisi 27 Mayıs İhtilali*, Haz: İsmet Bozdağ, Emre Yayınları, İstanbul, 1991, s.18, 19, Abdi İpekçi,, Ömer Sami Coşar, *a.g.e.*, s.28

sonradan itiraf edecektir; amacı ise adının açıklanmasını önlemektir. Menderes ise delillerin yeterli olmadığını savunacaktır.⁸⁹

Cumhurbaşkanı Bayar, Başbakan, Bakanlar, DP Genel İdare Kurulu üyeleri, Meclis Grubu Başkan Vekillerini Çankaya Köşkü'ne davet eder. Mesele aslında ciddidir çünkü Faruk Güventürk Samet Kuşçu'ya Bandırma Hava Üssü ile 3. Zırhlı Tugayın ve 66. Tümen'in hazır olduğunu söylemiştir. Bayar eski bir komitacı olarak hareketin mutlak surette cezalandırılmasını istemektedir. Fakat Menderes ve Şemi Ergin kumandanları üzecek ve orduyu huzursuz edecek tedbir alınmasına karşı çıkmaktadırlar.⁹⁰

Samed Kuşçu'ya göre; Muzaffer Ersü'nün Londra'daki uçak kazasında vefat ettikten sonra kasasındaki dokuz subayla ilişkili olduğunu kanıtlayan belgeler Menderes'in emriyle yok edilir. Bayar'ın uyarılarına karşılık Menderes sadece Ergin'i görevden alarak yerine Edhem Menderes'i getirir. Cemal Gürsel ise Milli Savunma Bakanı Edhem Menderes'le her akşam görüşecek kadar samimidir. Cemal Gürsel'in, 3 Mayıs 1960'ta görevinden ayrılacağı gün Edhem Menderes'e yazdığı on üç maddelik istekler mektubunun ilk maddesi; "Cumhurbaşkanı istifa etmelidir. Çünkü bütün fenalıkların bu zattan geldiği hakkında umumi bir kanaat vardır" olacaktır ve 21 Mayıs 1960 tarihinde Ankara'da hükümet aleyhinde Harp Okulu öğrencilerinin gerçekleştirdiği sessiz yürüyüşte Edhem Menderes'te bulunmaktadır. Ayrıca Menderes ve Bayar'ın araları oldukça açıktır ve teoriye göre her ikisi de orduyu kullanarak birbirlerini düşürmek istemektedirler.⁹¹

Demokrat Parti içindeki bu mücadelelerin İzmir'deki Sebatayist ailelerden kaynaklandığı da ifade edilmektedir. Partiye mensup Yakubi ve Kapanilerin varlığını bilmekle beraber ne Türk Tarih Kurumu'nda, ne de Başbakanlık Cumhuriyet Arşivlerinde yaptığımız araştırmalarda bu kelimelere bile rastlayamadık.

Sadi Kocaş ise askeri münasebetle yurt dışına çıktıklarında Cemal Gürsel'e ihtilal teklifini yapar. Gürsel önce hiçbir askeri müdahalenin iyi netice vermediğini, kardeş kavgasını engellemek isterken buna kendilerinin sebep olmalarını ve gerekirse zamanı geldiğinde milletin onları düşüreceğini ifade eder. Fakat sonra

---

⁸⁹ Celal Bayar, *a.g.e.*, s.54-56

⁹⁰ Celal Bayar, *a.g.e.*, s.57

⁹¹ Soner Yalçın, *a.g.e.*, s.518,519

kendinden habersiz bir harekette bulunulmaması şartıyla kabul eder. Gürsel'in adını birkaç kişi bilecek, diğerlerine ise Faik kod adıyla tanıtılacaktı. Gürsel'in sorusu üzerine tasavvurlarını da şu şekilde izah edecektir; ayrıntılı ve uzun süreli plan yapma olanağı yoktur, kısa bir geçiş dönemini başarılı ve dürüst bir şekilde geçirmek için ilk günden itibaren güvendikleri üniversite hocalarını toplayarak bir program hazırlamalarını ve özgür, laik Atatürkçü bir anayasa oluşturmalarını isteyeceklerdir. Anayasa Mahkemesi, bir planlama teşkilatı, çift meclisli parlamento kurulmasını, ayrıca üniversite muhtariyeti, yargı teminatı, adaletli bir seçim ve yönetimi amaçlamaktadırlar. Siyasi parti programlarında bazı ortak maddelerin olması anayasada yer almalı, bu sayede rekabet hırsı ile hiçbir parti dini kullanmamalı, insanların refahı devletin güvencesi altında olmalı ve en önemlisi milleti birleştirecek milli bir ülkünün yerleştirilmesi tasarlanmaktaydı. Böylece Gürsel'le anlaşıldı.⁹² Sadi Kocaş'ın darbe öncesi planlarıyla, 27 Mayıs'tan sonraki uygulamaların aynı yolda seyretmesi dikkat çekicidir.

Teşkilat 1959 yılının sonunda toplanmak için Mustafa Kaplan'ın Anıttepe'deki evini seçerler. Toplantıda Sezai Okan, Alparslan Türkeş, Suphi Karaman, Orhan Kabibay, Rifat Baykal, Mustafa Kaplan, Rafet Aksoyoğlu, Vehbi Ersü ve Orhan Erkanlı bulunmaktadır. Öngörülerini ise DP'nin Menderes'e boyun eğeceği, CHP'nin de bu gidişata karşı durabilecek gücü olmadığı idi. DP, 1960 yılında adaletli bir seçim yapmazsa hükümet darbesi yapılması kararlaştırılır. Bunu ise üç aşamada gerçekleştireceklerdi: askeri bir yönetim kurarak, iktidarı CHP'ye devrederek ve yeni seçimler yapılana kadar idareyi geçici bir meclise bırakarak. İkinci konu reddedilse de, diğer konular daha çok tartışılır. Fakat Türkeş'e göre yönetimin hemen sivil idareye teslim edilmesi karışıklıklara neden olacaktır. Harekât planlarının Türkeş, Kabibay ve Okan tarafından oluşturulması da kabul edilir.⁹³

Türkeş'in Oral Çalışar'a anlattığına göre Talat Aydemir'le Amerika dönüşünde, Elazığ'da 1957 yılında tanışır. Aydemir Türkeş'e, CHP ile işbirliği yaparak DP'yi devireceklerini ve CHP'yi iktidar yapacaklarını söyler ve Türkeş'in de aralarına

---

⁹² Sadi Kocaş, *Atatürk'ten 12 Mart'a*, May Yayınları, İstanbul, 1977, s.451, 456, 457, 458

⁹³ Abdi İpekçi, Ömer Sami Coşar, *a.g.e.*, s.123-125

katılmalarını ister fakat Türkes kabul etmez. Samet Kuşçu olayından sonra onları bir araya getirecek kişi Türkes olacaktır.⁹⁴

Alparslan Türkes, 27 Mayıs 1960 Cuma günü Ankara radyosundan sabaha karşı halka şu bildiriye yapacaktır.

“Dikkat!Dikkat!

Muhterem Vatandaşlar, radyolarınızın başına geçiniz. Güvendiğiniz Silahlı Kuvvetlerimizin sesi, bir dakika sonra sizlere hitap edecektir.

Bugün, demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri, memleketin idaresini eline almıştır.

Bu harekete Silahlı Kuvvetlerimiz, partileri, içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda adil ve serbest seçimler yaptırarak idareyi, hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır.

Girişilmiş olan bu teşebbüs hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir. İdaremiz, hiç kimse hakkında şahsiyata müteallik tecavüzkar bir fiile müsaade etmeyeceği gibi, edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup bulunursa bulunsun, her vatandaş kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir.

Bütün vatandaşların, partilerin üstünde aynı milletin, aynı soydan gelmiş evlatları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmeden birbirlerine karşı hürmetle ve anlayışla muamele etmeleri ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti için zaruri görülmektedir. Kabineye mensup şahsiyetlerin, Türk Silahlı Kuvvetlerimize sığınmalarını rica ederiz. Şahsi emniyetleri, kanunun teminatı altındadır.

Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz, Birleşmiş Milletler Anayasası'na ve insan hakları prensiplerine tamamıyla riayettir. Büyük Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız. NATO'ya inanıyoruz ve bağılıyız. CENTO'ya bağılıyız. Tekrar ediyoruz; düşüncelerimiz, yurtta sulh, cihanda sulhtur. Türkiye

---

⁹⁴ Celal Bayar, *a.g.e.*, s.95

dâhilinde bütün garnizonlardaki Garnizon Komutanları, o yerin mülki ve askeri idaresine el koyacaklar ve vatandaşların her hususta emniyetini sağlayacaklardır."⁹⁵

2. ORDU'DAKİ GÖRÜŞ AYRILIKLARI VE İZMİR:

27 Mayıs Teşkilatlanmasından İstanbul'daki subayların da haberi yoktur. Bu sebeple 27 Mayıs Askeri Müdahalesi olup bittikten sonra darbe hakkında bilgi sahibi olurlar ancak cuntacılara karşı niçin kendilerini durumdan haberdar etmediklerine dair kırgınlıklarını dile getirmekten çekinmezler. Bu yüzden Ankara'dan bir heyet, örgütlenmenin gizliliğinden bahseden bir açıklama yapmak ve askerlerin sorularını yanıtlamak üzere İstanbul'a gitmiştir.⁹⁶

İzmir'deki askeri kesimde ise dahi ciddi müdahale taraftarı olmayan ve maalesef birbirine güvenmeyen güvenlik mensupları vardı. Demokrat Partili, gazeteci Acar Tuncer kendi ifadesiyle 27 Mayıs'ın tesadüfen sonuca ulaştığını kanıtlayan bir anısını anlatmaktadır.

"27 Mayıs idaresi korkaktı ve şüpheliydi, her an bir karşı hareket bekler haldeydi. Neden?.. Tesadüfen neticeye ulaşmıştı 27 Mayıs'ta ondan... Hareketten sonra, o Ziya Hanhan'la, Demokrat Ege gazetesinde karşılaştığımız gün, İzmir eski milletvekili Muzaffer Balaban'la buluştuk. Balaban inançlı insandı, dert yandı, yakındı. Zira 27 Mayıs günü DP İl İdare Kurulunu teşkil eden arkadaşlar, Alsancak vapur iskelesi karşısında bulunan İl Merkezine gidip evrak yakmaya koyulmuşlar, hatta dumanların yükselişi karşısında itfaiye gelmiş. Bunun dışında millete dayalı bir iktidarın alaşağı edildiği gün kimsenin kılı kıpırdamamış. Muzaffer Balaban o zaman İl Daimi Encümen üyesi. Vali ise Kemal Hadımlı... Buluşmuşlar, Vali: -Arkadaşlarınız nerede? Niye bir ses yükselmiyor?.. Bakınız, askerın tamamı bu hareketin yanında değil. Örneğin 3. Yurtiçi bölge komutanı Orgeneral Canip İskilipligil Paşa tasvip etmiyor, demiş. Balaban sorumlu arkadaşları aramış, kimseyi bulamamış. Paşa, DP'lilerin birdenbire ortadan kayboluşlarına çok üzölmüş.

⁹⁵ www.basbug.net, Alıntı Tarihi: 23.05.2008

⁹⁶ Mehmet Nuri Taşdelen, *Yassıada, Menderes Ve Muhafızları*, Bir Harf Yayınları, İstanbul, 2005, s.46

Olayın diğer bölümünü Ömer Çiftçioğlu'ndan dinlemiştim. Hapishane'de beraberdik. Cumaovası Hava Alanı Müdürü idi. Menderes'i kaçırmaya teşebbüs ettiği iddiasıyla mevkuftu. Alana sabah Cemal Gürsel Paşa gelmiş. Canip İskilipligil'in emriyle, meydan müdürünün odasına alınmış ve Ankara'ya gidişi önlenmiş. Bir nevi enterne edilmiş. Zira alan kuşatılmış ve İskilipligil Paşa, müdahaleye "evet" dememiş, muhtelif alternatifler aramış, destek aramış, hiç kimseyi yanında bulamayınca saat onbir civarında Cemal Gürsel'in Ankara'ya hareketine muvafakat etmiş.

İzmir'de olay yaratan bir İl Başkanı Burhan Maner vardı. Yüksekten uçanlar vardı, mitinglerde atıp tutan hızlı milletvekilleri vardı... O gün sanki yer yarıldı ve içine giriverdiler.

Canip Paşa'nın büyük hiddetle, kendisiyle temastan korkan ve kaılan DP'liler için çok ağır konuştuğu ve darbeye kerhen razı olduğu söylenir. Aynı husus 3. Ordu Komutanı Ragıp Gümüşpala içinde varittir.

27 Mayıs'ı yapanlar DP yöneticilerinin ödleğ olduklarını bilmiyorlardı. O nedenle mukabil hareketten hep çekinmişlerdir. 27 Mayıs'ın karşitlarını aramışlar ve buldukları bir takım zavallılara çok eziyet etmişlerdir.⁹⁷

Tabi bu görüş ayrılıkları subayların, aralarında birbirlerine karşı güvensizlik duymasına da neden olmuştur. Darbe hakkında bilgi almak için Nazif Çağatay ile Yurtiçi Bölge Komutanlığına giden Necip Mirkelamoğlu ciddi ve endişeli bir hal hissetmiştir. Aynı vakit Merkez Bankası Müdürü Enver Kösemen talimat almak için karargaha gelmiştir ama net bir yanıt bulamaz. Komutan Kemal Paşa da endişeli ve tedirgindir. Sebebini Mirkelamoğlu öğrenir. Cemal Gürsel, İzmir'den uçakla Ankara'ya gitmiştir ancak kendisinden haber alınamamıştır. Kemal Paşa da Canip İskilipligil'e güvenmemekteymiş. Makamında bulunan İskilipligil'in yanında DP'li İzmir Valisi Kemal Hadımlı bulunmaktaymış.

Bu anlatılanlar Acar Tuncer'in ifadeleriyle örtüşmektedir. Necip Bey oradaki subaylardan ayrıca, Gürsel'in Ankara'ya hareket ederken Gavsi Üçok'a, İskilipligil'e göz kulak olması için talimat verirken, onu da başka bir subayın gözetimine bıraktığını öğrenmektedir.⁹⁸

---

⁹⁷ Acar Tuncer, *27 Mayıs Ve Ben*, Doğruluk Matbaası, İzmir 1990, s.24, 25

⁹⁸ Necip Mirkelamoğlu, *a.g.e.*, s.231

3. ASKERİ İDARE MENSUPLARI VE HÜKÜMET PROGRAMLARI:

Askeri idare döneminde geniş yetkilere sahip Milli Birlik Komitesi adı verilen bir kurul oluşturuldu. Milli Birlik Komitesi kararı ile Cemal Gürsel'e, Devlet ve Hükümet Reisi, Milli Müdafaa Vekâleti Vekilliği ile Türk Silahlı Kuvvetler Başkumandanlığı görevleri aynı anda tevdi edildi. 28 Mayıs günü Gürsel yeni hükümeti kurdu.

MBK'nin 27 numaralı tebliği: "MBK'nce uhdeme tevdi edilen Başbakanlık görevi icabı Hükümet aşağıdaki zevatla tarafımdan teşkil edilmiştir.

Bu hükümetin teşkilinde dikkat nazarına alınan fikri-müdür, memleket ve dünya çapında şöhret yapmış, fakat herhangi bir siyasi partiye mensup olmayan personelden ibaret olmasıdır. Yakın mesai arkadaşlarıma yeni vazifelerinde başarılar temenni eder, Türk Milletine hayırlı olmalarını dilerim.

Başvekil ve Milli Müdafaa Vekili: Orgeneral Cemal Gürsel

Devlet Vekili: Amil Artus

Devlet Vekili: Şefik İnan

Adliye Vekili: Abdullah Gözübüyük

Dahiliye Vekili: Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu

Hariciye Vekili: Selim Sarper

Maliye Vekili: Ekrem Alican

Maarif Vekili: Prof. Fehmi Yavuz

Nafia Vekili Daniş Koper

Ticaret Vekili: Cihat İren

Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekili: Prof. Nusret Karasu

Gümrük ve İnhisarlar Vekili: Fethi Aşkın

Ziraat Vekili Feridun Üstün

Münakalat Vekili: Tuğgeneral Sıtkı Ulay

Çalışma Vekili: Prof. Cahit Talas

Sanayi Vekili: Muhtar Uluer

Basın Yayın ve Turizm Vekili: Zühtü Tarhan

İmar ve İskan Vekili: Orhan Kubat

Basın aracılığıyla açıklanan bu beyanat Türk Silahlı Kuvvetleri'nin meclis ve hükümet vasıflarını daha da geniş yetkilerle ele geçirmesi, Türk Siyasi hayatına yönelik ciddi bir müdahalesidir.

Her ne kadar partilerden bağımsız olduklarını dile getirselers de Ordu'nun siyasallaşmasının resmi delilidir ki zaten Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurtuluş Savaşından sonra ordu mensupları ile meclis mensuplarını birbirinden ayıran, sadece bir vazifenin devam ettirilmesi hususundaki kararlı tavrına da tamamiyle aykırıdır. Elbette ki TSK'nin değeri ve manevi şahsiyeti Türk halkı için tartışma götürmez bir önem taşır. Ancak Atatürk'te Türk İstikbalini sadece Türk Ordusuna değil, Gençliğe Hitabında ve Bursa Nutkunda dile getirdiği üzere Türk Gençliğine emanet etmiştir.

Bu surette Türkiye askeri bir yönetimle tanışmış oldu. Cemal Gürsel ise Orgenerallik ve Başbakanlık yetkilerinin yanına Milli Müdafaa Vekili sıfatını da ekledi.

11 Temmuz 1960 tarihinde ise Devlet Vekili Amil Artus I. Gürsel Hükümetinin programını, 27 Mayıs İnkılâbının esas hedefini, yurdumuzda demokratik nizami bütün icapları, bütün müesseseleriyle, maddeten ve manen mümkün olan en kısa zamanda kurmak olarak açıklar. Bu amaçla 27 Mayıs sabahından itibaren yeni Anayasa çalışmalarına başlandığını belirtir.¹⁰⁰

Bu anayasayı ikinci Cumhuriyetin Anayasası diye açıklamaktadır. İkinci Cumhuriyet deyişi Cumhuriyetin kuruluş ananelerine, bununla birlikte Hilafet ve Saltanatın lağvına mazhar olmuş, bir vurgulamayı ibraz eder niteliktedir. Bu anayasanın ise tecrübeli aydınların çalışmaları vasıtasıyla ve anket katılımlarıyla hazırlandığı eklenmektedir. Tabi ki anayasa gibi toplumun her kesimini ilgilendiren bir meselede anket çalışması yapılması oldukça demokratik bir yaklaşım olmakla beraber, anketin uygulandığı koşulların ve kitlenin genişliği önem taşımaktadır.

Hükümet programına göre; Bileşmiş Milletler Anayasası, İnsan Hakları Beyanamesi, hukuk ilkeleri, eski anayasamız, milli gelenekler ve yurdumuzun

⁹⁹ Yeni Asır Gazetesi, 29 Mayıs 1960

¹⁰⁰ Nuran Dağlı, Belma Aktürk, *Hükümetler Ve Programları (1960-1980)*, TBMM Basımevi, Ankara, 1988, c.2, s.3

özellikleri yeni anayasanın esin kaynağı olur. Seçim Kanunu üzerinde de çalışmalar yapılmaktadır.¹⁰¹

Adalet işleri; ülkemizin, adaletin tecelli edeceği kutsal bir ülke olacağı vurgulanır.

Milli Savunma İşleri: TSK'nın önemi ve milli savunmamız için en modern vasıtalardan, insan gücü ve ilminden yararlanılacağı belirtilir. Subay, astsubay ve erlerin yaşam seviyelerinin yükseltilmesi, silahlı kuvvetlerin geliştirilmesi için müttefiklerin destek ve yardımlarının alındığı, bu yardımların gayet planlı ve en iyi bir şekilde kullanılacağı esas hedeflerden biri olarak dile getirilmektedir.¹⁰²

Bu noktada mevcut koşulların arttırılması gayesi anlamlıdır. Lakin bunu sağlayabilmek için dış yardımlara bel bağlanması Türk Milletinin tarih ne olursa olsun kabul edebileceği bir husus olamaz.

Subay ve eratin geçim sıkıntısı çektiği bilinmektedir. Bu bilgi de hükümet programına girerek kendini doğrular. Bu sıkıntılara misal olacak şeylerde yaşanmaktadır. O dönem, polisler için “Frukocu” tabiri kullanılmaktadır. Nedeni ise, ucuz olması sebebiyle gazozdan başka bir şey içemediklerine atıfta bulunmak içindir.¹⁰³

Dış Politikamız; Türkiye'nin kimseye karşı düşmanlık beslemediği, gösterilen dostluğa aynı şekilde cevap verileceği, kalıcı barışı tesis etmek içinse dayanak olarak Birleşmiş Milletler ile NATO ve CENTO ittifakları gösterilmektedir.

“NATO, hür ve müstakil yaşamak ve insanlığın ve medeniyetin gerçek prensiplerini savunmak azminde bulunan Batı memleketlerinin Birleşmiş Milletler Anayasasına uygun olarak kurdukları bir savunma teşkilatıdır. Eski ve kuvvetli bağlarla bağlı bulunduğumuz ve Atatürk inkılapları neticesinde kendilerine daha da yaklaşmış olduğumuz bu dost ve müttefik memleketlerle münasebetlerimizi her sahada eşitlik ve egemenlik esasları dairesinde yürütmek ve geliştirmek dış siyasetimizin başlıca prensiplerindendir.

NATO müttefiklerimizden bahsederken Amerika Birleşik Devletleri ile olan samimi ve ileri dostluk bağlarımıza işaret etmemek mümkün değildir. Başkan Eisenhower'in Türkiye Devlet ve Hükümet Başkanına gönderdiği mesajında belirtilen

¹⁰¹ Nuran Dağlı, Belma Aktürk, *a.g.e.*, s.3

¹⁰² N.Dağlı, B.Aktürk, *a.g.e.*, s.4

¹⁰³ Sözlü Kaynak; Ahmet Özgiray, Görüşme Tarih: 06.05.2008

bu dostluğun karşılıklı gayretler sayesinde ve müşterek menfaatlerimiz istikametinde daha da inkişaf etmesi için elden gelenin yapılacağı tabidir.”¹⁰⁴

NATO’dan ve batı memleketlerinden hayranlıkla bahsedilir ve batı memleketleriyle yakınlaşmanın meşru dayanağı olarak ta Atatürk İnkılâpları gösterilmektedir. Geçmişte veya bugün gerçekleştirilen her fiili Atatürk ve Atatürk İlkelerine atıfla daha da meşrulaştırma çabası ve bütün kesimlerce kabul görmesi gayreti Atatürk’ü anlamak olamadığı gibi yıpratıcı bir nitelikte taşımaktadır. ABD’ye yaklaşım, samimi ve ileri dostluk bağları ile nitelenmekte ve ABD Başkanı Eisenhower’ın Cemal Gürsel’e gönderdiği mesaja kadar ayrıntıya inilmektedir.

Türkiye’nin NATO’ya olduğu kadar, Orta Doğu’da barış ve güvenliği sağlamaya çalışan CENTO savunma teşkilatına da bağlı olduğu özellikle belirtilmektedir. 1960’lı yıllarda doğu ve batı bloğu ve soğuk savaş dönemi yaşanıyordu. Askeri idaremizin hükümet programı gibi önemli bir olayda hem sözlü hem yazılı açıkladığı noktalar ise NATO, CENTO ve BM’e bağlı olduğu yani tercüme edecek olursak batı bloğu tarafında yer aldığını dünya kamuoyuna açıklarken batı memleketlerine ve dolayısıyla ABD’ye güvence verilmekteydi. Üstelik bu şekilde bir dış müdahalenin önlenmesi amaçlandığı gibi ABD’nin Askeri Hükümetimizi tanıması ve münasebeti de sağlanmış oldu.

Dış ilişkilerde Yunanistan ve Kıbrıs konularında gelişmeler beklenirken Kıbrıs’taki soydaşlarımızın bağımsızlığını teminat altına alan Londra ve Zürih anlaşmalarının neticelerine yaklaşıldığı söyleniyor ancak bu iki anlaşmanın Menderes döneminde imzalandığından bahsedilmez.¹⁰⁵

Balkan unsuru Yugoslavya ile ilişkilerin ilerletilmek istenirken, mensuplarının sosyal ve iktisadi terakkilerine çalışan Avrupa Konseyinin çalışmalarına katılmak, bir görev addedilmektedir.

Türkiye’nin üye olduğu ittifaklar dışındaki ülkelerle ilişkilerini Birleşmiş Milletler’e verilen teminatlara uygun şekilde geliştireceği açıkça ifade edilmektedir. Bu ifadelerden ve dış politika ilkelerinden çıkarılacak sonuç, askeri yönetimin kendini oldukça kısıtlayıp beynelmilel bir aşamaya geçemediğidir.

---

¹⁰⁴ N.Dağlı, B.Aktürk, *a.g.e.*, s.5

¹⁰⁵ N.Dağlı, B.Aktürk, *a.g.e.*, s.5

Sovyetler Birliği ile ilişkilerin karşılıklı saygı temelinde dayanan iyi komşuluk ilkesiyle devam etmesi istenmekte ve gerginliğin sonlandırılması ile istikrar, barışın temininin bu yolla sağlanabileceği mesajını içermektedir.

Afrika, Uzakdoğu, Latin Amerika ve Britanya milletler camiasına kalbi hislerle dostluk ve ilişkilerde ilerleme temennilerinde bulunulmuştur.¹⁰⁶ Aslında bu bir Türk geleneğidir. Soyumuz tarihin her safhasında, kendinden olmayanlara dostluk ve kardeşlik duygularıyla yaklaşmış lakin zarar gördüğü vakitte sille-i tokadını atmasını bilmiştir.

Mali ve İktisadi Politika: Devlet btlerinde hakiki bt denkliği sağlamak, bt ihtiyaçlarını sürüm yolu ile karşılamaya son verilmesi, amme gelirlerinin tasarrufla gerekli ihtiyaçlara kullanılması, hazinenin mali kaynaklarla desteklenmesi, ödemelerin vaktinde yapılması amaçlanmaktadır.

Ticaret Politikamız: Dış ticarete dünya fiyat seviyesine uyum ve mal talebinin çoğaltılarak, fiyat artışına yol açmadan i ticarete istikrar sağlanması hedeflenmektedir. Dış ticarete serbest muvazeneli iktisat nizamı temel alınacak ve imknlardan müteşebbisler eşit şekilde istifade edeceklerdir. Dış ticareti serbest piyasa ekonomisine geçirebilmek için her gayret sarf edilecek, ihracata yönelik dış pazar aranacak ve ihracat tüccara kredi imkânları tevdi edilecektir.¹⁰⁷

Dış yardımlarla takviye edilecek olan, ihracatı teşvik için (ihracatı geliştirme merkezi) kurulmuştur. Kendi ihracatımızın bekasının yerli ve yabancı uzmanlara ve dış yardımlara teslim edilmesi hem istihbarat hem de yabancılar açısından pek akılcı gözükmemektedir. Bu mevzu kendi ekonomik düzenimizi oluşturmaktan çok yabancıların ekonomik sistemine entegrasyona neden olacaktır. İthalatta mer'i kota, liberasyon sistemi ve Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatının (OECE) liberasyon kotuna uyulacağının zikredilmesi de görüşümüzü destekleyen bir açıklamadır.

Grsel hükümetince, milli sermaye ile finanse edilen tek taraflı ticaretin durdurulması ve döviz kaçakçılığına imkan veren ithalat düzenine taviz verilmemesi de hedeflenmektedir. (OECE) Avrupa İktisadi İş Birliği, (APA) Avrupa Para Birliği,

---

¹⁰⁶ N.Dağlı, B.Aktürk, *a.g.e.*, s.6

¹⁰⁷ N.Dağlı, B.Aktürk, *a.g.e.*, s.7

(GATT) Ticaret Genel Anlaşması ile olan ilişkiler ve yükümlülüklerin yerine getirileceği de ifade edilmektedir.

Yabancı sermayeyi teşvik için teşkilat kurulması, Ortak Pazar müzakerelerine yeniden başlamak için yabancı sermaye yatırımları da en sağlıklı dış yardım kabul edilmektedir. Devlet teşekküllerini etkili hale getirmek için Merkez Bankasına olan borçlar vadeye bağlanacak ve yatırım ihtiyacı için bu bankaya başvurular engellenerek enflasyonun düşürülmesi sağlanacak idi.¹⁰⁸

Aslında darbenin DP'ye yönelik olduğunu programdaki ifadelerden anlamak mümkündür. Çünkü paranın kıymetinin korunacağı belirtilirken on yıl süren basiretsiz mali politikalara dikkat çekilmektedir. Özel teşebbüs desteklenerek bir İktisadi Planlama Dairesi'nin kurulması düşünülmektedir.

Zirai kalkınma, köylü, çiftçi vatandaşların kazancının artması, ormanların korunması, erozyona karşı önlem alınması da mevcut planlar arasındadır. Ulaştırma, Bayındırlık, Gümrük, din ve vicdan özgürlüğü, milli eğitim, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve basın özgürlüğü konularına da değinilir.

Sosyal adalet, insan hakları, insani çalışma şartları, özgür ve bağımsız sendikacılık, ekonomik şartlarla gelişen sosyal güvenlik rejiminin tatbiki ise bu programın olumlu taraflarını oluşturmaktadır.

Askeri Hükümet programının sonunda ise, on yıl süren partizan idarenin tasfiyesi ile demokrasinin soysuzlaşmaktan kurtarıldığı ve İkinci Cumhuriyet'in tesis edildiği ilan edilir.¹⁰⁹

Hükümet üyelerinin bazılarının değişmesi ile oluşan (5 Ocak 1961- 20 Kasım 1961) II. Gürsel hükümeti bir program oluşturamamıştır.¹¹⁰

4. İZMİR'DE NATO'NUN ETKİSİ:

Türkiye'nin 1952 yılında üye olduğu Kuzey Atlantik Savunma Paktı (NATO) Soğuk Savaş zamanında Amerikan-Rus çatışmasının batı kanadını temsil etmekteydi. NATO, İngiliz Lord Ismay'ın söylemi ile "Rusları dışarıda, Almanya'yı alaşağı edilmiş

¹⁰⁸ N.Dağlı, B.Aktürk, *a.g.e.*, s.8, 9

¹⁰⁹ N.Dağlı, B.Aktürk, *a.g.e.*, s.10, 11, 12

¹¹⁰ N.Dağlı, B.Aktürk, *a.g.e.*, s.13, 14

halde ve ABD'yi içeride" tutmak için kurulmuştu.¹¹¹ Yani doğu- batı bloğu denilen kapitalist- komünist mücadelesinin en civcivli zamanıydı ve Türkiye konumu itibarıyla mücadelenin tam ortasında yer alıyordu.

Meclis oylaması olmadan Menderes'in Güney Kore'ye asker göndermesi çok eleştirilmişti. Fakat CHP'de asker gönderilmesine karşı değildi. Türkiye bu sayede NATO'ya girdi. 8 Eylül 1952'de, Türkiye NATO'ya kabul edildikten yedi ay sonra İzmir'de Müttefik Kara Kuvvetleri Karargâhı (Landsoutheast) kurulur, karargâhın başına ise elbette ki ABD'li bir Korgeneral getirilir. Çünkü NATO, kamufle edilen ABD'nin misyonunu ve gizli faaliyetlerini uygulama gücü bulduğu beynelmilel meşru bir örgüt olmuştur. Tabii bu meşru örgütün yayılma alanlarında, kendilerine karşı muhalif faaliyetlerde bulunacaklara karşı Gladio olarak bilinen gizli Özel Harekat Daireleri kurulması, psikolojik, ekonomik ve taarruz amaçlı her türlü operasyon faaliyetlerinin buradan idare edilmesi kadar da doğal bir şey olamaz. İzmir Hava Üssü Çiğli'de bulunan Avrupa'daki Amerikan Hava Kuvvetlerine (USAFE) bağlı, 42 uçak, 300 askeri personeli olan bir üsttür ve I-Hawk ve Roland füze sistemleri konuşlandırılmıştır. Kurulduğu günden bu yana Türkiye'de pek çok üsse sahip olan, Türk topraklarında yer alan bu üslere Türk yetkililerin dahi izinsiz giremediği bir gerçektir.¹¹²

Güneydoğu Müttefik Kara Kuvvetleri Kumandanı Korgeneral Paul D. Harkins ve Altıncı Müttefik Taktik Hava kuvvetleri Kumandanı Tümgeneral Edward W. Suarez, kumandanlıklarının 1960 yılı nisan ayı içersinde zaman ve tarihi evvelden bildirilmeyen alışılmış bir alarm tatbikatına iştirak edeceklerini açıklamışlardır.¹¹³ NATO bu hamleyle kendisinin aktif durumda olduğunu göstermek istemektedir.

Nisan olaylarını, Başbakan Menderes gazetelere verdiği demeçte, NATO toplantısının etki altında bulundurulmak istendiği şeklinde yorumlamıştır. NATO Vekiller Konseyi 2 Mayıs'ta İstanbul'da toplanır. Hariciye Vekilleri Türkiye'nin görüşlerine iştirak ederler. Özellikle Zirve Konferansı, silahsızlanma, sulh içinde yaşama ve Berlin konularında görüşmeler yapılır.¹¹⁴ NATO toplantıları ve hareketleri

¹¹¹ www.tr.wikipedia.org, Alıntı Tarihi: 23.05.2008

¹¹² www.tr.wikipedia.org, Alıntı Tarihi: 23.05.2008

¹¹³ Yeni Asır Gazetesi, 02.04.1960 Cumartesi

¹¹⁴ Yeni Asır Gazetesi, 03.05.1960 Salı

aslında ABD'nin Rusya ile olan it dalaşını temsil etmektedir. Toplantıda anlaşmaya vardıkları belirtilen ülkelerin kontrollü tam bir silahsızlanmadan yana olduğu dile getirilir.¹¹⁵ Aslında silahsızlanma Amerikan Devlet politikası da dâhil olmak üzere silah tüccarlarını memnun etmeyen bir uygulama olacaktı, tabii uygulanabilseydi.

Mayıs ayı hareketli başlamıştır. Ruslar kendi topraklarında düşürdükleri Amerikan uçağı ile ilgili Türkiye'den açıklama beklemektedir. Dışişleri Bakanlığı ise hiçbir Amerikan uçağına, Sovyet Arazisi üzerinde her hangi bir maksatla uçuş müsaadesi verilmediğini beyan eder.¹¹⁶ Aslında Türk Dışişleri doğru beyanat vermektedir. Çünkü zaten bir NATO üyesi olan Türkiye'nin özellikle son dönemlerde Sovyetlerle yakınlaşma çabasına, kendi kendine komplo kurması düşünülemez. Bu olay bile tek başına Türk- Sovyet ilişkilerinin olumsuzlaşmasını isteyenlerin ülkemizdeki etkinliğini kanıtlamak açısından ilginç bir örnektir.

Ve askeri müdahaleden hemen sonra İzmir'deki Amerikan Konsolosluğu, 1 Haziran 1960 tarihinden itibaren Başkonsolosluğa yükseltilir. Mr. Kenneth Byrns, İzmir'deki başkonsolos ve en yüksek Amerikan makamı olarak görev yapacaktır.¹¹⁷ Bir konsolosluğun başkonsolosluk yapılması, o bölgeden üst düzey istihbarat elde etmek amacıyla veya bölgede çok sayıda kendi vatandaşı bulunması sebebiyledir.¹¹⁸ Buna ek olarak da NATO'nun İzmir'de bir üssü bulunduğunu unutmamak gerekir.

İzmir basınında özellikle Yeni Asır gazetesinde ise her gün Rus casusları ile ilgili doğruluğu tartışmalı, mübalağalı Rus casusluk hikâyeleri anlatılırken, ABD'nin Türkiye'ye 52 milyon lira hibe ettiği yardımseverlik haberleri sayfalara taşınmaktaydı.¹¹⁹ Yapılan anlaşma gereği ertesi gün Birleşik Amerika'nın Türkiye'ye 1 milyar lira verdiği, 500 milyon lirasının ise milli savunmaya ayrılacağı müjdeleniyordu.¹²⁰ Türkiye'ye yardım reklamı altında yapılan bu çalışma aslında ABD'nin Rusya'ya karşı Türkiye topraklarında silahlanma çabasıydı. Tabii Türkiye'ye, ücretini ödediği lojistiğin kendi istemediği hedeflere yönlendirilmesine de engel olma hakkı yaratıyordu. Bunu en gerçekçi haliyle 1964'te İsmet İnönü, Kıbrıs'a Türkleri

---

¹¹⁵ Yeni Asır Gazetesi, 05.05.1960 Perşembe

¹¹⁶ Yeni Asır Gazetesi, 09.05.1960 Pazartesi

¹¹⁷ Yeni Asır Gazetesi, 01.06.1960 Perşembe

¹¹⁸ Sözlü Kaynak; E. Büyükelçi Faruk Loğoğlu, E. Büyükelçi Ömer Engin Lütem

¹¹⁹ Yeni Asır Gazetesi, 10.06.1960 Cuma

¹²⁰ Yeni Asır Gazetesi, 05.07.1960 Salı

korumak için çıkartma yapamayacağı konusunda ABD Başkanı Johnson'un yazdığı mektupla anlamış oldu.

Aslında bu Türkiye açısından bir seçimdi ve Türk idaresi batı kanadını tercih etmişti. 13 Haziran'da ise 11. Kore Değişirme birliğimiz, ne acıdır ki Amerikan nakliye gemisi "GL: Blatchford" ile milli olmayan bir savaşa, milli olmayan bir gemiyle bu vatanın genç evlatları Kore'ye İzmir'den uğurlandı.¹²¹ Alınan bir kararla, Ağustos ayında Kore Tugayının ilk kafilesi İzmir'e döndüler.¹²² Ayrıca orduda, Kuzey Kore'deki askerlerin zenginleşerek ordudan ayrılması, ticaret ve inşaat şirketleri kurması, Kore'deki tugayların ülkedeki askerlerin ahlakını bozduğu fikrinin hâsıl olduğu iddia edilmektedir. MBK, tugayı Kore'den çekmeye hazırlanır. 30 Mayıs günü Suphi Karaman, kararı Gürsel'e imzalatmaya çıkar. Gürsel onaylayınca, ona sadece bunun için bile 27 Mayıs'ı yapmaya deydi diyecektir. Lağvetme kararı ABD Büyükelçiliğine değil, Uzakdoğu'daki Birleşmiş Milletler Başkomutanlığına bildirilir. İki gün sonra ABD sefiri, Dışişleri Bakanı Selim Sarper'i de yanına alarak, Gürsel'in yanına çıkarlar. Büyükelçi, bu Kore Tugayının lağvının nereden çıktığını sormakta ve kararı ABD'ye karşı bir tutum olarak değerlendirmektedir. Sitemli konuşmasını "Bu İsmet Paşa'nın fikriydi" diye sürdürür. Oldukça sinirlenen Gürsel, yanındakine "Bu ayıya söyle, Türk Devleti'nin başıyla konuşuyor" diyecektir.¹²³ Tabii Kore'de yedi yüzden fazla askerimizin şehit olduğunu da unutmamak gerekir. Bugün Ankara'da Kore Devleti tarafından askerlerimiz için yaptırılan bir anıt mezar bulunmaktadır.

Aslında Amerikalılarla münasebetler kusursuz değildi. Mesela Alsancak'ta Amerikan eşyası satan bir dükkan Emniyet 2. şube kaçakçılık masası tarafından basılmış ve eşyalar ele geçirilmişti.¹²⁴

Bu arada yaşanan ilginç bir diğer olay da NATO'da gerçekleşen döviz kaçakçılığıdır. DP zamanında davanın kapatıldığı ve yeniden açılacağı haber verilmektedir.¹²⁵ NATO'daki döviz kaçakçılığı davasına ek olarak savcılık 123 kişi hakkında takibata başlar. NATO'da bazı Amerikalıların yaptığı iddia edilen milyonluk

¹²¹ Yeni Asır Gazetesi, 13.06.1960 Pazartesi

¹²² Ekspres Gazetesi, 06.08.1960 Cumartesi

¹²³ Sinan Onuş, *Parola: İnkılap 27 Mayıs'ı Yapanlar Anlatıyor*, Kaynak Yayınları, 2003, s.182,183

¹²⁴ Yeni Asır Gazetesi, 14.07.1960 Perşembe

¹²⁵ Demokrat İzmir Gazetesi, 30.06.1960 Perşembe

döviz kaçakçılığı ile ilgili Amerikalı çavuş Mc. Cuiston'ın ifadesi alınır.¹²⁶ Davayı ört bas eden Sanayi Odası Başkanı Osman Kibar mahkemeye sevk edilir. Yeni Asır gazetesi sahibi Abdi Sokullu'nun da İngiltere'de bulunan oğluna kaçak döviz gönderdiği dekontlarla ortaya konur ki o zamanlarda döviz bulundurmamak yasaktır.¹²⁷

Eylül sonunda karara bağlanan döviz kaçakçılığı olayında, sanıklardan Cuistin, King, Priotti, Marino ve Süreyya Eslek toplam 90 ay, 20 gün, hapse; 165.036.90 lira para cezasına çarptırılırlar. İzmir Emniyet Müdürü Emrealp tarafından, kaçakçılık şubesinde yakalanan çok sayıda NATO askeri yurt dışına dolar kaçırmak, ek iş olarak dolar satmak suçlarından hüküm giyerek, aynı zamanda para cezasına çarptırılırlar.¹²⁸

Peki, İzmir'deki Amerikan askerlerinin faaliyetleri bununla mı sınırlıydı? T.C. Washington Basın Ateşemiliterliği'nden Başvekalet Özel Kalem Müdürlüğü'ne gönderilen bir surette anlatıldığına göre İzmir NATO'daki Amerikan personeli arasında bazı kişiler Amerika'daki gazetecilere uzun mektuplar yazarak kendilerine işkence yapıldığı iftirasını, düşmanca ifadelerle dile getirmişlerdir. Evet, NATO Amerikan askerlerinin zihniyetini ortaya koymak için bu ifadeler yer veriyoruz. "Kanımızı emer gibi her sene bizden milyonlarca dolar çeken Türklere karşı müsamaha göstermeğe son vermelidir. Bu Asyalı Barbarlar yalnız kuvvetten anlar. Türkiye'deki faşist ve diktatör hükümet Nasır ve Kasım hükümetlerinden bile beterdir, v.s." Çöpümüzde bile gözü olan ve işlemeği teklif edenlerin bunları söylüyor olması enteresandır. Surette ayrıca isabetli olarak mektup sahiplerinin tahsil ve kültür bakımından çok zayıf oldukları tespit edilmiş ve bu yayınların yapılmasının önleneyeceği bildirilmiştir.¹²⁹

İzmir'deki ikinci dolar olayı da, Uluslararası Polis Teşkilatı "İnterpol" ile İzmir Polisi birlikte, üzerinde sahte dolar bulunan bir şahsın, bu parayı İzmir'den aldığını söylemesi üzerine şehirde matbaa aramaya başlarlar.¹³⁰

Meclis tarafından onaylanmayan ve hükümsüz ve anayasaya aykırı kabul edilen Türk-Amerikan ikili anlaşmasına göre NATO personelinin Türkiye'de işlediği suçlar hakkında Türk Adliyesi yargılama yapamıyordu.¹³¹ Bu yüzden bizim insanlarımızdan

---

¹²⁶ Ekspres Gazetesi, 28.08.1960 Pazar

¹²⁷ Demokrat İzmir Gazetesi, 16.09.1960 Cuma

¹²⁸ Ekspres Gazetesi, 01.10.1960 Cumartesi

¹²⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 030011046515, Tarih: 04.09.1959

¹³⁰ Ekspres Gazetesi, 04.08.1960 Perşembe

¹³¹ Demokrat İzmir Gazetesi, 17.08.1960 Çarşamba

zarar görenler de olmuştu. Amerikalı askerlerden askeri araçları çocukların üzerine sürerek ölümlerine sebep olanlar da vardı. Bununla beraber 14 NATO memleketi ve Amerika ile yaptığımız anlaşmalar incelenerek bunlar arasındaki farklar tespit edilmeye başlanır.¹³² Bu gibi hadiseler askeri yönetimin Türkiye'nin haklarını ön planda tuttuğunu ve aynı zamanda dış politikada bu ilkelere göre hareket ettiğini göstermektedir.

Değnilmesi gereken diğer bir nokta ise Türkiye'de bulunan petroldür. Darbeden önce Menderes hükümeti sürekli Amerikalı petrol şirketleri ile Türk topraklarında bulunan petrol rezervlerinin çıkarılması konusunda anlaşmalar yapmakta idiler. Nisan ayında, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, 1947 yılında imza edilen anlaşmadan yani IMF'nin ülkemize yerleşmesinden sonra Amerika'dan toplam 3 milyar dolar yardım aldığımızdan ve gelişen Türk-Amerikan dostluğundan hararetle bahsetmektedir. Zorlu, Hariciye köşkünde ayrıca İzmit'teki büyük petrol tasfiyehanesini inşa edip işletecek olan California Caltex Oil Corporation şirketinin başkanı ve genel müdürü Singelton şerefine yemek vermeyi de unutmamıştır.¹³³

Petrol olmadığı söylenen Türkiye'de ne hikmetse beş ilde birden petrol sondajı başladığı yolunda haberler vardır. Aramalar için pek çok yabancı şirket ruhsat talebinde bulunur. Pauley Petroleum Inc. Amerikan şirketine tekrar altı arama ruhsatı verilir ve Merkür şirket Ankara, Çankırı, Antakya, Adana ve Antalya'da toplam 276.847 hektarlık arazide aramalar yapacaktır.¹³⁴

Askeri idare dönemini de incelemek gerekir. Türkiye'de Ortadoğu ayarında petrol damarı bulunduğu övünçle manşetlere taşınmaktadır. Adana Bolkar dağında 1450 metre derinlikte ortaya çıkan damardan günde 240 varil ham petrol alınacağı Gürsel tarafından müjdelenmektedir.¹³⁵ İki gün sonra Bolkar dağında ikinci petrol kuyusu açılacağı bildirilir.¹³⁶ Ve resmi netleştirecek ek bir bilgi, DP'nin son zamanlarında ülkeyi terk eden yabancı petrol şirketleri tekrar Türkiye'ye dönerler.¹³⁷ Daha önce sürekli ABD petrol şirketleriyle anlaşmalar yapılmıştı fakat DP'nin son günlerinde

---

¹³² Demokrat İzmir Gazetesi, 29.08.1960 Pazartesi

¹³³ Yeni Asır Gazetesi, 11.04.1960 Pazartesi

¹³⁴ Yeni Asır Gazetesi, 15.05.1960 Pazar

¹³⁵ Demokrat Ege Gazetesi, 16.07.1960 Cumartesi

¹³⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 18.07.1960 Pazartesi

¹³⁷ Demokrat İzmir Gazetesi, 17.07.1960 Pazar

Türkiye'yi terk ettiler. Başbakan Menderes'in Rusya'ya yapacağı seyahatten rahatsız olunmuştu ki Menderes Rusya'ya gitmeden hemen önce 27 Mayıs gerçekleşmiştir. Böylelikle Menderes'in ekonomik gidişattan bunalarak, Bloğun öbür tarafı da olduğunu söylemesi resti görülmüştü.

Ahmet Özgiray'da aynı doğrultuda bilgi vermektedir. NATO'ya girdikten, gizli bilgileri öğrendikten sonra başka tarafa baktırmayacaklarını, Menderes'in yanındaki adamların neden onu bu konuda uyardığını anlayamadığını ifade etmektedir.¹³⁸

Aslında Menderes'in bu tek taraflı olmayan siyaset anlayışı takdire şayandır. Çünkü Türkiye için olumlu olabilecek bir girişimi temsil etmektedir.

Tabii Demokrat İzmir gazetesinde artık ABD'nin yardımseverliği, Rusların casusluğu hatta Menderes'in Ardahan'ı Rusya'ya teklif ettiği haberleri yer bulacaktır. Hatta bunu da iktisadi yardım almak için yaptığı öne sürülmektedir¹³⁹ ve ihanetin belgesi de açıklanır. Sabıkların Rusya'dan gizli kredi aldıkları ve gizli anlaşmalar yaptıkları ve yeni anlaşmalar yapmak üzere oldukları açıklanır. Bergama ve Manisa'da açılan fabrikaların Doğu Almanya'dan temin edilen Rus kredisiyle yapıldıkları ilan edilir.¹⁴⁰ Tabii Amerika'dan kredi almak çok iyi bir şey, Rusya'dan kredi almak ise çok kötü bir şeydir. Neyse ki 27 Mayıs gerçekleşmiş ve bu tehlike bertaraf edilmiştir. Fakat Örfi idare, Yassıda ve diğer yargılamalarda bu konuyu diğer davalarla kamufle etmeyi tercih etmiştir.

Ancak Rusya yardım tekliflerine askeri dönemde de devam etmektedir. 27 Mayıs'tan sonra da kredi tekliflerini yinelerler.¹⁴¹ Moskova radyosu ise "Rusya, Türk milletinin beslediği ümit ve emelleri elindeki imkanlar dahilinde desteklemeğe hazırdır" şeklinde yayınlarına devam eder.¹⁴² Rusya çabalarına, Sovyet Yüksek Şurası Reisinin, emekli Koramiral Korutürk'e, Türkiye'nin milli bağımsızlık ve ekonomik gelişmesinin Rusya'nın dostu olarak daha fazla mümkün olacağını söyleyecek kadar devam eder.¹⁴³

---

¹³⁸ Sözlü Kaynak Ahmet Özgiray, Görüşme Tarihi: 06.05.2008 Salı

¹³⁹ Demokrat İzmir Gazetesi, 17.06.1960 Cuma

¹⁴⁰ Demokrat İzmir Gazetesi, 18.06.1960 Cumartesi

¹⁴¹ Demokrat İzmir Gazetesi, 24.06.1960 Cuma

¹⁴² Demokrat İzmir Gazetesi, 11.08.1960 Perşembe

¹⁴³ Demokrat İzmir Gazetesi, 07.08.1960 Pazar

İzmir polisi ise NATO'da Yunan asıllı bir Rus casusu avındadır. Türkiye'de faaliyette olan casusun üzerinde Mükerrer Sarol'la beraber resmi bulunur.¹⁴⁴ Kurtuluş Savaşı zamanı ya da Atatürk döneminde ki Ruslarla ilişkiler çabuk unutulmuştur. Devir, NATO ve ABD devridir.

NATO Başkomutanı Orgnl. Norstad, Milli Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığını ziyaret etmek ve NATO'nun askeri gücünü ilgilendiren konularda görüşmek üzere Ankara'ya gelir.¹⁴⁵

Cemal Gürsel ise Norstadt ile yaptığı görüşmeler hakkında İnönü'ye bilgi vermektedir. Gürsel Amerikalı generale Türk Ordusunda yapılacak gençleştirmeyi anlatır. Karşı tarafta aynısını istemekte, yaşlı olanların gelişmelere ayak uyduramayacağını düşünmektedir. Bu yenileme ile Türk Ordusu NATO'nun gücünü azaltmayacak arttıracaktır. Norstadt onayını bildirir. Aslında Gürsel generali can evinden yakalamıştır. Çünkü Amerika'nın da tam olarak istediği budur. İhtilalin mali durumu da sunulur: 100 milyon Türk lirası. Norstadt ise Türkiye'deki karşılık paralar fonundan 12 milyon doların serbest bırakılmasını sağlar. Cemal Gürsel ise Amerikalıların tasvibini aldıklarını belirtmek için bunları İnönü'ye anlatır.¹⁴⁶

NATO'nun gövde gösterisi yapma sırası gelir. NATO manevraları 20 Eylül'de başlayacaktır.¹⁴⁷ Tabii bu girişim, Sovyetlere karşı hem siyasi hem de askeri bir harekettir.

Amerika'nın Akdeniz'deki 6. filo kumandanı Visamiral George Anderson, 4 Ekim'de İzmir'de Des Moines kruvazöründe yaptığı bir basın toplantısında, İzmir şehrinin NATO camiası içindeki yerini ve önemini belirterek, 6. filonun Türkiye ve Yunanistan'ı hava, kara ve denizden gelebilecek tehlikelere karşı koruduğunu ve tatbikat amacıyla Dikili'ye çıkartma yapılacağını ifade eder.¹⁴⁸ Ünlü 6. filo da böylelikle 1960 yılında İzmir'e çıkartma yapmış oldu.

---

¹⁴⁴ Demokrat Ege Gazetesi, 05.08.1960 Cuma

¹⁴⁵ Demokrat Ege Gazetesi, 25.07.1960 Pazartesi

¹⁴⁶ Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları*, Yarı Silahlı Yarı Külahlı Bir Ara Rejim 1960-1961, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1991 2, s.126,127

¹⁴⁷ Demokrat İzmir Gazetesi, 17.09.1960 Cumartesi

¹⁴⁸ Ekspres Gazetesi, 05.10.1960 Çarşamba

NATO'nun etkisi, son alınan karara göre Türk birliklerinin savaş halinde NATO emrine girmesinin kabul edilmesiyle birlikte üst düzeye çıkacaktır.¹⁴⁹

5. MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ'NİN UYGULAMALARI:

27 Mayıs gerçekleştirildikten bir süre sonra bütün vilayetler Milli Komiteyi tanırlar.¹⁵⁰ 12 Haziran tarihinde ise geçici Anayasa ilan edilir. Buna göre bir süreliğine meclisin sahip olduğu tüm hak ve yetkilere Milli Birlik Komitesi sahip olmuştur.¹⁵¹ Geçici Anayasa 27 Mayıs İnkılâbına ithafen 27 maddeden oluşmaktadır. Sakıt olarak isimlendirilen Demokrat Partilileri ise Yüksek Adalet Divanı yargılayacaktır.¹⁵² Anayasa konusunda da 9 Haziran 1960'da otuz bir sorudan oluşan anket, anayasa komisyonu tarafından barolara, basın mensuplarına, sendikalara ve diğer kuruluşlara gönderilir.¹⁵³ Fakat bir müddet sonra yasalardaki geçici maddesi kaldırılacaktır¹⁵⁴ ve Anayasa için referanduma gidilecektir.¹⁵⁵

Bakanlar Kurulu ikinci harp zamanından beri uygulanmakta olan Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmasına karar verir.¹⁵⁶ Bir müddet sonra ise kamuoyuna Milli Korunma Kanunu'nun kaldırılmayacağı ilan edilecektir.¹⁵⁷ Bakanlar Kuruluna sunulan, Adalet Bakanlığı'nın hazırladığı kanun tasarısına göre orman yakanlara ve zorla ırza geçenlere idam cezası verilecektir.¹⁵⁸

Ayrıca okul kitaplarından İnönü muharebeleri ve İsmet İnönü'nün resimleri çıkarılmış olduğu için askeri idare okul tarih kitaplarını yeniden yazmayı uygun görmüştür.¹⁵⁹ 27 Mayıs İnkılâp anılarını yayınlayanlara dair bir tebliğ yapılır. Buna göre; MBK sadece harekât içinde görev alanların, eksik ve yanlış bilgi verebilecekleri düşüncesi ile bu tür yayınlara basında yer verilmemesini istemektedir. Bu yüzden

---

¹⁴⁹ Sabah Postası Gazetesi, 22.02.1961, Çarşamba

¹⁵⁰ Ege Ekspres Gazetesi, 28.05.1960 Cumartesi

¹⁵¹ Yeni Asır Gazetesi, 13.06.1960 Pazartesi

¹⁵² Ege Ekspres Gazetesi, 13.06.1960 Pazartesi

¹⁵³ Demokrat İzmir Gazetesi, 10.06.1960 Cuma

¹⁵⁴ Demokrat İzmir Gazetesi, 13.08.1960 Cumartesi

¹⁵⁵ Ege Ekspres Gazetesi, 03.08.1960 Çarşamba

¹⁵⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 21.06.1960 Salı

¹⁵⁷ Demokrat İzmir Gazetesi, 11.09.1960 Pazar

¹⁵⁸ Yeni Asır Gazetesi, 08.07.1960 Cuma

¹⁵⁹ Yeni Asır Gazetesi, 22.06.1960 Çarşamba

İnkılâp Tarihi Genel Kurmayca hazırlanmaktadır.¹⁶⁰ Böyle bir anlayışı oldukça sakıncalı buluyoruz. Çünkü bilim, bilim insanları tarafından yapılmalıdır. Tarih ilmine dışarıdan yapılacak bir müdahale aynı zamanda bilim insanına karşı güvensizlik duygularını destekleyen bir müdahale olduğu gibi, tarihçiye ve onun almış olduğu eğitime, disipline yönelik bir saygısızlığı da içinde barındırmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında olduğu gibi Kılıç Ali'nin, ABD ile olan ilişkilere zarar gelir diyerek yayınlanmasını engellediği Kazım Karabekir Paşa'nın "İstiklal Harbimiz" adlı, Köylü Partisi Genel Başkanı Tahsin Demiray tarafından basılan eser, bu kez de Atatürk ve İnönü'yü rencide eder nitelikte görüldüğü için toplatılacaktır.¹⁶¹ Türkiye şartlarında bırakınız bir tarihçiyi koskoca Kurtuluş Savaşı'nın muzaffer komutanlarından Karabekir Paşa'nın eserine de bu reva görülmüştür.

MBK'nce alınan bir başka karara göre para ödemeyen Yassıada tutuklularına yemek verilemeyeceği bildirildiği için Bayar'ın ailesi de dâhil olmak üzere tutuklu yakınları para yollamaya başlarlar. Reşide Bayar da topuca yatırılmadığı için yüzer yüzer olmak üzere beş yüz lira yollayacaktır.¹⁶²

Aslında askeri idarecilerin en belirgin özelliklerinden bir tanesi de düzenli olarak takip edildiği takdirde verdikleri beyanatların bir tutarlılık içermediği ve toplumu yanıltıcı kimi bilgilerin de bu ifadelerde yer aldığı gerçeğidir. Mesela Bayar'ın intihara teşebbüs etmiş olmasına rağmen Cemal Gürsel'in bu haberi yalanlaması ve yapılacak seçimlere DP'nin de katılacağını söylemesi misal olarak gösterilebilir.¹⁶³ Yine aynı şekilde, önce yeni hiçbir vergi çıkartılmayacağı bildirilecek¹⁶⁴ lakin daha sonra vergi usullerinde değişiklikler yapılmasının düşünüldüğü, zirai ürünlerin vergilendirileceği ve arazi vergisinin de arttırılacağı tebliğ edilecektir.¹⁶⁵ Çiftçileri ilgilendiren diğer bir konu ise toprağı olmayan ya da az toprağa sahip çiftçilere toprak reformu kapsamında MBK'nin planı doğrultusunda toprak dağıtılacak olmasıdır.¹⁶⁶

---

¹⁶⁰ Yeni Asır Gazetesi, 17.07.1960 Pazar

¹⁶¹ Sabah Postası Gazetesi, 27.01.1961 Cuma

¹⁶² Demokrat İzmir Gazetesi, 20.07.1960 Çarşamba

¹⁶³ Ege Ekspres Gazetesi, 01.06.1960 Çarşamba

¹⁶⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 16.06.1960 Perşembe

¹⁶⁵ Yeni Asır Gazetesi, 25.07.1960 Pazartesi

¹⁶⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 27.07.1960 Çarşamba

Bir Alevi topluluğu ise, Anayasa Komisyonuna başvurarak ayin yapma özgürlüğünün Bektaşî Müslümanlara da tanınmasını isteyerek ve ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılmasını, radyoda Ezan, Kur'an ve mevlüt okutulmasının yasaklanmasını Ezanın Türkçe okutulmasını, okullardan da din dersinin kaldırılmasını talep ederler.¹⁶⁷ Buna dayanarak yeni teşkil edilen anayasa ile ibadet ve dini ayinlere serbestlik sağlanacağı açıklanır.¹⁶⁸ Ayrıca kimsenin telefonunun Anayasa Mahkemesine bildirilmeden dinlenmeyeceği belirtilmektedir.¹⁶⁹ Radyo Yayınları Danışma Kurulu'nun aldığı karara göre, radyoda Ezan ve senede dörtten fazla mevlüt okunmaması ve Kur'an-ı Kerim'in radyoda Türkçe okunmasına olanak sağlanır.¹⁷⁰

Umumi bir af kanunu hazırlanır¹⁷¹. Karşılama, uğurlama, el öpme, alkışlama ve törenler yasak edilir.¹⁷² Millet mekteplerinin de yeniden açılması düşünülerek, çok sayıda öğretmen, devlet memuru ve ordu mensuplarının görev alması beklenecektir.¹⁷³

MBK Devlet ve Hükümet Başkanı ve Başkomutan Cemal Gürsel, ihtilal gününe atıfla 27 Mayıs'ta seçimlerin yapılacağını ilan edecektir. Ayrıca diğer açıklamalarını da maddeler halinde sıralamaktadır. "1-DP, herhalde mahkemeler tarafından kapatılacak. 2-İnönü ile hiçbir anlaşmazlık yok. 3-Sakitlerin duruşması, 20 Ağustos'tan evvel başlayacak. 4-Memur maaşları 1961'de ele alınacak. 5-Memleket çok kısa bir zamanda kara düşüncelilerden kurtarılacak.6-Kira meselesi halledilecek."¹⁷⁴ Burada en çok dikkati çeken ifade DP'nin kapatılacağına önceden hüküm getirebiliyor olmasıdır.

Aslında Gürsel'in açıklamaları pek çok şey anlatmaktadır. Aydın'a gittiği sırada "Aydın yalnız Türk Ordusunun kalesidir" diyecektir.¹⁷⁵ Demokrat Parti endişesi henüz atlatılamamış olmalıdır. Bir sonraki açıklaması ise "Aldığımız işi sonuna kadar şerefle götüreceğiz. Bu işi kansız yaptık- Fakat icab ederse seller akıtacağız" şeklinde gözdağı vermek olacaktır.¹⁷⁶ İstanbul'da ordunun siyasetten uzak tutulacağını söyleyen C.

---

¹⁶⁷ Demokrat İzmir Gazetesi, 25.07.1960 Pazartesi

¹⁶⁸ Demokrat İzmir Gazetesi, 29.07.1960 Cuma

¹⁶⁹ Demokrat Ege Gazetesi, 29.07.1960 Cuma

¹⁷⁰ Yeni Asır Gazetesi, 20.07.1960 Çarşamba

¹⁷¹ Ege Ekspres Gazetesi, 25.06.1960 Cumartesi

¹⁷² Ege Ekspres Gazetesi, 30.06.1960 Perşembe

¹⁷³ Ege Ekspres Gazetesi, 21.07.1960 Perşembe

¹⁷⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 09.08.1960 Salı

¹⁷⁵ Demokrat Ege Gazetesi, 04.07.1960 Pazartesi

¹⁷⁶ Demokrat Ege Gazetesi, 05.07.1960 Salı

Gürsel “Subaylar olayları unutup esas vazifelerine dönmeli” diyecektir.¹⁷⁷ Fakat ordu artık siyasetin ta kendisidir ve 12 Mart, 12 Eylül’deki uygulamalardan da anlaşılacağı gibi ordu siyasete dâhil ve müdahil olmaktan kendini alamayacaktır.

Cuntadan kısa süre önce ve hemen sonra generallerle görüşen İsmet İnönü parti teşkilatına seçimi beklemelerini salık verir ve “Şerefli Ordu hareketinde, herhangi bir partinin, bu arada bizim tertibimiz yoktur” açıklamasını yapma ihtiyacı hissedecektir.¹⁷⁸ 1961 yılında ise 3 emekli general ve 33 subay CHP girecektir.¹⁷⁹ Sadece bu davranış bile ordu mensuplarının temayülünün bir delilidir. Anayasa çalışmalarına ait ilk rapora dayanarak siyasi partileri Anayasa mahkemesi kapatabilecek ve Atatürk devrimleri de Anayasa teminatı altına alınacaktı.¹⁸⁰ Fakat Atatürk’ün askerlerin siyasete girmemesi konusundaki kararı çok çabuk unutulmuştu.

Ve Türk Ordusunu yeniden teşkilatlandırma çalışmaları başlar. 27 Mayıs subaylar cuntası olduğu için silahlı kuvvetler hiyerarşisine aykırı idi. Bu sebeple pek çok subay terfi aldı ve birçok generalinde emekliye sevk edilmesi gerekti. Bu vesileyle 200’den fazla Albay 15 Ağustos’ta toplanan Yüksek Askeri Şura tarafından general yapıldı.¹⁸¹ Zorla emekli edilenler ise Emekli İnkılap Subayları Derneği’ni (EMİNSU) kurarak haklarını arayacaklardı. Milli Müdafaa Vekili (Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği’nin eski adı) Fahri Özdilek, ordunun gençleştirilmesi için buna ihtiyaç olduğunu emekliye ayrılanların yerlerine tayinlerin hemen gerçekleştirildiğini açıklayacaktı.¹⁸² Buna dayanarak 235 general emekliye ayrıldı ve Milli Savunma Bakanı Özdilek’te isteğiyle istifa eder.¹⁸³

Fakat durum bununla da sınırlı kalmayacaktı. Önce Kabineden on Bakan azledildi. Görevlerinden alınan Bakanlar; Devlet Bakanı Şefik İnan, Adalet Bakanı Abdullah Gözübüyük, Ticaret Bakanı Cihat İren, Çalışma Bakanı Cahit Talas, Sanayi Bakanı Muhtar Uluer, Sağlık Bakanı Nusret Karasu, Bayındırlık Bakanı D. Koper, Ziraat Bakanı Feridun Üstün, İmar-İskan Bakanı Orhan Kubat, Basın Yayın Bakanı Zühtü

¹⁷⁷ Demokrat Ege Gazetesi, 03.08.1960 Çarşamba

¹⁷⁸ Ege Ekspres Gazetesi, 22.06.1960 Çarşamba

¹⁷⁹ Sabah Postası Gazetesi, 09.02.1961 Perşembe

¹⁸⁰ Sabah Postası Gazetesi, 31.01.1961 Salı

¹⁸¹ Demokrat Ege Gazetesi, 05.08.1960 Cuma

¹⁸² Ege Ekspres Gazetesi, 04.08.1960 Perşembe

¹⁸³ Demokrat İzmir Gazetesi, 04.08.1960 Perşembe

Tarhan. Görevinde kalan Bakanlar arasında da değişiklikler yapılır. Boşalan vazifelere geçici olarak müsteşarlar bakacaktır.¹⁸⁴ Kabinede yapılan değişikliğin nedeni olarak Hükümet Programının MBK'nce tasdik edilmemesi gösterilecektir.¹⁸⁵

Amacına ulaşmış örgütte bölünmeler yaşanmaktaydı. Milli Birlik Komitesi'nin ikinci ismi Alparslan Türkeş'in yaptığı açıklama da bunu yansıtmaktaydı: "Millele mal olmayan ve milletin önemini kavramadığı davaları zorla muvaffakiyete ulaştırmak, çok güçtür".¹⁸⁶ Bir müddet sonra da beklenen açıklama gelecektir. Gürsel, MBK'nin çalışmaları memleketin yüksek menfaatlerini tehlikeye sokacak bir duruma düştüğünden TSK ve MBK üyelerinin talepleri üzerine 13 Kasım 1960'dan itibaren MBK'ni feshettiğini ilan eder. Yeni MBK'nın ise en kısa zamanda Kurucu Meclis ile çalışmaya başlayacağını ekleyecektir.¹⁸⁷

Böylece MBK'den 14'lükler adı verilen kişiler tasfiye edilerek yurt dışına tayin edilirler. Ama önce Başbakanlık Müsteşarı Alparslan Türkeş vazifesinden affedilir.¹⁸⁸

Alpaslan Türkeş- Yeni Delhi, Muzaffer Karan –Oslo, Münir Köseoğlu – Stockholm, Rıfat Baykal – Tel Aviv, Dünder Taşer – Rabat, Numan Esin – Madrid, Şefik Soyuyüce – Kopenhag, Mustafa Kaplan – Lizbon, Orhan Kabibay – Ottawa, İrfan Solmazer – La Haye, Ahmet Er – Libya, Muzaffer Özdağ – Tokyo, Fazıl Akkoyunlu – Kabil, Orhan Erkanlı ise Meksika'ya gönderilirler.¹⁸⁹

Emekli Orgeneral Ragıp Gümüşpala merasimle CHP'ye üye olmak istemiştir. Fakat İnönü bu isteğe ihtilalcilerde rahatsızlık yaratacağı gerekçesiyle yanıt vermez. Bir süre sonra ise askeri idare Gümüşpala'ya güvenmeyerek onu emekliye ayırırlar.¹⁹⁰

Bunun üzerine Gümüşpala, Gürsel'e bu konu ile ilgili bir telgraf yollayacaktır. "Son zecri hareketi ile 2. 27 Mayıs'ı yaratan sayın Gürsel'i genç liyakatli yeni emekli general ve üst subayların da mağduriyet durumlarının adil bir heyet tarafından tetkiki, ıstıraplarına son verilmesi hakkındaki istirhamlarını tazimle arz ederim". Emekli

---

¹⁸⁴ Demokrat İzmir Gazetesi, 26.08.1960 Cuma

¹⁸⁵ Ege Ekspres Gazetesi, 27.08.1960 Cumartesi

¹⁸⁶ Ege Ekspres Gazetesi, 31.08.1960 Çarşamba

¹⁸⁷ Ege Ekspres Gazetesi, 14.11.1960 Pazartesi

¹⁸⁸ Demokrat İzmir Gazetesi, 23.09.1960 Cuma

¹⁸⁹ Ege Ekspres Gazetesi, 15.11.1960 Salı

¹⁹⁰ Necip Mirkelamoğlu, *a.g.e.*, s.234

subaylar ayrıca İzmir’de yaptıkları toplantıda, haklarının iade edileceğine emin olduklarını ifade ederler.¹⁹¹

Bu olaylardan da anlaşılacağı gibi ordu kendi içinde de mücadele halindedir. Bunun bir sonucu olarak tekrar bir hükümet darbesi yapmak isteyenler, Ankara Askeri Garnizon Mahkemesi tarafından yargılanır. Sanıklar arasında bulunan astsubaylar için ceza olarak kurşuna dizilmeleri istenmektedir.¹⁹²

Aslında cuntadan memnun olmayanların sayısı da çoğalmaya başlayacaktır. Anayasa çalışmalarını yeterli bulmayan Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyelerine göre ise acele seçime gidilmesi gerekmektedir.¹⁹³

Tabii gelişmeler bununla da sınırlı kalmayacak cunta kendini kayıtsız şartsız kabul etmeyenleri sistemin dışına itecektir. Yine aynı nedenle Anayasa komisyonu görevinden, iki ilim adamı Prof. Tarık Zafer Tunaya ve Doçent İsmet Giritli alınır ve bu azli protesto ederek S. Sami Onar’ın asabi ve despotik uygulamalarından şikayetçi olacaktırlar.¹⁹⁴

Anayasa Komisyonu Başkanı Ord. Prof. S. Sami Onar ise, anayasa çalışmaları hakkında izahat verecektir. Buna göre memurların grev hakkı olmayacaktır.¹⁹⁵ Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarıya göre ise devlet işçileri de grev yapamayacak, sadece özel sektörde çalışan işçiler grev yapabilecektir.¹⁹⁶ Ayrıca memurlar artık “Görülen lüzum üzerine” yer değiştirmeyecektir. Demokratik kanunları ayıran komisyon, milletvekillerine verilen salahiyyetin, memurun huzur ve tarafsızlığını bozduğunu belirtir¹⁹⁷ ve İnkılap Mahkemeleri de faaliyete geçer. Bu mahkeme, yüksek rütbeli bir askeri yargıcın başkanlığında üç yüksek dereceli sivil yargıç ve bir savcıdan müteşekkil olacak ve alınan karar temyiz edilemeyecek, ölüm cezalarını ise MBK onaylayacaktır.¹⁹⁸

---

¹⁹¹ Ege Ekspres Gazetesi, 18.11.1960 Cuma

¹⁹² Sabah Postası Gazetesi, 28.01.1961 Cumartesi

¹⁹³ Ege Ekspres Gazetesi, 08.08.1960 Pazartesi

¹⁹⁴ Demokrat İzmir Gazetesi, 02.09.1960 Cuma

¹⁹⁵ Demokrat İzmir Gazetesi, 30.08.1960 Salı

¹⁹⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 28.07.1960 Perşembe

¹⁹⁷ Ege Ekspres Gazetesi, 17.08.1960 Çarşamba

¹⁹⁸ Ege Ekspres Gazetesi, 14.08.1960 Pazar

Askeri idare döneminde alınan kararlardan birisi ise il yapılan ilçelerin tekrar eski haline getirilmesidir.¹⁹⁹ Aslında Kırşehir'in DP'yi seçmemesi üzerine yapılan bu uygulama çok eleştirilmiş ancak askeri yönetimde bunu tekrarlayarak aynı hataya düşmüştür.

Çok tartışılan diğer bir uygulama ise üniversitelerden, neye dayanılarak yapıldığı bilinmeyen, 147 öğretim görevlisinin işlerine son verilmesidir. Bu olay 147'likler olarak anılacaktır. 147'ler hakkında yapılan bir açıklamaya göre ise onlara üniversite dışında görev vermeye çalışılmaktadır.²⁰⁰

---

¹⁹⁹ Demokrat İzmir Gazetesi, 01.08.1960 Pazartesi

²⁰⁰ Sabah Postası Gazetesi, 14.03.1961 Pazartesi

III.BÖLÜM

27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ'NİN İZMİR'DE UYGULANIŞI

1. İZMİR'E ATANAN YEREL ASKERİ YÖNETİCİLER:

Orgeneral Canip İskilipligil, Ege Bölgesi Milli Birlik Başkanlığı'na tayin edilir. İskilipligil'in yardımcılığına Tümgeneral Gavsi Uçağök, İzmir Valiliğine Hava Tümgeneral İrfan Tansel, birinci muavinliğe Ege Üs Kumandanı Tuğamiral Vedat Burak, ikinci muavinliğe Kurmay Albay Muhterem Seraip, İzmir Emniyet Müdürlüğüne Hava Kurmay Albay Sefa Poyraz, İzmir Belediye Reisliğine Hava Albay Cahit Gökçin, Karşıyaka Kaymakamlığına da Kurmay Dahi Bilgiçataç, Buca Bucak Başkanı ve Belediye Reisliğine Yüzbaşı Hamdi Kovacık atanırlar.²⁰¹

28 Mayıs'ta farklı gazetelerde değişik isimler yer almaktadır. Bu gazetelerin elde ettikleri haber farklılığından ve sonra gerçekleştirilen görev değişiklikleri nedeniyle askeri yönetimin İzmir'deki kararsızlığından kaynaklanmaktadır. Demokrat Ege gazetesi ise İzmir Valiliğine Amiral Vedat Burak'ın, Belediye Başkanlığına ise Albay Cahit Gökçil'in getirildiğini yazmaktadır.²⁰²

Ege Bölgesi MBK Başkanlığının tebliğine göre, Nevzat Emrealp, Emniyet hizmetindeki görevinden alınmayıp, Askeri Emniyet Müdürü Hava Kurmay Albay Sefa Poyraz'ın müşaviri vazifesine verilir.²⁰³ Sakinleştirmeye yönelik bir açıklama olup, atamalarda kişinin MBK ve devrim anlayışı ile uyum sağlanmasına dikkat edilmektedir.

Haziran ayının başında Burhanettin Uluç İzmir Valisi olur.²⁰⁴ Albay Sefa Poyraz da atama ile İzmir Belediye Başkanlığına makamına getirilir.²⁰⁵ Nevzat Emrealp ise Askeri Vali İrfan Tansel'in emriyle eski görevi Emniyet Müdürlüğüne döner.²⁰⁶ Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp'in, vali olarak yada yabancı bir devlete elçi olarak

²⁰¹ Yeni Asır Gazetesi, 28.05.1960 Cumartesi

²⁰² Demokrat Ege Gazetesi, 28.05.1960 Cumartesi

²⁰³ Yeni Asır Gazetesi, 31.05.1960 Salı

²⁰⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 09.06.1960 Perşembe

²⁰⁵ Demokrat Ege Gazetesi, 03.06.1960 Cuma

²⁰⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 03.06.1960 Cuma

gönderileceği söylentisi tekzip edilmekte ve görevinin başında kalacağı belirtilmektedir.²⁰⁷

Orgeneral Canip İskilipligil de Yüksek Askeri Şura üyeliğine tayin edilir. İkinci Yurtiçi kumandanlığına ise Tümgeneral Arif Güvenç getirilir.²⁰⁸ Canip İskilipligil için bu İzmir'den alıkonulma anlamını da taşımaktadır. Çünkü ihtilalin ilk gününden beri kendisinin DP'ye olan yakınlığından rahatsızlık duyulmaktaydı.

Faruki Bahşi basında kendisi hakkında çıkan tüm haberleri yalanlamaktadır.²⁰⁹ Daha sonra Gaziantep Emniyet Müdürü olur. Nevzat Emrealp ise vazifesinde kalır.²¹⁰ Fakat Demokrat İzmir gazetesi, Faruki Bahşi'nin Gaziantep Emniyet Müdürü olarak tayin edilmesine, gazete binasının tahrip edildiği 2 Mayıs 1959 günü İzmir Emniyet Müdür yardımcısı olduğu, olaya göz yumduğu ve polisin DP milis teşkilatı ile desteklenmesi fikrini üslerine telkin ettiği gerekçesi ile şiddetle karşı çıkmaktadır.²¹¹ Demokrat İzmir gazetesi başarısının farkında olarak yaptıkları neşriyat üzerine F. Bahşi'nin,²¹² vekalet emrine alındığını belirtmektedir.

Samsun Vilayet Jandarma kumandanı Necmettin Rona, İzmir İl Jandarma kumandanlığına deruhte eder.²¹³ 27 Mayıs'tan sonra, İzmir'de bir kurmay albayın gözetiminde oluşturulan istihbarat bürosu lağvedilir.²¹⁴

MBK'nin yayınladığı bir karara göre tüm subayların terfi tarihi 30 Ağustos olarak tespit edilmiştir.²¹⁵ Çok sayıda subayın terfi edilmesi, ordunun komuta kademelerinde hiyerarşik bir yoğunluğa neden olmuştu. Bunu telafi etmek yolunu da yine emekliliği yaklaşan pek çok subayı emekli etmekte buldular. Aslında ordu kendi içinde de bir çeşit tasfiyeye yönelmişti. Fakat zorunlu olarak emekli edilenler bir dernek kurdu ve tekrar orduya avdet etmek için girişimde bulundular. Ancak ordu kendi içinden bu grubu da küstürmüş oldu. Bir kısım ise böyle bir şeye başvurulmadan kendileri emekliliğe ayrıldılar. Emekliye ayrılan generaller arasında R. Gümüşpala, V.

---

²⁰⁷ Demokrat İzmir Gazetesi, 19.06.1960 Pazar

²⁰⁸ Yeni Asır Gazetesi, 30.06.1960 Perşembe

²⁰⁹ Yeni Asır Gazetesi, 17.06.1960 Cuma

²¹⁰ Yeni Asır Gazetesi, Ege Ekspres Gazetesi, 21.06.1960 Salı

²¹¹ Demokrat İzmir Gazetesi, 22.06.1960 Çarşamba

²¹² Demokrat İzmir Gazetesi, 28.06.1960 Salı

²¹³ Ege Ekspres Gazetesi, 16.09.1960 Cuma

²¹⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 06.08.1960 Cumartesi

²¹⁵ Yeni Asır Gazetesi, 12.06.1960 Pazar

Garan, F. Bilge, E. Manas, C. İskilipligil, M. Akçakoca, E. Akalın, H. Ataman, E. Aka ve D. Yurdatapan bulunmaktadır.²¹⁶

Yine ordunun geleneklerini yakından öğrenme imkânı bulmaktayız. Genelde kendi iç disiplini içerisinde ordu, sadece kamuoyuyla paylaşılacak olayları ilan etmekte fakat nedenlerini ya da ayrıntılarını açıklamamayı tercih etmektedir. Kısacası Türkiye'deki güvenlik birimleri dışarıya karşı birer kara kutu gibidirler ve bu vasfın sağladığı her türlü olanaktan da yararlanmaktadırlar. Bırakınız denetimsel bir sorgulamayı, kimi üst düzey yetkililere dahi bilgi verilmediği de olmuştur.

15 Temmuz 1960 tarihinde yeni getirilen uygulamaya göre il merkezindeki Belediye Başkanlığı görevini Valiler, ilçe merkezlerindeki ise Kaymakamlar yürütecekti. Yerel yönetimlerde alınan bu karara rağmen Poyraz bir süre daha vazifesine devam eder.²¹⁷ Sefa Poyraz askeri görevinden istifa eder.²¹⁸ Aynı zamanda Belediye Başkanlığı görevini de Vali Burhanettin Uluç uhdesine alır.²¹⁹ Güvenlik güçleri İzmir'de sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu sebeple Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp, İzmir'de asayişin berkemal olması için 4000 polise daha ihtiyaç olduğunu belirtecektir.²²⁰ Aslında Yassıda duruşmalarının başlamasının da bunda etkisi vardır. Çünkü bir infialden çekinilmektedir. Zaten bu sebeple siyasiler halktan uzak bir adaya götürülmüşler idi. Duruşmaların başlamasına yakın Emrealp, polislerin izinlerinin kalktığını, gerekirse jandarmadan yardımcı kuvvet alınacağını ve askeri birliklerin de hazır olduklarını ve olay çıkarmaya çalışanların en ağır şekilde cezalandırılacaklarını cem-i cümleye ilan etmekteydi.²²¹ Ne kadar hazin bir tablodur ki bir Emniyet Müdürü hizmet etmesi gereken insanlara, sanki harbe hazırlanılıyormuş gibi bir vaziyet aldıklarını gözdağı vermek amacıyla duyurmaktadır.

Nitekim Nevzat Emrealp İstanbul'a tayin edilir. Yerine ise Bursa Emniyet Müdürü Şebip Karamolloğlu getirilecekse de siyasi hayata girmek istediğinden ötürü görevinden istifa eder.²²²

---

²¹⁶ Ege Ekspres Gazetesi, 05.08.1960 Cuma

²¹⁷ Haluk Narbay, *Bir Kente Gönül Verenler*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir, 1997, s.76

²¹⁸ Ege Ekspres Gazetesi, 23.08.1960 Salı

²¹⁹ Ege Ekspres Gazetesi, 06.09.1960 Salı

²²⁰ Ege Ekspres Gazetesi, 13.09.1960 Salı

²²¹ Ege Ekspres Gazetesi, 06.10.1960 Perşembe

²²² Ege Ekspres Gazetesi, 14.11.1960 Pazartesi

İzmir’de çıkan orman yangınlarının söndürülmesinde başarı gösterdiği için bizzat Bakanlar Kurulunun onayıyla takdirname alan²²³ Vali İsmail Burhanettin Uluç, İçişleri Bakanlığı’nın yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu kararı gereğince emekliye sevk edilir. Bu kararnamelerde Cumhurbaşkanı Gürsel’de dahil olmak üzere tüm bakanların imzaları bulunmaktadır.²²⁴

2. İLK ASKERİ TEBLİĞLER:

İzmir’in idari yönetimini ele almış bulunan askeri idarecilerin İzmir’de basın yoluyla yayınladıkları tebliğler o dönem ve askeri anlayışla ilgili önemli ayrıntılar içermektedir.

Garnizon Komutanı Canip İskilipligil’e ait ilk bildiri şu şekildedir.

“1. 27 Mayıs 1960 gününden itibaren Askeri ve Mülki idareyi ele aldım.

(Artık yönetim bendedir denilmek isteniyor.)

2. Vatandaşlar, normal mesailerine devam edecekler; iş ve güçleriyle iştilal edeceklerdir.

(Burada da normal işlerle uğraşılması, normal olmayan yani tepki veya siyasi yada hukuki hak arama gibi işlerle uğraşılmaması bir tavsiye olarak verilmektedir. Ali Fuat Başgil’e uygulanan yargılamanın gerekçesi de Örfi İdareyi yazılarında eleştiriyor olmasıydı. Çünkü 27 Mayıs, Örfi İdarece alınan karar gereğince eleştirilemezdi.)

3.Yalnız, sükûnet ve asayişin muhafazası da esastır. Bunu ihlale teşebbüs edenler hakkında, en sert muamele yapılacaktır. Bu suretle, Sayın İzmir halkının bu gibi hadiselerle meydan vermeyeceklerini, durum normal hale gelinceye kadar bir kardeş gibi hareket ederek asayiş ihlal etmeyeceklerini ümit ederim.

Canip İskilipligil Orgeneral İzmir Garnizon Komutanı”²²⁵

²²³ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 0301803021561711, Dosya No: 29-3 / 458, Tarih:16.09.1960

²²⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 0301801162596, Dosya No: 29/ 74 /1402, Tarih: 31.10.1961

²²⁵ Yeni Asır Gazetesi, 28.05.1960 Cumartesi

İfade sadece ümit etmekle kalmayarak aynı zamanda bir uyarıyı barındırmaktadır. Bu yazılı tebliğ aynı zamanda bir tepkinin oluşmasına karşı bir ultimatoma ve hiç belli olmasa da bir çekinceyi de içinde barındırmaktadır.

Darbenin ertesi günü İzmir için, İskilipliğil'in yaptığı bir diğer açıklama ile tebliğlere devam edilir.

“1- 2. bir tebliğe kadar, düğünler hariç, her türlü cemiyet toplantıları yasaktır.

(Darbe aleyhindeki her türlü muhalif örgütlenmelerin önüne geçilmek isteniyor.)

2- Lokanta ve eğlence yerleri ile diğer içki içilen yerlerde içki verilmesi yasaktır.

3-Sinema ve tiyatrolar, faaliyetlerine serbestçe devam edeceklerdir.”

(Bu madde ise sosyal yaşamın devam edeceğine dair bir izin ve güvence teşkil etmektedir.)

Emniyet Genel Müdürlüğünün bildirisine göre evvelce tutuklanmış olan bütün subaylar ve öğrenciler serbest bırakılmıştır ve illerdeki jandarma ve emniyet telsizlerinin eskiden olduğu gibi, dinlemeye geçmesi ve merkezden verilecek talimata göre hareket etmesi istenmektedir. Emniyet Genel Müdürü General Muammer Ülgen bu durumun garnizon kumandanlıklarınca sağlanmasını gerekli görmektedir.²²⁶

İki gündür görev yapan İzmir Askeri Valisi İrfan Tansel iki mesaj yayınlar.

“Sayın İzmir Halkına

1-Ege Bölgesi Milli Komite Başkanlığının emrinde İzmir Askeri Valiliğini deruhte etmiş bulunuyorum.

2- Vilayet Mekanizması bütün teşkilat ve personeli ile emrimde ve vazifeleri başındadır.

3-Silahlı Kuvvetlerimizin memleket hizmetinde ve milli iradenin acilen tecellisi gayesile giriştiği Milli İnkılâp hareketi Milletçe kucaklanarak başarılmıştır. Vilayetin Merkez, Kaza, Nahiye ve Köylerindeki Sayın İzmirli vatandaşlarımın candan bağlı buldukları silahlı kuvvetlere ve onun İzmir'de vazifeye başlayan Askeri Valilik idaresine sükûnet, huzur ve tam bir itimatla müteveccih ve yardımcı olacaklarından eminim.”²²⁷

²²⁶ Yeni Asır Gazetesi, 28.05.1960 Cumartesi

²²⁷ Yeni Asır Gazetesi, 29.05.1960 Pazar

İzmir Askeri Valisi İrfan Tansel 28 Mayıs'ta İzmir Radyosu vasıtasıyla İzmir'deki asayiş, orduya olan güven ve sükûndan ötürü İzmir halkına teşekkür etmektedir ancak askeri müdahale ile yakın geçmişinde ilk kez karşılaşan vatandaşların darbenin ne anlama geldiğini ya da nelere yol açtığını o an için tam manasıyla çözebildiğini söyleyemeyiz. Hatta 27 Mayıs'ı o vakit destekleyen ve mitinglerde sevgi gösterilerinde bulunan, halay çeken CHP'liler bile zaman geçtikçe seçim yoluyla kazanılamayan bir galibiyet nedeniyle eziklik duymaktadırlar.²²⁸ Zaten silahlı ve tanklı askerlere karşı siyasi bir mücadele içine girecek kadar deli olmadıklarını da belirtmektedirler.²²⁹

Yapabilir ya da yapamaz mantığına dayalı askeri tebliğler 1, 2, 3, şeklinde askeri bir anlayışı temsil eden maddelere ayrılmış bir yasaklar ve uyarılar silsilesini teşkil etmektedir. Uçaklarla İlgili Ege Bölgesi Milli Komite Başkanı Orgeneral Canip İskilipligil'in yayınlanan bildirisi ise:

“1- Yabancı hava yolları uçakları, trafiğe normal olarak devam edecektir. Bu uçaklarda, Türk tabiiyetinde bulunan yolcular, Ege Milli Birlik Komite Başkanlığının müsaadesi olmadıkça, yurt dışına seyahat edemeyeceklerdir.

(Bu emir tutuklamaların gerçekleşeceğinin göstergesidir. Ve yurt dışına kaçıışı engellemek amaçlıdır.)

2-Türk Hava Yolları uçaklarının yalnız yurt içi seferlerine müsaade edilmiştir.”²³⁰

Tabii sadece hava yoluyla alınan önlemin yetersizliği anlaşılmış olacak ki Cemal Gürsel deniz, hava ve kara yolu ile Türk vatandaşlarının yurt dışına çıkmasının yasaklandığını bildirmektedir.

“Muhterem İzmir vilayeti halkına, 1- 4 nolu tebliğde belirtilen Bayraklarla donatım, 30 Mayıs 1960 akşamına kadar devam ettirilecektir.

2- 3 nolu tebliğin hükümleri caridir.

İrfan Tansel Tümğ. İzmir Askeri Valisi”²³¹

---

²²⁸ Hürriyet mitinglerine katılanların CHP'li olduğuna dair bilgi İzmirli DP'li Necdet Aşık'tan elde edilmiştir.

²²⁹ Sözlü Kaynak; Necdet Aşık, Görüşme Tarihi: 19 Ocak 2008 Cumartesi

²³⁰ Yeni Asır Gazetesi, 29.05.1960 Pazar

²³¹ Yeni Asır Gazetesi, 30.05.1960 Pazartesi

İzmir Askeri Valisi Tümgeneral İrfan Tansel, 1 Temmuz'da 24 saatlik zaman vererek bütün İzmirliilerin ellerindeki silahları teslim etmesini istemiş ilerleyen zamanlarda ise buna yönelik İzmir çapında aramalar yapılmıştır.²³²

Aslında askeri kanatta konuyla ilgili bir endişe olduğunu Sezai Akdağ'dan öğrenmekteyiz. "Yassıada mahkemeleri daha başlamamıştı. Bir gün nöbetçi subayı "Seni kumandan istiyor" diyerek kumandanlık odasına götürdü. Yassıada kumandanı Yarbay Tarık Güryay, oturduğu masanın bir sandalyeye beni oturttarak... Kumandan başını kaldırıp bana " Her listede varsın, bunda da yine sen. Halkı silahlandırmaktan bakalım nasıl kurtulacaksın. Mersin'den silahları nereye götürdünüz anlat bakalım, zaten asılacaksın, bari giderken Millete hayrın olsun." deyince şaşırım. Beni mahkememi ediyorsunuz dedim, bana onunda sırası gelecek dedi. Bende "Bunun cevabını mahkemede veririm, bu silahlar halka dağıtılmadı" deyince "Bakalım sana nasıl sehpa bulacağız" diyerek beni tekrar koğuşa gönderdi. Kıbrıs'a Mersin'den gönderilen bazı silahların halkı silahlandırma diye bir dava ile bizlere yüklenmeye çalışıldığı, sonradan işin esasını öğrendiklerinde bu davayı mahkemeye götürmemişler".Bu ifadelerden, ortada kayıp silahların olduğu anlamını çıkartmak mümkün.²³³

Aramalar sırasında silah bulunamamıştır. Ancak askeri yönetime teslim edilen mavzer, tabanca, tüfek gibi silahların toplam sayısı 16 bine ulaşır.²³⁴ 27 Mayıs'tan sonra yapılan kampanyalardan birini de, güvenlik güçlerine CHP'liler tarafından hibe edilen silahlar oluşturmaktadır ve bu sayıyı bu bağışa bağlamak mümkündür. DP'liler ise silah bağışlamazlar.²³⁵

İl Meclisleri ve Belediye Encümenleri 2 Haziran günü kapatılır ve Vilayet Daimi Encümeninin yetkileri Askeri Valiye verilir. Bütün Türkiye'de Vatan Cephesi ocakları da lağvedilir.²³⁶

---

²³² Yeni Asır Gazetesi, 02.06.1960 Perşembe

²³³ Belig Beler, *1960 Yassıada 1990 İmralıada Hatıraları*, Karınca Matbaa, İzmir 1990, s.26,27

²³⁴ Demokrat Ege Gazetesi, 03.06.1960 Cuma

²³⁵ Sözlü Kaynak; Necdet Aşık, 18.01.2008 Cuma

²³⁶ Yeni Asır Gazetesi, 03.06.1960, Cuma

İzmir halkının yasaklara karşı gösterdiği olgunluk neden gösterilerek lokanta ve gazinolardaki içki yasağının kaldırıldığı ilan edilmiştir. Ancak yasağın sebebini ve birkaç gün içinde sona ermesini anlayabilmiş değiliz.²³⁷

Bazı uygulamalar ise vatandaşın anlayışla karşılayabileceği türden değildir. Belediye Başkanı, misafirlere kahve ikramını kaldırır, Camilerden su parası alınması düşünülür Fuar'daki kiraların arttırılması için teşebbüse geçilir, zengin olmayan memur ve belediye çalışanlarının ise ücretsiz ulaşım amacıyla kullandıkları pasolar ise 10 ve 15 Temmuz'dan itibaren hükümsüz bırakılacaktır.²³⁸

Ayrıca Belediye Reisi Safa Poyraz bayan memurların görev başında tuvaletsiz olmalarını fazla manikür ve pedikür yaptırmamalarını istemiştir.²³⁹

Safa Poyraz Belediye'de 25 kadar kadın ve kız memura nasihatte bulunmuştur. Kadın ve erkek farkı gözetmeksizin eşit olarak çalışmanın en tabii bir hak teşkil ettiğini bildiren Belediye Başkanı, bayanların işe gelirken ve görev sırasında boyasız ve makyajsız olmaları gerektiğini ve sade bir kıyafetle çalışmalarını, iş sahiplerine her hususta hürmet telkin etmeleri lazım geldiğini söylemiştir. Gazete muhabiri de Poyraz'a hak vererek bazı kadın memurların, gerçekten fazla boyanarak, manikür ve pedikür yaptırdığını yazmıştır. Kadın ve kız memurlar ise, bu hususa uyacaklarına dair söz vermişlerdir.²⁴⁰ Bu haberin anlatılış üslubu bile bayanlara bir hakaret içeriği taşımaktadır.

Artık İzmir alışık olmadığı yasaklarla karşı karşıyadır. Şehirde korna yasağı da uygulamaya konmuştur. İl Trafik Komisyonunca geceleri olduğu gibi, gündüzleri de korna çalma yasağı tatbik edilmektedir. İzmir Trafik Müdürlüğü iki gün boyunca araç kullanıcılarını uyarmış, bundan sonrası için de ceza kesilmesini yürürlüğe koymuştur.²⁴¹

Askeri Vali İrfan Tansel'in 7 numaralı tebliği ise "Sivil teşkilatta vazife gören subaylar, vazifeli buldukları sivil makamlardan maaş almamıştır ve almayacaktır. Subaylar bu vazifeyi bir memleket borcu olarak seve seve zevkle ifa etmeyi şeref bilirlir" olmuştur.²⁴²

²³⁷ Yeni Asır Gazetesi, 04.06.1960, Cumartesi

²³⁸ Yeni Asır Gazetesi, 08.07.1960, Cuma

²³⁹ Ege Ekspres Gazetesi, 10.07.1960, Pazar

²⁴⁰ Yeni Asır Gazetesi, 10.07.1960 Pazar

²⁴¹ Yeni Asır Gazetesi, 28.07.1960, Perşembe

²⁴² Demokrat İzmir Gazetesi, 04.06.1960 Cumartesi

3. İZMİR'DE GERÇEKLEŞTİRİLEN TEVKİFLER:

Demokrat Parti mensuplarının tutuklanıp Yassıada'ya gönderilmelerinin yanı sıra İzmir'de pek çok tevkif ve sorgulama yaşanmıştır. Tevkif edilenlerin büyük kısmını Demokrat Parti yanlısı vatandaşlar oluşturmaktadır. Ayrıca 27 Mayıs cuntasının kendi deyimi ile İnkılap ve Hürriyet Hareketi olarak adlandırdığı oluşuma muhalefet etmek ve aleyhte bir fiil işlemek, Said-i Nursi kitapları bulundurmamak ve Nur talebesi olmak, askeri idarecileri tenkit etmek, hatta Celal Bayar'la olan akrabalık ilişkileri bile tevkif edilmek için yeterli idi.

Gazetelerin hedef aldığı kişiler arasında Celal Bayar'ın eşi Reşide hanımda bulunmaktaydı. Demokrat İzmir gazetesi, Çeşme'de ikamet eden "Sabık çetebasının karısı"nın sabah uçağıyla İstanbul'a gönderileceğini yazmaktaydı. Çeşme'de halkın normal yaşamına engel olacak şekilde alınan sıkı tedbirler nedeniyle balıkçıların balığa çıkamadığı ve bu haberle Çeşme'de bayram sevinci yaşandığı iddia edilmektedir. Demokrat İzmir gazetesinin provakatif mizacı da göz önünde tutulmalıdır.²⁴³ Bu habere cevap niteliği taşıyan, Bayar'ın akrabaları için Yeni Asır gazetesinde şimdilik İstanbul'a ikametlerine lüzum görülmediğini Ankara'dan İzmir'deki ilgililere bildirildiği beyan ediliyordu.²⁴⁴ Bu haber ile gazetelerin, yetkili kişilerle olan iletişiminin varlığından söz edebiliriz. Somut olan bir gerçekte, darbeden önce DP yanlısı gazeteler için darbeden sonra bu durumun değişmesi ve bütün basın yeni idarenin tahakkümü altına girdiklerini, olmayan muhalefetten anlıyoruz. Bu olay, aslında Yassıada'daki mevkulardan bağımsız olarak akrabaları ile de uğraşıldığı hükmünü vermektedir.

Reşide Bayar hakkında da bir gazeteye verdiği demeçle hükümetin manevi şahsını zedelediği gerekçesiyle soruşturma açılmıştır.²⁴⁵ İzmir Ağır Ceza mahkemesinde yargılanacak olan Reşide hanımın gençliğe hakaretle şımarık dediği ilan edilmektedir.²⁴⁶ Ancak Adalet Bakanlığı'nın davaya izin vermeyerek dosyayı İzmir savcılığına iade etmesiyle dava açılmamıştır.²⁴⁷ Bayar ailesinin Çeşme'deki evlerinden

²⁴³ Demokrat İzmir Gazetesi, 22.06.1960 Çarşamba

²⁴⁴ Yeni Asır Gazetesi, 23.06.1960 Perşembe

²⁴⁵ Yeni Asır Gazetesi, 25.06.1960 Cumartesi

²⁴⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 14.08.1960 Pazar

²⁴⁷ Ege Ekspres Gazetesi, 01.09.1960 Perşembe

çıkılmalarına dair verilen müsaade kaldırılır ve sadece günlük 15 dakika denize girme izni verilir.²⁴⁸ Celal Bayar'ın yakınlarından sorgulanan sadece Reşide Hanım değildir. Ödemişli Alim Efe'de 1. şube tarafından yakalanarak Poligon'da tutulur.²⁴⁹

Vatandaşlar arasında tutuklananların isimlerini, suçların sabit olmaması ve kişilik haklarını saygısızlık yapmamak adına açıklamıyoruz. Ancak İzmir gazetelerinin tümüne yansıyan haberler arasında sıklıkla rastlanan tevkifler DP'li olanlara yönelikti. Bu kesim için gazetelerde kullanılan tabirler şunlardır: DP uşağı, düşük, kuyruk vs.²⁵⁰

Ordu aleyhinde nümayiş yapan²⁵¹, kahvede muhalif konuşanlar da tevkif edilenler arasındadır. Artık devlet her yerdedir ve vatandaşın dedikodu bile yapması yasaktır. Çünkü halkın kendi arasında yapacağı istişare neticelere ulaşmasına yol açabilir, insanlar örgütlenerek olmadık işlere neden olabilir ya da hakkını arama gibi lüzumsuz yollara başvurabilirdi. Bu ise cuntacı zihniyet ve bundan çıkar sağlayanlarca, Milli Güvenlik açısından ciddiye alınması gereken bir tehdit olarak görülmekteydi.

İzmir'de tutuklananların yanı sıra sorgulananların sayısı da korkunç boyutlara ulaşmıştı. Bir günde 150 kişinin Emniyet Müdürlüğü'nde ifadesi alınıyor ve 20'si Poligonda nezarete gönderiliyordu. Bu kadar çok kişinin bir günde böyle bir işlem den geçmesi ne kadar sağlıklı, tarafsız ve hangi kriterler etrafında gerçekleştiriliyor, bunları sorgulamak o zamanda mümkün olamıyor.²⁵²

Bir süre önce İsmet İnönü tarafından bir beyanla tüm CHP ocaklarının lağvedildiğinin açıklanmasına karşılık, Çamdibi'ndeki bir CHP ocak binasının levhasını yerinden atmak suretiyle altı kişi yakalanır.²⁵³ Yapılan çok sayıda ihbarın ne kadar güvenilir olduğu ve İnönü'nün uyarısına rağmen çoğunun CHP sempatizanlarınca gerçekleştirildiği su götürmez bir gerçektir.²⁵⁴

---

²⁴⁸ Balçıçek Pamir, "Söz Sende" Programı, Sözlü Kaynak, Emine Gürsoy Naskali, Haber Türk, 22.07.2008 Salı, saat: 18.30

²⁴⁹ Demokrat İzmir Gazetesi, 15.06.1960 Çarşamba

²⁵⁰ Demokrat Ege Gazetesi, 06.07.1960 Çarşamba

²⁵¹ Demokrat Ege Gazetesi, 05.07.1960 Salı

²⁵² Demokrat Ege, 30.06.1960 Perşembe

²⁵³ Yeni Asır Gazetesi, 06.07.1960 Çarşamba

²⁵⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 23.06.1960 Perşembe

İzmir’de DP’ye bağışta bulunan ya da para verenler de unutulmamıştır. DP’ye yapılan yardımlar, hangi bankaya kimler tarafından yatırıldıkları merccek altına alınmıştır. Bu sebeple on tüccar 3. Asliye Ceza mahkemesine sevk edilir.²⁵⁵

Adnan Menderes’le hususi münasebeti olan opera sanatçısı Ayhan Aydan da Çeşme’den alınarak polis nezaretinde emniyet müdürlüğüne getirilerek bir askeri hakim ile Nevzat Emrealp tarafından sorgulanır.²⁵⁶ Yassıada’da da Adnan Menderes’ten olan gayrimeşru çocuğunun ölümü sebebiyle “Bebek Davası” olarak adlandırılan duruşmada ifade vererek Menderes’i çok sevdiğini söyleyecektir.²⁵⁷

Bunun yanı sıra İzmir’de Ankara’dan sonra tespit edilen Bahaî tarikatına mensup 35 kişi yurt dışına çıkarılmaya başlanır. Tutuklanmadan ziyade yurt dışına gönderilen Bahaîlerle ilgili güvenlik mekanizmasında bir hassasiyet olduğunu söyleyebiliriz.²⁵⁸

Her ne kadar aksi iddia edilse de İhtilal ve CHP ilişkisi halka tesir etmiş durumdadır. Fırında ekmek bulamayanlar, vergi memurundan şikayeti olanlar CHP merkezlerine dert yanmaya gelmekteymiş.²⁵⁹ O dönemde oğlu DP’li olduğu için tevkif edilen Necip Beyin tanıdığı bir hanım Necip Mirkelamoğlu’na oğlunu hapisten kurtarması için yalvarmaktadır. DP zamanında kendisi tevkif edilirken sesi çıkmayan bu kişiyi hapisten çıkarır. Necip Bey ne kadar CHP’nin cuntayla bir ilişkisi olmadığını söylese de, biz bu olaydan darbe döneminde CHP’lilerin ne kadar etkili olduklarını çıkarabilmekteyiz. Nitekim bir DP’linin nezaretten adam çıkaramayacağını da kendisi ifade etmiştir.²⁶⁰

İhtilal bazı enterasan tutuklamalara da tanıklık edecektir. İzmir Valisi Burhanettin Uluç gecekondü semtlerde bulunan, halkın ücretsiz istifade edebileceği, Menderes zamanında yaptırılan 200’den fazla çeşmeyi kapattırır. Bu olay elbette ki halkın Menderes’e olan temayülünü arttırmıştır. CHP’li Dr. Lebit Yurdoğlu bu durumu eleştirip üsteleince gece vakti tevkif ettirilerek hava garnizonuna gönderilir.²⁶¹

---

²⁵⁵ Ege Ekspres Gazetesi, 01.11.1960 Salı

²⁵⁶ Ege Ekspres Gazetesi, 08.08.1960 Pazartesi

²⁵⁷ Ege Ekspres Gazetesi, 01.11.1960 Salı

²⁵⁸ Ege Ekspres Gazetesi, 01.09.1960 Perşembe

²⁵⁹ Necip Mirkelamoğlu, *a.g.e.*, s.233

²⁶⁰ Sözlü Kaynak, Necip Mirkelamoğlu, Görüşme Tarihi, 11.12.2007 Salı

²⁶¹ Necip Mirkelamoğlu, *a.g.e.*, s.233

Gerçekleştirilen tevkiflerin yanında 27 Mayıs'tan önce tevkif edilen muhalif gazeteciler, iktidar mensuplarına hakaret edenler ve gizli komünistlik teşkilatı kurdukları gerekçesiyle mahkeme edilenler beraat ederler.²⁶²

3.1. İZMİR DEMOKRAT PARTİ MENSUPLARININ TEVKİFLERİ:

İzmir Askeri Valisi Burhanettin Uluç, göreve başladığının ilk günlerinde verdiği demeçlerde şehrimizde, Demokrat Partililerde dahil olmak üzere kimsenin tutuklanmayacağını beyan etmiştir. Ancak zamanla bunun tam tersinin uygulandığını görmekteyiz. Gerekçe olarak güvenlik sebepleri gösterilse de aynı zamanda mevkuflara gözdağı verme temayülü bir gerçektir.

Basındaki haberler de bu doğrultudadır. Vatandaşların kötü muamelesine uğramaması için tevkif edildiği belirtilen demokratlar sorgulanır, tutuklanır, Poligon Askeri hapisanesine sevk edilir ve bir süre sonra serbest bırakılır.²⁶³

Darbeden iki gün sonra ise sabaha karşı 4'te, insanların uyku sersemi olduğu bir saatte, Sebati Acun, Selahattin Akçiçek, Behçet Uz, Aydın Mebusu Nihat Eğriboz, Muzaffer Balaban, Buca Belediye Reisi İsmet Uç, İzmir radyo müdürü Tahsin Karacabey ve Eshot umum müdürü Faruk Paksoy vilayete getirilerek burada bir müddet kalırlar.²⁶⁴

Böylelikle önce eski DP ileri gelenlerinden Behçet Uz, Sebati Acun, Selahattin Akçiçek, Ömer Atavardar, İsmet Uç, Beliğ Beler, Fazlı Arınç, Nevres Gökçe, Mustafa Bozoklar, Muzaffer Balaban, Enver Şenerdem, Burhan Maner ve Nihad İğriboz tutuklanarak önce İstanbul'a sonra Yassıada'ya sevk edilirler.²⁶⁵

İzmir eski valilerinden Rauf Onursal, Belediye Reisi Faruk Tunca ve eski vali Kemal Hadımlı da sürekli gözetim altında tutulanlardandır. Bu kişiler CHP'lilerce DP yanlısı olarak tanınmaktadır.²⁶⁶ Faruk Tunca'nın evi aranır ve bulunan evraklara el

---

²⁶² Yeni Asır Gazetesi, 05.07.1960 Salı

²⁶³ Demokrat İzmir Gazetesi, 18.06.1960 Cumartesi

²⁶⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 30.05.1960 Pazartesi

²⁶⁵ Demokrat İzmir Gazetesi, 02.06.1960 Perşembe

²⁶⁶ Sözlü Kaynak; Şeref Bakşık, Görüşme Tarihi: 14.12.2007 Cuma

konur.²⁶⁷ Kemal Hadımlı ise Vali Konağından alınarak tutuklu olarak bir uçakla Ankara'ya sevk edilir.²⁶⁸

Çeşmeyi mesken tutan DP'lilerden, Adnan Menderes'in bizzat soyadını aldığı Ethem Menderes'in ve eski İzmir Belediye Reisi Osman Kapani'nin evleri aranır.²⁶⁹ Artık İzmir hiç olmadığı kadar karışıktır. Elbette ki daha somut gerçekler bu aramalar sırasında nelere ulaşılmak istendiği ve nelerin ele geçtiği ortaya çıktığı vakit daha da somutlaşacaktır.

Urla'daki evinde her gün Yassıada'ya gönderileceği endişesiyle valizini hazır kapıda bekleten²⁷⁰ DP. Urla İlçe Başkanı Mehmet Gül, Bavuluyla Fethiye'ye kaçmak isterken polislerce yakalanarak Poligon'a gönderilir.²⁷¹

3.1.1. İZMİRLİ SİYASİLERİN YASSIADA'YA GÖTÜRÜLMESİ VE YAŞANANLAR:

İzmir'de nezaret altına alınarak Yassıada'ya sevk edilen eski milletvekili ve DP'li olmak üzere 16 kişi ilk kafile olarak İstanbul'a yollanırlar. Yassıada'ya gönderilen İzmirli, İbrahim Yavuz, Dr. Selahattin Akçiçek, Nevres Gökçe, Belig Beler, Dr. Mustafa Bozoklar, Ömer Atavardar, Fazlı Arınç, İsmet Uç, Sebati Acun, Mehmet Yorgancıoğlu, Nihat Eğriboz, Dr. Behçet Uz, Muzaffer Balaban, Dr. Enver Şenerdem, Burhan Maner, Yaşar Öndeş'tir.²⁷²

Yassıada mahkûmları, İstanbul hava alanında tutukluları teslim almaya gelen subaylarca "Kaç baş getirdiniz. Büyükbaş kaç tane, küçükbaş kaç tane?" hakaretleri arasında tekme tokatla karşılanırlar.²⁷³

Hücumbotla Karşıyaka'dan adaya gelişleri üç buçuk saat alır. Altmış kişilik, 4 numaralı koğuşa gece yarısına kadar sadece İzmirli vardır. Çünkü adaya ilk getirilen

---

²⁶⁷ Yeni Asır Gazetesi, 09.06.1960 Perşembe

²⁶⁸ Yeni Asır Gazetesi, 01.06.1960 Çarşamba

²⁶⁹ Yeni Asır Gazetesi, 26.06.1960 Pazar

²⁷⁰ Sözlü Kaynak, Necdet Aşık, 18.01.2008 Cuma

²⁷¹ Ege Ekspres Gazetesi, 16.06.1960 Perşembe

²⁷² Yeni Asır Gazetesi, 02.06.1960 Perşembe

²⁷³ Soner Yalçın, "Oradaydım" Belgeseli, Sözlü Kaynak idamla yargılanan Abdülmelik Fırat, CNN Türk, 15.06.2008, saat: 23.05, Belig Beler, *Politika'da 30 Yıl*, Tifset Yayınları, Yer yok, 1978, s.12

İzmirli Demokratlar olmuştur. Bu örnekle İzmir'e ve İzmirli'lere verilen ehemmiyeti daha iyi anlayabilmekteyiz.²⁷⁴

Yassıada'da tutuklulardan yemek, dişçi, ilaç, doktor paralarını da kendileri ödemeleri istenir. Bir haftalık gazete bile 50 liradan aşağı değildir. Tabi en yeni gazete de iki günlüktür.²⁷⁵ Anılarını kitap haline getiren ada subayı M. Nuri Taşdelen her ne kadar subayların bulamadığı rahatı tutukluların yaşadığını ve çayın 15, kahvenin 30 kuruş olduğunu, içmek için yarış ettiklerini iddia etse de²⁷⁶ Yassıada'da, İzmir Vali Muavinliği yapmış Cemil Keleşoğlu gibi ailesinin mahrumiyet içerisinde oluşuna dayanamayarak gece 3'te banyoda jiletle intihar edenler de vardı.²⁷⁷ Ada kumandanı tutukluları teskin etmek için koğuşa geldiğinde İzmirli Burhan Maner, "Sayın Yarbayım bizlere ne yapacaksınız yapınız. Artık bu üzüntümüz, bu sefaletimiz sona ersin, sizlere yalvarırız" sözleriyle isyan edecektir.²⁷⁸

Bu tecrit döneminde halet-i ruhiyesi kuvvetli olan ve arkadaşlarını teselli edenler Osman Kapani, Sadık Giz, İsmet Uç, Muzaffer Balaban'dır.²⁷⁹

Günlük yaşamları da zorlu geçmektedir ada sakinlerinin, özellikle yazları sıcağın açılan camlar nedeniyle sineklerden rahat bulamazlar. Bunun üzerine askerler odalara, camların hepsini kapatarak DDT (tarımda kullanılan bir çeşit zehir) sıkırlar fakat nefes almanın imkanı yoktur hatta ilaçtan bayılanlar da olmaktadır. Abdülmelik Bey de bir gün arkadaşının bir köşede ağladığını fark edecektir. Ne olduğunu sorar. Aldığı cevap ise; ben Kars cephesinde savaştım, Ruslara esir düştüm. Onlardan böyle muamele görmedim. Torunum yaşındaki insanların bize yaptıklarına bak olacaktır.²⁸⁰

İzmirli'liler konserve kutularıyla ocak yaparak pamuk ve kolonya yardımıyla yağda yumurta yapmayı da öğrenirler. En çok rağbet gören de İzmir'e has Menemen yemeğidir. Gerekli malzemeleri kantindeki askerlerden ücret karşılığı tedarik ederler. Lakin limanda çaycının kaza sonucu ölmesiyle ortaya çıkan paralar araştırılır. Üç asker aç, susuz zindana atılır ve Fazlı Arınç ile Beliş Beler dışında kimlerden ne kadar

---

²⁷⁴ Beliş Beler, *a.g.e.*, s.13

²⁷⁵ Beliş Beler, *a.g.e.*, s.16

²⁷⁶ Mehmet Nuri Taşdelen, *a.g.e.*, s.135

²⁷⁷ Ege Ekspres Gazetesi, 15.07.1960 Cuma

²⁷⁸ Beliş Beler, *a.g.e.*, s.20

²⁷⁹ Beliş Beler, *a.g.e.*, s.24, 25

²⁸⁰ Soner Yalçın, "Oradaydım" Belgeseli, Sözlü Kaynak idamla yargılanan Abdülmelik Fırat, CNN Türk, 15.06.2008, saat: 23.05

aldıklarını söylemek zorunda kalırlar. Kesici aletlerin yasak olmasına karşı ranza demirinden yapılan bir nevi bıçakla koğuşlar arası salata yarışmaları dahi tertip edilmektedir. Radyo bulundurmak ve dinlemekte yasaklar arasındadır.²⁸¹

Bir gece genç bir teğmen gelerek Emin Kalafat'ı odadan çıkarır. Kendisinin izne İstanbul'a gideceğini ve eğlenmek için Kalafat'a, onun metreslerinden bir kaçının adresini vermesini ister. Bunu öğrenen arkadaşları Kalafat'ı, gidip ada komutanına şikayet etmesi için ikna ederler. Bir iki gün iyi muamele gören Emin Bey ışıklı işkence odasına alınır ve tüm ısrarlara rağmen başına ne geldiğini anlatmaz ama Belig Bey onun oradan moralman bitik geldiğini ifade etmektedir.²⁸²

Yine bir akşam yemekten sonra Emin Kalafat ve Mükerrerem Sarol'un traş olup en yeni elbise ve ayakkabılarını giyerek hazır olmaları istenir. Meraklı bakışlar arasında odaya geç vakit dönerler. Çünkü adaya rejisör gelmiş, Türk ve dünya kamuoyunun, adadakilerin durumu ile ilgili bilgi edinmek isteyen insanların bu ihtiyaçlarını karşılamak gereği doğmuştur ama Cumhurbaşkanı Celal Bayar bu tiyatro sahnesinde bir türlü mütebessim poz verememiştir, o yüzden de çekimler uzar.²⁸³

Ordu tarafından çekilen Yassıada Belgeseli'nde tutukluların ne kadar iyi durumda olduğu belgelenmek istenmiş ve halka sinemalarda seyrettirilmiştir. Belgesel'de Celal Bayar'ın önüne konan ıspanak yemeğini yemek istemeyişi kınanarak, lüks havyarlardan sonra ıspanak yemeğini beğenmediği söylenmektedir. Oysa Bayar ıspanak yemeğinden ziyade yapılan uygulamalara sitem etmektedir. Demokrat İzmir gazetesi de Bayar'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde ailesinin kalabalıklığına karşılık mutfak masrafını kendisinin karşılayışına ve çok az bir masraf olmasına bir türlü anlam verememekte ve mutfak hesaplarının inceleneceğini halka duyurmaktadır.²⁸⁴

Bir ayrıntıyı daha M.N. Taşdelen'den öğrenmekteyiz. Şimdiki adıyla MİT, Yassıada odalarını dinleme halindedir ve MİT'çiler de yaşlı ve oldukça kilolu olarak tarif edilmektedir. Tutukluların erlerle, tutukluların birbirleriyle konuşmaları yasaktır. Tabi MİT'çilerin dinleme yaparken güvenliğin hat safhada olduğu Yassıada'da Celal

---

²⁸¹ Belig Beler, *a.g.e.*, s.26, 27

²⁸² Belig Beler, *a.g.e.*, s.22, 23

²⁸³ Belig Beler, *a.g.e.*, s.23

²⁸⁴ Soner Yalçın, "Oradaydım" Belgeseli, Sözlü Kaynak idamla yargılanan Abdülmelik Fırat, CNN Türk, 15.06.2008, saat: 23.05, Demokrat İzmir Gazetesi, 14.08.1960 Pazar

Bayar'ın, Adnan Menderes'in intihar teşebbüsü ve Cemil Keleşoğlu'nun ölümü gibi ayrıntılarla ilgilenememiş olmasını da anlayabilmek mümkün değildir.²⁸⁵

Aslında Yassıda'da pek çok dehşet verici olay yaşanmaktadır. Bunlardan bir tanesi de Adnan Menderes'e yollanan bir mektuptur. Sümerbank hediye gönderdiği numune kumaşların faturasını yollamıştır.²⁸⁶ Elbette ki Sümerbank kumaşı olayı daha eskilere dayanmaktaydı. Çünkü Menderes mecliste İnönü'ye isnatla Sümerbank'tan aldığı kumaşların parasını ödemediğini dile getirmiş, bunun üzerine İsmet İnönü evinden Sümerbank faturasını getirerek olayı yalanlamıştır.²⁸⁷ Adnan Menderes'in mektubu okuduğunda İnönü aklına geldi mi bilemiyoruz ama bunu bir imza telakki ederek MİT'in ihtisas alanına giren intikamcı anlayışını hatırlamadan geçmemek gerek. Bilakis ismini belirtmemizi istemeyen o dönemi yaşamış bir emniyet mensubu da MİT'in İsmet İnönü tarafını tuttuğunu ifade ettiğini eklemekte daha aydınlatıcı olacaktır.

Üçer kişilik soruşturma kurulu Yassıda'da göreve başlar. İzmirlilerin soruşturması üç günde biter. Soruşturma sonunda İzmirliye hiçbir suç isnat edilmediği anlaşılır. Ada kumandanı ile yaptıkları görüşmede Burhan Maner ne kabahatleri olduklarını sorar. "Sizin kabahatiniz İzmirli olmanızdı" cevabını alır. İzmirli mevkufklar emniyetleri için getirildiklerini sonradan anlayacaklardır.²⁸⁸

Beş ay sonra İstanbul Balmumcu askeri garnizonuna getirilirler. Balmumcu tutukluları tahliye edilir ancak Demokrat İzmir gazetesinin 2 gün evvelden bildirdiği gibi, gazete yakma suçundan tekrar tevkif edilirler. Yüce Divan'daki duruşmalarda şahit olarak dinlenen CHP'lilerin ithamları sanıkları korkutmuş ve üzmüştür. Ancak Demokrat İzmir gazete binasının yakılması esnasında orada bulunan Emniyet mensuplarının kimseden çekinmeden gerçekleri anlatmasından teselli bulurlar.²⁸⁹

Yüksek Soruşturma Kurulu kararnamesinde 4 seneye kadar hapisleri istenmesine karşın, başsavcı Egesel iddianamesinde, hareketleri Anayasanın ihlali kabul ederek 18

---

²⁸⁵ Mehmet Nuri Taşdelen, *a.g.e.*, s.46

²⁸⁶ Mehmet Nuri Taşdelen, *a.g.e.*, s.99

²⁸⁷ Sözlü Kaynak; Şeref Bakşık, Görüşme Tarihi: 14 Aralık 2007 Cuma

²⁸⁸ Belig Beler, *a.g.e.*, s.33

²⁸⁹ Belig Beler, *a.g.e.*, s.34, 44, 45, 56

kişinin idamını (İzmir'den Sezai Akdağ ve Kemal Serdaroğlu), geri kalanların en erken 7 sene hapsini ve gazeteci Nuri Erdöl ile Mithat Şenyüzlü'nün de beraatını istemiştir.²⁹⁰

Karar açıklandığı vakit İsmet Uç, Erbey Nallıoğlu 3'er seneye, Fazlı Arınç, Ömer Atavardar, Selahattin Erdönmez, İbrahim Yıldırım 2'şer seneye, Saim Çıkrıkçı, Emin Güzelgen birer seneye mahkum olurlar. Belig Beler ise beraat edenler arasındadır. Sezai Akdağ ise tahmin ettiği gibi hapisneden en son çıkan politikacı olmuştur.²⁹¹

3.2. NURCULARA YÖNELİK TEVKİFLER:

Askeri Müdahale ile birlikte sıklıkla eleştirilen Demokrat Partinin baskıcı tutumunun mislisiyle yaşandığına tanık olmaktadır. Bu ülkemizde ne yazık ki sosyo-politik bir yabancılaşma olarak bu günde devam etmektedir. İletişim eksikliğinden kaynaklanan kendinden olmayanı tanımama ve ön yargıyla yaklaşma anlayışı insanların birbirlerini anlamadan yetersiz hüküm vermelerine ve bu hükme sadakatle yanlış tutumlar içersine girmelerine yol açmaktadır. Aynşitayn'ın sözünü anımsamadan geçemiyoruz: İnsanların önyargısını yıkmak atomu parçalamaktan zor.

Ve artık gazete manşetlerinde eski yazı dersi veren hocalar irticacı olarak hüküm giymektedir.²⁹² Türk Dil Kurultayı'nın tartışmalı toplantısında ise ezanın Türkçe okunması istenmektedir.²⁹³ Hatta ezanın Türkçe okunması ile ilgili önerge alkışlar arasında kabul edilerek Diyanet İşleri Başkanlığının bu hususta uyarılmasına karar verilir.²⁹⁴ Ama karar alınamaz.²⁹⁵

İzmir'in tarihi Basmane Garı'nda, Gaziantep'e gitmek üzere trene binerken, polis tarafından ikisi yüksek tahsil talebesi, biri de liseli olan üç Nurcu tutuklanır. Yapılan aramada bavullarında yüzlerce Risale-i Nur ve Nurculukla ilgili yazılar ve kitaplar çıkarıldığı İzmir basınında yer almaktadır. Lise talebesinin bavulunda ise 56 Risale ele geçirilmiş. Sanıklar nezaret altına alınarak adliyeye sevk edilmiştir.²⁹⁶

---

²⁹⁰ Belig Beler, *a.g.e.*, s.56

²⁹¹ Belig Beler, *a.g.e.*, s.69

²⁹² Yeni Asır Gazetesi, 10.07.1960 Pazar

²⁹³ Yeni Asır Gazetesi, 15.07.1960 Cuma

²⁹⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 15.07.1960 Cuma

²⁹⁵ Yeni Asır Gazetesi, 16.07.1960 Cumartesi

²⁹⁶ Yeni Asır Gazetesi, 15.07.1960 Cuma

Nurcu olmak ve Nurculukla alakalı kitap bulundurmamak o yıllarda tevkif edilmek için yeterli bir neden olarak görülmekte imiş. Aslında 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül döneminde kitaplar üzerinde uygulanan yasaklar günümüzde söz konusu değildir. İnsanlar karşı oldukları şeyleri bilmelidirler ki eleştirebilsinler. Şimdiler de bize oldukça totaliter gelen bu anlayışın geçmişimizde büyük tedirginlik yarattığını görmekteyiz. Ayrıca belirtmekte fayda vardır ki burada amacımız Nurculuğu incelemek değildir. Her kim olursa olsun o dönemde tanınmış insanların dışında tutuklananların isimlerini kişilik haklarına saygısızlık yapmamak ve rencide etmemek adına açıklamıyoruz.

Şirinyer’de de bir Nurcunun tutuklandığı birinci şubede, beş vakit namaz kılması dahi basında bir suç unsuru imiş gibi halka teşhir edilmektedir. Sorgulamalar gizli yapılır ve tevkif edilen Nurcular Buca cezaevine nakledilirler.²⁹⁷ Bu talebeler hakkında laikliğe aykırı hareketten ağır ceza mahkemesinde dava açılır.

Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması olarak bildiğimiz laiklik kavramına dayanarak tutuklamaların gerçekleştirilmesi son derece çarpıcıdır. Çünkü Said-i Nursi’nin devlet işlerine müdahale ettiği kabul edilmektedir. Bu mantalite ile beraber Nurcular da laikliğe aykırı varlıklar olarak görülmeye başlanmış idi. Yalnız günümüzde anayasamızın 10, 15 ve 24. maddesi hükümleri laikliği destekleyen ve aynı zamanda sınırlayan maddeler olarak varlığını sürdürmelidir. Meseleye tek taraflı bakılması anayasada din kelimesinin kullanılması da laikliğe aykırıdır noktasına bizi götürebilir. Saydığımız maddeler gereğince kimseye, yıkıcı olmamak kaydıyla din, dil, ırk, mezhep ve siyasi düşüncesinden dolayı ayrımcılık yapılamaz. Bunları açıklamaya zorlanamaz ve dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.²⁹⁸

Yetkililerin açıkladığına göre Ege’de Nurcularla amansız bir mücadeleye başlanır. Kullanılan ifade şöyledir; her türlü sinsi faaliyetleri tespit edilmiş olan bu şahısların önümüzdeki günlerde teker teker toplanarak adalete sevk edilecekleri bildirilmektedir.²⁹⁹

Ege bölgesinde Nurcuların tek tek tutuklanmasına kadar giden süreç oldukça eskilere dayanmaktadır. Lakin amacımız bunları ortaya koymak değildir. Biz sadece DP dönemi ile ilgili noktalara değineceğiz. Çünkü Nurcuların 27 Mayıs itibarıyla

²⁹⁷ Yeni Asır Gazetesi, 16.07.1960 Cumartesi

²⁹⁸ T.C. Anayasası, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006, 4.basım, s.5, 7, 13

²⁹⁹ Ege Ekspres Gazetesi, 16.07.1960 Cumartesi

tutuklanıyor olmasının Demokrat Partiyi de ilgilendiren bir mahiyeti vardır. Bu yüzden DP zamanında kırktan çok ilde beraat eden Nurcu elebaşları ve talebeleri hakkında yeniden soruşturma yapılmaya başlanmıştır.³⁰⁰

İfademizi destekleyen en önemli belge Nur talebelerinin Adnan Menderes'e yazdıkları mektuptur. Mektupta, Said-i Nursi'nin Demokrat Parti'nin iktidarda kalmasını istediğini anlatmaktadırlar. Talebeler niçin DP'nin iktidarda kalmasını istediğini sorarlar. Nurs'lu Said DP'nin iktidardan düşmesi halinde yerine Halk Partisi veya Millet Partisi'nin geleceğini, fakat CHP ittihatçıların bozuk kısmının cinayetleri ve ilk Cumhurreisi'nin Sevir anlaşmasının ve on beş senede yapılan çalışmaların fena kısmının bu partiye yüklendiğini, bu sebeple katiyen Türk Milleti'nin iktidara getirmeyeceğini, eğer iktidara gelirse komünist gücün CHP perdesi altında ülkeye hâkim olacağını öne sürmekte ve eklemektedir; “Bir müslüman katiyen komünist olamaz. O zaman anarşist olur. Bir müslüman hiçbir zaman ecnebilerle mukayese edilemez. İşte bunun için hayatı içtimaiye ve vatanımıza dehşetli bir tehlike teşkil eden Partinin iktidara gelmemesi için Demokrat partiyi Kurân, vatan ve İslamiyet namına muhafazaya çalışıyorum.” Millet Partisi için ise, sadece İslam milliyeti esas olsaydı DP'ye muhalif olarak iktidara gelmeye çalışmazdı. Bu partide ırkçılık ve Turancılık fikri esas ise (bu vatanda Türklerin onda üçü oluşturduğu kalan kısmının ise diğer milletlerle karıştığını) “o zaman Hürriyetin başında olduğu gibi bu asil ve masum Türk milleti aleyhine bir milliyetçilik ve tarafgirlik meydana gelecek o vakit hakiki Türkleri ecnebilerin boyunduruğu altına girmeye mecbur edecek veya Türkleşmiş sair unsurlardan olan ve bu vatanda mevcut ırkçılık ve unsurculuk damarı ile masum Türk milletini tahakküm altına alacaklar. Bu durum ise: dehşetli tehlikeli olduğundan Kurân, vatan, millet hesabına dindar demokratlarla talebelerine bütün kuvvetleri ile dine hürmetkar demokrat partinin iktidarda kalmasını temin etmeleri için ders veriyorum” açıklamasını yapmıştır. Talebeler üstatlarının verdiği desteği kıskanan CHP ve MP elemanlarının DP yapıyormuşçasına üstadı çeşitli bahane ve eziyetlerle DP'den

---

³⁰⁰ Ege Ekspres Gazetesi, 17.07.1960 Pazar

soğutmaya çalıştıklarını belirterek, üstadın kitaplarının ve kendisinin tamamen serbest bırakılarak bir daha rahatsız edilmemesini istemektedirler.³⁰¹

Bahsettiğimiz bir sayfalık mektuptan CHP'lilerin Said-i Nursi'ye niçin karşı oldukları daha iyi anlaşılacaktır. Aslında bu karşıtlığı sadece CHP'ye mal etmenin yanlış olacağına da altını çizmek gerekir. Çünkü bu açıklamalar farklı oluşum ve tarikatların da nefretini kazanmıştır. Burada önemli olan diğer noktalar; dini hüviyetli bir yapının gerekçelerini de açıklayarak DP'yi desteklemesi, bunun bürokrat ve askeri kanat tarafından bölücülük ve laiklik karşıtı olarak algılanması ve varsayılanın aksine Said-i Nursi'nin Türklere büyük bir saygı beslediğini ortaya koymaktadır. Mütemediyen söylediğimiz gibi burada araştırmanın amacı ayrıntıya inmek değil sadece meseleyi ortaya koymaktır.

Ancak bu istekler 1960 yılında tersine dönmüştür. İzmir Tire'de sekiz Nurcu yakalanır, 282 kitap ve risale ele geçirilir.³⁰² Nur külliyyatının şehrimizde bayiliğini yapan, nurbabaşısı olarak adlandırılanlar tutuklanır.³⁰³ Torbalı'da evlerinde Nurculukla ilgili kitap bulunduranlar da sorgulanarak tutuklanır.³⁰⁴ Bu olaydan da anlaşıldığı üzere, olağan üstü hal ortamında özel hayatın gizliliği kuralı uygulanmamaktadır. İnsanların üstlerinin ve evlerinin aranması, çok sayıda yapılan ihbarlar ve buna istinaden yapılan tutuklamalar, güvensizlik ortamının oluşmasına ve uygulamaların ne derecede sağlıklı olabildiği çıkmazına yol açmaktadır.

Bu durum öyle bir hal alacaktır ki, Said-i Nursi'nin Urfa'da gömülü bulunan ve sakıtların aleti olarak nitelendirilen naaşı, bir gece sabaha karşı çok sıkı güvenlik önlemleri ile birlikte (tabi bu güvenlik önleminin naaşa değil Nurcuların tepkisine karşı olduğunu da eklemek gerekir) apar topar, sözde meftanın varisinin yaptığı müracaat üzerine, açıklanmayan başka bir yere nakledildiğini Urfa valisi yaptığı beyaanatla açıklamaktadır.³⁰⁵ Toprağa karışmış rahatsız edilmemesi gereken bir cenazeye niçin böyle bir uygulama yapılmaktadır. Yoksa artık cenazelerden de mi korkmaya başladık

---

³⁰¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge no: 030.01 / 18.104.37, tarih: 03.07.1952

³⁰² Ege Ekspres Gazetesi, 19.07.1960 Salı

³⁰³ Demokrat İzmir Gazetesi, 17.07.1960 Pazar

³⁰⁴ Demokrat İzmir Gazetesi, 04.08.1960 Perşembe

³⁰⁵ Demokrat Ege Gazetesi, 14.07.1960 Perşembe

anlamak mümkün değil. Bunun tek bir amacı vardır kabrin ziyaret edilmesinin önlenmesi ve Nurculuğun baskı altına alınarak sindirilmesi.

3.3. İNKILÂP ALEYHTARLARI'NIN TUTUKLANMASI:

Sosyal Bilimlerde bazı oluşumların, kendi varlığına engel olabilecek örgütlenmelerin ve düşüncelerin önüne geçebilmek adına bir takım uygulamalara başvurduğunu görmekteyiz. Aynı şekilde, Milli Birlik Komitesi de İnkılâp Hareketi olarak Tarihi bir misyona dayandırmak istediği hareketi, buna karşı olanlara uyguladığı yaptırımlarla güvence altına almak istemektedir. Bu güvenlik anlayışı çerçevesinde cuntaya muhalif olanlar ve DP tarafını tutanlar MBK birimlerince inkılâp aleyhtarı olarak adlandırılacak ve tevkif edileceklerdir.

Buna dayanarak Vatan Cephesinden maaş aldığı iddia edilen kişiler inkılâp hareketine karşı çıktıkları gerekçesi ile adliyeye sevk edilmişlerdir.³⁰⁶

Tire'de ise iki kişi milli menfaatlere aykırı konuştukları iddiasıyla yapılan muhakeme neticesi tevkif edilirler.³⁰⁷ İthamların güvenilirliğinden ziyade, insanların konuşmaları yetkililere nasıl intikal etmiştir? Böyle zamanlarda meydana çıkan toplumsal bir yara, hafiyeliğin itibarını arttırmış ve insanlar çoğu zaman bu hafiyelerin ifadelerine göre doğru ya da yanlış hüküm giymişlerdir.

Milli İnkılâp hareketine karşı yer altı faaliyetleri yaptıkları gerekçesi ile Tire'de 29 kişi tutuklanarak Tire Garnizon hapishanesine gönderilir. Menemen ve Ödemiş'te de tevkifler vardır.³⁰⁸ İzmir Valisi ise Tire'de nezaret altında sadece 4 kişi olduğuna dair demeç vermektedir.³⁰⁹

Havayolları Cumaovası eski meydan müdürü Ömer Çiftçioğlu, havayolları eski genel müdürü Ulvi Yenâl'a inkılâp aleyhinde bir takım tekliflerde bulunan bir mektup yolladığı için tutuklanacaktır.³¹⁰

³⁰⁶ Yeni Asır Gazetesi, 13.06.1960 Pazartesi

³⁰⁷ Yeni Asır Gazetesi, 16.06.1960 Perşembe

³⁰⁸ Yeni Asır Gazetesi, 13.07.1960 Çarşamba

³⁰⁹ Yeni Asır Gazetesi, 14.07.1960 Perşembe

³¹⁰ Yeni Asır Gazetesi, 20.07.1960 Çarşamba

Yine inkılâp zararına davranışta bulunan ve Kemal Serdaroğlu tarafından silah dağıtıldığı ihbar edilen 39 Bergamalının sorguları yapılır ve aralarında Bergama Tekel Müdürü ile DP eski İlçe Başkanı Yusuf Perin'in de olduğu sanıklardan bir bölümü serbest bırakılır.³¹¹

İzmir'de menfi propaganda yaptıkları saptanan 38 DP'linin de nezarete alınmalarına başlanır.³¹²

Eşrefpaşa semtinde askeri kuvvetlere sarhoş iken hakaret ettiği söylenen bir şahsın bir seneden beş seneye kadar hapsi istenir.³¹³ Aslında ne olduğunu anlayamayan halkın, 27 Mayıs'ın kavranamadığı o dönemde yaşadığı buhranın yanı sıra, toplumu sindirmeye yönelik totaliter uygulamalar maalesef çok derin travmalara yol açmıştır.

Torbalı'da da kahvehanede Cemal Gürsel'e hakaret eden ve Gürsel'in duvardaki resmini indiren kişi hakkında tahkikata başlanır.³¹⁴

Tüm bunlar yaşanırken, DP'lilere hakarettten soruşturmaları olan CHP'li 7 milletvekiline ait tahkikat durdurulmaktadır.³¹⁵

---

³¹¹ Demokrat İzmir Gazetesi, 06.08.1960 Cumartesi

³¹² Ekspres Gazetesi, 30.06.1960 Perşembe

³¹³ Demokrat İzmir Gazetesi, 29.07.1960 Cuma

³¹⁴ Demokrat İzmir Gazetesi, 04.08.1960 Perşembe

³¹⁵ Yeni Asır Gazetesi, 21.07.1960 Perşembe

4. İZMİR'DE BASIN:

Demokrat Parti iktidarı zamanında zor günler yaşadıklarını belirten İzmirli basın mensupları, ordunun yönetimi ele geçirmesiyle, özellikle CHP sempaticileri olanlar haklarındaki takibatın ve tahkikatın sona ermesiyle rahat bir nefes alırlar.³¹⁶

İzmir'de 1960-1961 yılları arasında yayın yapan gazetelerin pek çoğu DP taraftarı olarak bilinmektedir. Bunlar arasında Yeni Asır, Demokrat Ege, Sabah Postası, Ege Ekspres gazeteleri sayılabilir. Hatta bu nedenle askeri dönemde Demokrat İzmir gazetesinin ağır hücumlarıyla da karşılaşılır. Demokrat İzmir gazetesi ise, önceleri DP yanlısı iken daha sonra CHP tarafı ağır basmış; askeri dönemde sürekli orduyu, İsmet İnönü'yü ve CHP'yi destekleyen yayınlar yaparak, DP'liler ile ilgili, haklarındaki ithamlar açısından ağır ifadelerle yer vermiştir.

Haklı olarak 27 Mayıs'ı bir kurtuluş olarak gören İzmir Gazeteciler Cemiyeti İdare Heyeti Reisi Nihat Kürşat'ta hapisteki meslektaşlarının tahliyesi, basın davalarının kaldırılması yolunda aldıkları karar için Cemal Gürsel'e bir teşekkür telgrafı gönderecektir.³¹⁷

İzmir Gazeteciler Sendikası üyeleri de Atatürk heykeline çelenk koyarak Türk ordusuna olan minnettarlığını ifade edecektir.³¹⁸

Tabii basında ilginç gelişmeler de yaşanmaktadır. Mesela darbeden önce sürekli DP'yi destekleyen yazılara Yeni Asır gazetesi yazarlarından Şevket Bilgin son vererek, 27 Mayıs'tan sonra "Ordu'nun hamleleri milletin hamlesidir" diyecektir.³¹⁹ Elbette ki örfi idarenin ve ordunun ağırlığı o dönemde her hangi bir muhalefetin varlığını olanaksız kılmaktaydı. Değerlendirme yaparken bunları da göz önünde bulundurmak gerekir.

Askeri Vali Uluç ise basınla kuracakları irtibatı " Basından hız alacağız" şeklinde özetlemiştir.³²⁰

---

³¹⁶ Sözlü Kaynak; Şeref Bakşık, Görüşme Tarihi: 14 Aralık 2007 Cuma

³¹⁷ Yeni Asır Gazetesi, 30.0.1960 Pazartesi

³¹⁸ Demokrat İzmir Gazetesi, 01.06.1960 Çarşamba

³¹⁹ Yeni Asır Gazetesi, 12.06.1960 Pazar

³²⁰ Yeni Asır Gazetesi, 12.06.1960 Pazar

Bu arada Cemal Gürsel de, İzmir Gazeteciler Cemiyeti Kongre Başkanı Şahap Göksel'e, haklarını ve hürriyetlerini kurtaran MBK'ne minnetlerini belirttiğinden dolayı teşekkür ederek, çalışmalarının devamını dilemektedir.³²¹ İlk günlerde bu hissiyatlar basın camiasında etkili olmuştur.

Minnet duyguları yaşayanlarla cunta, kimilerinin yüzünü güldürmüş, kimilerinin de boynunu bükmüştür. "Beyaz İhtilal" kitabının yazarı Acar Tuncer, mayıs ayında Adnan Menderes'i gençlik hareketine karşı kışkırttığı gerekçesi ile hakkında Tire savcılığınca inceleme başlatılır.³²²

İzmir Gazeteciler Sendikası, 27 Mayıs'ta Türk Basınına hürriyet getiren ve fikir işçilerinin içinde bulunduğu zinciri kıracağını söyleyen MBK üyesi Muzaffer Özdağ'a teşekkür telgrafi gönderir. "27 Mayıs'tan sonra yurdu demokrasiye götürürken Bab-ı Ali'den de geçeceğiz" şeklindeki sözleri de takdir edilmektedir.³²³

Fakat Bir müddet sonra teşekkür mektuplarının yerini teessür mektupları alacaktır. Çünkü sempatizan basın, cuntanın ne anlama geldiği ile yeni tanışmaya başlamıştır. İzmir Gazeteciler Cemiyeti İdare Heyeti de, yaptıkları toplantıda, basına karşı son davranışları nedeniyle İçişleri Bakanı Muharrem İhsan Kızıloğlu ile Adalet Bakanı Abdullah Gözübüyük'e sitemlerini belirten birer mektup yazılmasına karar verirler.³²⁴

Milli Birlik Komitesi'nin ilkelerine uygun davranmadığı gerekçesi ile Adliye Bakanı Abdullah Polat Gözübüyük'ün basına karşı "görülen lüzum üzerine" iması ile tehditkar bir üslup kullanması da şikayet konusu edilir.³²⁵

Aslında konunun hassasiyetini Gürsel daha darbenin başında izah etmiştir. Gürsel basın özgürlüğünün kısılması halinde idarenin karanlıkta kalacağını ve eski yönetimin bu hataya düştüğü için bu duruma geldiğini açıklar.³²⁶

İzmir Radyosu da İnkılap anlayışına destek olmaktadır. Devrim Ocakları İzmir Şubesi üyeleri, İzmir radyosunda haftada iki gün inkılap ve kültür seferberliği hakkında konuşma yapacaklardır. Subaylar da 500'den fazla işçi çalıştıran fabrikalarda devrimi

³²¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 030011318542, Tarih:22.07.1960

³²² Yeni Asır Gazetesi, 03.07.1960 Pazar

³²³ Ege Ekspres Gazetesi, 09.10.1960 Pazar

³²⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 16.08.1960 Salı

³²⁵ Demokrat İzmir Gazetesi, 21.08.1960 Pazar

³²⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 05.06.1960 Pazar

tanıtmak için konferanslar vereceklerdir.³²⁷ Askerler de dâhil olmak üzere sivil toplum kuruluşları ve memurlar da bir nevi inkılabı tanıtıcı bir iletişim vasfını üstlenerek sözlü yayın yapmaktadırlar.

Bu dönemde İzmir gazeteleri arasında gerçekleşen yazılı mücadeleler de dikkat çekicidir. Demokrat İzmir Gazetesinin hışmına uğrayan Ege Ekspres, kendisine yöneltilen kağıt sattığı iddiasına karşılık, İzmir matbaaları işleyecek kağıt bulamazken Demokrat İzmir'in eski iktidara olan yakınlığı ve ilişkileri sayesinde yaptıklarını ayrıntılarıyla açıklamaktadırlar. Bu ithamı yapan kişinin ise Demokrat İzmir Gazetesinde çalışan Ziya Hanhan olduğunu yazmaktadırlar.³²⁸

Aynı şekilde Demokrat Ege Gazetesi de 27 Mayıs'tan önce sahibi olan DP Manisa mebusu Sezai Akdağ ile askeri müdahaleden sonra en ufak bir ilgisi bulunmadığını beyan edecektir. Bu açıklamayı imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü Süha Tekil yapmakta ve gazeteyi hırslı politikacıların elinden kurtarmakla iftihar ettikleri not düşülmektedir.³²⁹ Gazete, Demokrat İzmir'in bir yayını üzerine ikinci kez Sezai Akdağ ile bir ilgileri bulunmadığını yineleyecektir.³³⁰

2 Mayıs 1959 gecesi Demokrat İzmir gazetesinin Alsancak'taki binasında yangın çıkar. Yapılan bu tahribin duruşması, 2. Ağır Ceza mahkemesinde görülmektedir ve sanıklardan beş kişi de tevkif edilmiştir.³³¹ Olaya karıştığı söylenen Şeref Balkanlı matbaayı yaktıranların Arasında Menderes'in de olduğunu, Vali Kemal Hadımlı ile Savcı Radi Ökbay'ın da tahribe göz yumacakları konusunda anlaşmalarını ifade etmektedir.³³²

Demokrat İzmir gazetesinin meydana gelen haberleri gazetede iki gün öncesinden yazdığını söyleyen Belig Beler gibi Acar Tuncer de Yassıada'da hep Demokrat İzmir gazetesinin ağırlığının hissedildiğini anlatmaktadır. Acar Tuncer'e göre, önce DP'nin taraftarlığını yapan gazete, sahibi Adnan Düvenci'nin Menderes'le

---

³²⁷ Yeni Asır Gazetesi, 29.07.1960 Cuma

³²⁸ Ege Ekspres Gazetesi, 27.06.1960 Pazartesi

³²⁹ Demokrat Ege Gazetesi, 04.06.1960 Cumartesi

³³⁰ Demokrat Ege Gazetesi, 30.06.1960 Perşembe

³³¹ Yeni Asır Gazetesi, 07.07.1960 Perşembe

³³² Demokrat İzmir Gazetesi, 09.06.1960 Perşembe

anlaşamadığı için DP'ye cephe aldığını ve Demokrat İzmir'in tahrip edilmesinin DP'nin en hatalı eylemi olduğunu izah eder.³³³

Gazete çalışanlarından Şeref Bakşık ise, yerel yönetimle Adnan Dövenci'nin aralarının bir rüşvet meselesi yüzünden açıldığını söyleyerek ayrıntıya inmiyor. Ayrıca İzmir'in merkezine çok yakın olan gazete binası için itfaiyenin, emniyetin geç geldiğini, olaya müdahale etmediklerini izah eder.³³⁴

Demokrat İzmir gazetesini tahrip suçuyla, Yüksek Soruşturma Kurulu savcılığının sevkettiği 101 sanık arasında Adnan Menderes, Muzaffer Kurbanoglu, Rauf Onursal, Sezai Akdağ, Kemal Hadımlı, Radi Ökbay, Faruki Bahşi, Faruk Tunca, Hurrem Kubat, Ömer Atavardar, Mustafa Bozoklar, Enver Şenerdem, Beliğ Beler, Fazlı Arıncı, Selahattin Erdönmez ve Rüştü Özmalkoç da bulunmaktadır.³³⁵

Askeri İhtilalin en büyük destekçisi olan Demokrat İzmir gazetesi yaptığı haber ve yayınlarla kişilere yönelik hedef gösterme ve ilginç ithamlarda bulunmaktadır. Her gün bu tür yayınlara aralıksız devam etmektedir.

Bu tür yayınlara örnek olabilecek birkaç haberi özetliyoruz. Yassıada'da istifa etmek istemeyen Cumhurbaşkanı Bayar'a, o zaman kendisini Kızılay'da halkın arasına bırakacakları tehdidinde bulunulunca istifasını vermiştir.³³⁶

Naim Hovard adındaki bir şahsın yılan vs. yediği, hiç insan eti yemediği, Yassıada'daki duruşmalardan sonra hiç olmazsa bir sanığın kendisine verilmesi için gerekli makamlara dilekçe ile başvurduğu yolunda, insanlıkla alakası olmayan haberler de yayınlanmaktaydı.³³⁷

Yürütülmekte olan dava ile ilgili olarak ta hükümde bulunmakta ve sabıkların anayasayı çiğnediği ve Cumhuriyetin temellerini yıktığı için cezasının ölüm olacağını ilan etmektedir.³³⁸ Gazete, İzmir radyosunda eski TBMM Başkanı Refik Koraltan'ın üvey kızının sunucu olarak yüksek ücretle çalıştırılmasını da hedef almaktadır.

Basının gücü İzmir'de etkili oluyordu, öyle ki Emniyet muavinliğine atanan Faruki Bahşi bile Demokrat İzmir gazetesinin propagandası sonucunda İzmir'den

---

³³³ Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.28

³³⁴ Sözlü Kaynak, Şeref Bakşık, Görüşme Tarihi: 14 Aralık 2007 Cuma

³³⁵ Demokrat İzmir Gazetesi, 11.08.1960 Perşembe

³³⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 12.06.1960 Pazar

³³⁷ Demokrat İzmir Gazetesi, 14.06.1960 Salı, Demokrat Ege Gazetesi, 14.06.1960 Salı

³³⁸ Demokrat İzmir Gazetesi, 20.06.1960 Pazartesi

sürülmüştür. Ege İşçi Sendikaları icra heyetinin istifa edeceği telkini yapılmaktadır. DP'nin bir organı gibi çalıştığı ve her fırsatta Menderes'e bağlılık telgrafı çektiği de unutulmamıştır. Çünkü sendika mensupları Faruk Tunca'nın asker kaçaklığı kampanyasında gazeteyi eleştirmişlerdir.³³⁹

Düşüklere uşaklık ettiği yazılan İzmir Gazetecileri için Gazeteciler Cemiyeti karar almıştır. Nihat Kürşat'ın cemiyete ödediği iddia edilen 1500 liranın kendisinden tahsil edileceği ve haysiyet divanına sevk edildiği haberi verilmektedir.³⁴⁰ Ve İzmir Gazeteciler Cemiyeti eski başkanı Nihad Kürşad cemiyet üyeliğinden istifa eder.³⁴¹ Demokrat İzmir okuyucularının karşılaşacağı en ilginç gelişme, genelde haberlerin olaylardan önce yayınlanmasıdır.

Propaganda öyle bir hal alır ki, Kelime-i Şahadet'in bile Menderes'le ilgili olarak değiştirilmek istendiğini ve bu yönde gizli bir karar alındığını öne sürecektir.³⁴² Nasıl bir ilgi kurulmaya çalışıldıysa, Menderes'in sütannesinin Rum olduğu da yazılacaktır. Dadısı ile yapılan görüşmede, "Dünyada herkes sütünün hükmünü yerine getirir. Adnan Menderes de sütünü belli etti" dediği vurgulanmaktadır.³⁴³

Diğer gazeteler de devrin gereklerine ayak uydurmakta geri kalmamışlardır. Hiçbir surette tasvip edilemeyecek, radyoda Vatan Cephesi'ne geçenlerin tek tek isimlerinin okunması şeklinde uygulanan ayrımcı yaklaşım için, her ismi okunandan şu kadar para alınsaydı demek ki DP'nin hazineye 14 milyon 446 bin lira borcu vardır gibi bir yanlış yaptırımla yanıt verilmesi de mantıklı bir yaklaşım olmaktan oldukça uzaktır.³⁴⁴

Demokrat İzmir gazetesinde ayrıca eşya piyangosunda hile yaparak gasp ettiği kilot vs. eşyaların ele geçirilmesi için Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı İsmail Ulukartal'ın evine baskın yapıldığı haberini sahtekarlığın da bir derecesi olur manşetiyle verecektir.³⁴⁵

---

³³⁹ Demokrat İzmir Gazetesi, 21.06.1960 Salı

³⁴⁰ Demokrat İzmir Gazetesi, 21.07.1960 Perşembe

³⁴¹ Ege Ekspres Gazetesi, 17.09.1960 Cumartesi

³⁴² Demokrat İzmir Gazetesi, 20.08.1960 Cumartesi

³⁴³ Demokrat İzmir Gazetesi, 18.07.1960 Pazartesi

³⁴⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 14.08.1960 Pazar

³⁴⁵ Demokrat İzmir Gazetesi, 25.06.1960 Cumartesi

Gençlerin, Yeni Asır ve Ege Ekspres gazete matbaalarının önünde “Beslemeler çıkmasın! Dönekler çıkmasın!” diye tezahüratta bulunduğunu haber eden bir yayın organının darbeden önce DP yanlısı olduğunu ve Menderes zamanında örtülü ödenekten para aldıklarını hatırlatmakla yetiniyoruz.³⁴⁶

4.1. İZMİRLİ GAZETECİLERİN DURUMU:

Demokrat Partili ve İzmirli bir gazeteci olan Acar Tuncer’in 27 Mayıs döneminde yaşadıkları İzmir’de yaşananların somutlaştırılması açısından üzerinde önemle durmaya değerdir.

1959’da İsmet İnönü’ye hakaretten mahkûm olan Tuncer’in hüküm fotokopisi bulunmaktadır. Bu hüküm 27 Mayıs’ta kendisine zorluklar yaşatmıştır. 1959 yılında hüküm giymesini yargının tarafsızlığına bir delil olarak algılıyoruz. Çünkü DP, 1959 yılında iktidarda bulunmakta Acar Tuncer ise muhalefet lideri İnönü’ye hakaretten hüküm giymektedir.

Ancak uygulamada problemler mevcuttur. Acar Bey hapishaneye davet kağıdını alır ancak İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik’in savcısıyla alakası sayesinde 1960’a kadar aralıklı izinler alınmış ve bu sayede hapse girişi engellenmiştir.

Kafasının içinde kırk tilki dolanıp, kırkının da kuyruğu birbirine değmeyen İsmet İnönü (Necip Fazıl, Acar Tuncer, Mümtaz Faik Fenik) bu üç gazeteciyi affettiğini açıklayınca A.Tuncer İnönü’ye bir teşekkür telgrafi yollar lakin bu telgrafi Cumhuriyet gazetesi ilk sayfada bir DP’li gazetecinin İnönü’ye teşekkürü manşetiyle vermektedir. Namık Gedik bunun üzerine Acar Beyi arayarak, İnönü’nün davanın temyizinin tasdik edildiğini öğrendikten sonra affettiğini açıklayarak af beyanında bulunduğunu, oysa temyiz onayından kişisel feragat yapılamadığını ve Başbakan Menderes’in çok sinirlendiğini iletir.³⁴⁷

27 Mayıs günü, otogarın kapalı olması ve sokağa çıkma yasağı uygulanması sebebiyle Balıkesir’den İzmir’e dönebilmek için Yüzbaşı Kamil Gülen’e İzmir’e gitmek istediğini ve muhalif Demokrat İzmir gazetesinde çalıştığı yalanını söylemek zorunda

³⁴⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 27.06.1960 Pazartesi

³⁴⁷ Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.9,10

kalır. Bu sayede barikatlara ve yol kontrollerine maruz kalmadan, hareketin başlamasından itibaren tüm yurttan aranan Acar Tuncer yüzbaşı ile sohbet ederek İzmir'e gelir. Hatta darbenin amacından saparak, CHP'ye hizmet edebileceğini söyleme cüretini bile göstermiştir. Yüzbaşı ise böyle bir durum olmayacağına dair teminat vermektedir.³⁴⁸

Önce ailesinin yanına Tire'ye gider. Ailesini de yanına alarak trene binerler. Trende Yeşil Tire gazetesi sahibi ve CHP İlçe Yönetim Kurulu üyesi Saffan Ağralı ile karşılaşınca ondan Ödemiş'e gideceğini, kimseye söylememesini rica eder ve ailece trenden inerler. Ancak İzmir'e giderler. Eşi ise buna anlam verememiştir. Sonradan Acar'ı aramak için Ödemiş'te ne kadar DP'li varsa evleri basılmış ve gözaltına alınmışlardır. Tire'de ise A.Tuncer'in eşinin akrabalarını nezarete alarak ağır muamele yapılır ve bulunmadığı surette ise gözaltı uygulaması devam edecektir.³⁴⁹

Kırkağaç'ta yakalanarak Tire'ye getirilir. Aynı hücrede bulunan Tire Şoförler Derneği Başkanı, DP ikinci başkanı Şakir Başargan, Acar Bey'in dayak yediğini ve işkence gördüğünü ve konuşmaya mecali kalmadığını anlatmaktadır. İzmir Poligon askeri hapisanesine nakledilir. Tekrar Tire'ye hükümet konağına getirilir. Hükümet konağında Vali Burhanettin Uluç'un muavini Albay, Yarbay Lütfü Isca, Kaymakam vekili Necati Gündüz ve bazı subaylar vardır. Albay, Acar Bey'e devleti ne kadar zarara soktuğunu bilip bilmediğini otoriter bir ses tonuyla sormaktadır. A.Tuncer anlayamaz. Albay devam eder. Bütün Türkiye'de telsizlerin onun gibi bir vatan haini için çalıştığını söyler.³⁵⁰

Askeri darbelerin genel düşünce yapısını burada okumak mümkündür. Kural bir, askeri darbenin müsebbibleri vatan hainidir. Kural iki, birinci kuralın doğurduğu bir neticedir, darbeye sebep olanlar vatan haini ise, darbeyi yapan cunta vatanseverdir.

27 Mayıs'tan önce "NATO Destek Bölük Komutanlığı" karargâhına getirilen Tuncer, ne olduğunu çözemediğimiz tavlaya yatırılmış ve kımıldarsa vurulacağı söylenmiş. Tire'ye getirilişinin ikinci gününde Acar'a hazır bir zabıt verilir. Zabıtın, İzmir Valisi Kemal Hadımlı, Manisa Mebusu Sezai Akdağ ve İzmir Belediye Başkanı Faruk Tunca hakkında itham ve iftiralarla dolu olduğunu ve imzalarsa kurtulacağına

---

³⁴⁸ Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.12, 13

³⁴⁹ Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.14

³⁵⁰ Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.16, 17

dair güvence verildiğini, kabul etmeyince albayın zincire vurulmasını emrettiğini anlatmaktadır.³⁵¹

Bu bilgiye göre sayılan isimler hakkında ciddi delillerin elde edilmek istendiği anlaşılmaktadır. Zaten bu kişiler hakkında önemli deliller mevcutsa başka bir ifadeye niçin gerek duyulmaktadır? Varsayılabilen gerekçe, DP'lileri birbirine düşürmek ve kamuoyu önünde birbirlerini ispiyonladıklarını kanıtlayarak suçluluklarını temellendirmek amacı taşıyor olabilir.

Tabi Acar Tuncer'e, Tire kışlasında gecenin geç vakti, sırtında yatak taşıyıp getirerek kendisine veren CHP İlçe Başkanı Mimar Ali Çiçek gibi iyi niyetli insanları da unutmamak gerek.³⁵²

Acar Tuncer Ankara'dan talimatla İzmir'e gelen Savcı Altay Ömer Egesel tarafından sorguya çekilişini şu şekilde anlatmaktadır. “-Menderes'in... Menderes'in yamağı gel bakalım, dedi. Ağlıyordum hırsımdan... Tekrar bağırdı: -Ne ağlıyorsun ulan? Burada şerefli bir vazife yapıyoruz? Ben milli birlik komitesinin tek sivil üyesi olarak tarihe mal olmuş bir insanım. İzmir'deki bütün “malları” iyi tanırım. Onları kendim ihbar edeceğim, cezasını da kendim vereceğim... Not: Halbuki Egesel MBK üyesi değildi. O nedenle ne demek istediğini anlayamamıştım.”³⁵³ İnsan havsalasına uymayan davranışları ve hakaretleri tasvip etmemiz mümkün olamaz. Ancak burada bir önemli ayrıntı daha vardır. O da cuntacıların Menderes'e duydukları öfkedir.

İzmir'de eski belediye binasında İzmir ve civarından getirilen DP'lilerle Vali Burhanettin Uluç bir konuşma yapacaktır. Uluç Paşa elinde “Modern Türkiye'nin Mimarı Adnan Menderes” isimli Acar Tuncer'in kitabıyla gelir. Ve herkesten kitaba tükürmelerini ister ancak Acar Tuncer o güne kadar ekmek kazandığı kitaba tüküremeyeceğini söyler ve Burhanettin Uluç'un takdirini kazanır.³⁵⁴

İzmir Üçkuyular tarafındaki Poligon Askeri Cezaevinde mahpus kalan Acar Bey çok acı olaylarla da karşılaşır. Devrime karşı, karşı devrim hazırladığı gerekçesiyle 15-20 kişi Poligon'a getirilir. Bu insanlara maalesef çok kötü muamele yapılmış, aralarından 70 yaşlarında bir ihtiyar vatandaşın kulağı yüzbaşının vurduğu tokatla sağır

---

³⁵¹ Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.19

³⁵² Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.19

³⁵³ Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.20

³⁵⁴ Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.22

olmuştur. Bir zaman sonra bu kişilerin suçsuz oldukları anlaşılarak serbest bırakılmışlar.³⁵⁵ Bu acı olayları yazma cesareti gösterdiği için Acar Tuncer'e teşekkür ediyoruz. Çünkü bizim insanımız yaşadığı elim vakaları bilhassa devlete olan saygısı nedeniyle, duyduğu mahcubiyeti ve kırgınlığı yüreğine gömerek anlatmamayı tercih eder, kan kusar kızılılık şerbeti içtim der.

İzmir Poligon'da yüzbaşı Bölükbaşı'nın verdiği emirle herkesin saç, sakal ve bıyıkları kesilecek, kafalar bir düzen içinde olacaktır. Celal Bayar'ın yakını olan Alim Efe ise Acar'a bu işin aslını öğrenmesini ve onlarda efe bıyığının kesilmediğini kesilirse efeliğin gideceğini söyler. Tıraş günü Alim Efe direnir ancak bıyığı kesilir ve Alim Efe ağlar.³⁵⁶

Önemli bir başka nokta ise DP Karşıyaka İlçe ikinci başkanı Raşit Gökkaya, arazisine yönelik haksız gecekondulaşma ile mücadele eden, Turan sırtlarında bir kooperatif sahibidir. Yapılan bir yolsuzluk ihbarı sonucu gözaltına alınır. Ancak aynı kooperatifin ortakları arasında Cemal Gürsel'de bulunmaktadır.³⁵⁷

Askeri ceza evine gazetecilerle birlikte CHP'den bir heyet gelerek mahpuslara bazı sorular sorarlar. Gazetecilerin sorularına kimse yanıt vermez. Acar Tuncer, İzmir'de Demokrat Ege ve Sabah Postası gazetesinin sürekli abartılı ve yalan haber yazdığını belirtmekte ve bizim söylememize gerek bırakmadan CHP heyetinin ceza evinde ne işi olduğunu sormaktadır.³⁵⁸

---

³⁵⁵ Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.25

³⁵⁶ Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.26

³⁵⁷ Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.28

³⁵⁸ Acar Tuncer, *a.g.e.*, s.32

5. ASKERİ DÖNEMDE İZMİR'DE SOSYAL YAŞAM:

27 Mayısla birlikte İzmirliilerin sosyal hayatlarında da değişimler olmuştur. Yaşanan sıkıntıların yanında aslında bir taraftan da halkın askeri idareye uyum sağlamaya çalıştığını görmekteyiz. Bu çaba İzmirliilerin sosyal yaşamlarında kendini göstermektedir.

İzmir Devlet Konservatuvarı Flarmoni Derneği ile birlikte 27 Mayıs İnkılâp Günü şerefine düzenlenen konserle, İnkılâp konserleri başlamış olur.³⁵⁹

İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi talebe derneği hazineye yardım toplamak için 11 Temmuz'da Kültürpark Minyatür Golf kulübünde, özel Amerikan caz orkestrasının da olacağı bir konser ve garden parti tertip etmişlerdir.³⁶⁰ İzmirli vatandaşların dimağları, İngilizce bahçe eğlencesi demek olan garden parti ile bu vesileyle tanışmış oldu.

Türk Kadınlar Birliği de Göl Gazinosu'nda Askeri Vali Burhanettin Uluç'un da katılacağı bir garden parti düzenlemektedirler.³⁶¹ Demiryolu çalışanları da geleneği bozmayarak Alsancak Demirspor lokalinde hâsılatı hazineye kalacak bir garden parti yaparlar.³⁶² Garden Parti düzenleyerek ya da alyans bağışlayarak hazineye yardımda bulunmak İzmir'de bir gelenek halini almıştır. Bu aynı zamanda mali açıdan zor durumda olan Türk ekonomisine duyarlı bir halk kitlesinin yanında ordu ile uyum sağlamaya çalışan bir niyeti de ortaya çıkartmaktadır. Gençlerin ve kimi vatandaşların orduya yönelik sevgi ve saygı gösterileri ve hâsılatı inkılâp şehitleri anıtına aktarılacak olan ordu ve gençlik günü³⁶³ gibi düzenlemelerin yapılması da bunu göstermektedir.

Belediye asker aileleri yardım şubesi ise üç günde 595 fakir asker ailesine 39.811 lira 50 kuruş aylık dağıtmış ve başvuran 15 fakir asker ailesine de maaş cüzdanları verilmiştir.³⁶⁴ Sosyal yardımlaşmayı arttırıcı bir çaba olarak belediyenin bu hareketini olumlu karşılamak gerekir.

³⁵⁹ Yeni Asır Gazetesi, 28.06.1960 Salı

³⁶⁰ Yeni Asır Gazetesi, 06.07.1960 Çarşamba

³⁶¹ Yeni Asır Gazetesi, 10.07.1960 Pazar

³⁶² Yeni Asır Gazetesi, 12.07.1960 Salı

³⁶³ Yeni Asır Gazetesi, 17.07.1960 Pazar

³⁶⁴ Yeni Asır Gazetesi, 07.07.1960 Perşembe

Olağanüstü hal uygulamaları trafik kontrollerine de yansımaktadır. Trafik kontrolleri gece ve gündüz yapılmakta, Trafik Müdürü Münir Daldal bizzat kimi vasıtaları ve sürücüsünü kontrol etmektedir.³⁶⁵ Kısa bir süre sonra ise İl Trafik Komisyonu tarafından geceleri olduğu gibi gündüzleri de şehirde korna çalma yasağı konmuştur. İki günden beri araç kullananları ikaz eden trafik müdürlüğü, yasağa aykırı davranışta bulunanlara ceza kesilmesini kararlaştırır.³⁶⁶ Bu olay, hassasiyet yaratan kornaların, eylem amacıyla çalındığını düşündürmektedir.

Askeri idare ahlaki konularla da yakından ilgilenmekteydi. Alsancak ve Karşıyaka'da evlere düzenlenen baskında 5 çift uygunsuz durumda yakalanmış idi.³⁶⁷ Yine Alsancak'ta bir terzi dükkânında telefonla kadın pazarlayan yaşlı bir kadın ahlak zabıtası tarafından suçüstü ele geçirilir.³⁶⁸ Kadın terzisi tarafından çalıştırılan evde telefon edenler "Hayat Bankası" parolası ile kadın temin etmekteymişler.³⁶⁹ Buraya kadar her şey bildiğimiz gibi, ahlak zabıtası görevini ifa etmektedir. Lakin bunca basın yapılırken İzmir'in meşhur Tepecik semtinde bulunan genelevlerin, kapatılmak yerine çok kısa bir sürede şehre uzak olan Mehtaptepe'ye taşınacağını resmi bir şahıs ifade ediyor.³⁷⁰ Amaç kadınlara olan saygı ya da ahlaksızlıkla mücadele ise bu evler niçin kapatılmamaktadır? Acaba genelevleri kapatmak siyasi partileri kapatmaktan daha mı zor?

27 Mayıs tüketim alışkanlıklarına etki eder. İstanbul Cibalı fabrikasının yeter miktarda üreterek İzmir Tekel Başmüdürlüğüne yollayacağı "27 Mayıs Sigaraları" İzmir'de de piyasaya çıkmayı beklemektedir.³⁷¹ 80 kuruşa satılacak olan sigaranın yanında tekellere indirimi olması düşünülmemektedir.³⁷²

Belediye meclisince Bergama'da, bir mahalleye verilen Menderes isminin yerine 27 Mayıs adı verilir. Aynı şekilde, Samet Ağaoğlu ve Refik Koraltan'a verilen fahri hemşerilik unvanları da askeri belediye encümenince kaldırılır.³⁷³ Gültepe köyünde ise

---

³⁶⁵ Yeni Asır Gazetesi, 14.07.1960 Perşembe

³⁶⁶ Yeni Asır Gazetesi, 28.07.1960 Perşembe

³⁶⁷ Ege Ekspres Gazetesi, 29.06.1960 Çarşamba

³⁶⁸ Demokrat İzmir Gazetesi, 21.06.1960 Salı

³⁶⁹ Demokrat Ege Gazetesi, 21.06.1960 Salı

³⁷⁰ Ege Ekspres Gazetesi, 24.06.1960 Cuma

³⁷¹ Ege Ekspres Gazetesi, 02.08.1960 Salı

³⁷² Yeni Asır Gazetesi, 23.07.1960 Cumartesi

³⁷³ Demokrat İzmir Gazetesi, 17.07.1960 Pazar

vatandaşların Faruk Tunca yerine Hürriyet olarak değiştirilmesini istediği sokaklar arasında Menderes isminde olanlar da var.³⁷⁴ Mahallelerden bir kısmında halkın parasız olarak yararlanmakta olduğu çeşmelerin üzerinde “DP Çeşmesi” yazdığı için alınan bir şikayet üzerine yazıların kaldırılmasına karar verilir.³⁷⁵ DP ile alakası olmadığı ifade edilse de bu çeşmeler DP zamanında yapılmıştır. Ayrıca verilen isimler tasvip edilmese bile, DP’nin tüm izlerinin silinmesi çalışması bir gerçek olmuştur. Demokrat İzmir gazetesi her zamanki bildik üslubuyla, pompa istasyonları başında bulunan DP’lilerin yeni idareyi kötülemek maksadıyla şehir sularını sabote ettiklerini iddia etmektedir. Halk arasında Menderes’i hapsedtikleri için açtığı çeşmeler kuruyor şayiaları hasıl olur.³⁷⁶

Belediye Reisi Safa Poyraz’ın yaptığı iyi bir iş olarak lanse edilen, İzmir Belediyesi’nden fazla ve faydasız personel adı altında çıkartılan memurlar üzerinden sağlandığı iddia edilen tasarruf hesapları gazetede ifşa edilir.³⁷⁷ Bunların arasında dayanamayıp kendileri istifa edenler de mevcuttur. Bu işsiz bırakmaların temel aldığı ölçüt, elbette ki DP’li olmak, bir DP’li tarafından ya da DP zamanında işe alınmış olmak kafi idi. İşte günümüzde yaşanan hastalıklı kadroculuk zihniyetinin gelişim aşaması bu vesile ile devam edegelmektedir. Bu yüzden çalışıp, hak eden insanlar hala daha haksızlıklara uğramaktadırlar.

Askeri anlayışın sosyal hayata da temayül ettiği bu devrede futbol müsabakaları için Cemal Gürsel Kupası tertip edilir. Buna ek olarak siyasi bir lider gibi Cemal Gürsel İzmir Fuarı’nı açmak için teşrif ederler.³⁷⁸ Fuar’da ise “Hürriyet Mücadelesi” sergisi yapılmaktadır.³⁷⁹

Belediye’de yapılan bir açıklamaya göre, 27 Mayıs’tan önce yapılan gecekonduların DP’nin tersine yıkılmayacağı ilan edilir.³⁸⁰ Sabıklara muhalefetten alınan karar, İzmir’de bu derece bir gecekondu çarpık yapılanmasına zemin oluşturur.

---

³⁷⁴ Demokrat İzmir Gazetesi, 25.06.1960 Cumartesi

³⁷⁵ Yeni Asır Gazetesi, 27.07.1960 Çarşamba

³⁷⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 25.07.1960 Pazartesi

³⁷⁷ Demokrat İzmir Gazetesi, 19.06.1960 Pazar

³⁷⁸ Demokrat İzmir Gazetesi, 04.08.1960 Perşembe

³⁷⁹ Ege Ekspres Gazetesi, 24.08.1960 Çarşamba

³⁸⁰ Yeni Asır Gazetesi, 15.07.1960 Cuma

Önce S. Poyraz ardından B. Uluç, resmi dairelerde çay, kahve içilmesini ve ikramını yasak ederler³⁸¹, camilerden su parası alınması düşünülmektedir, fuardaki kiraların, otobüs fiyatlarının arttırılması ve pasolarınsa 10-15 Temmuzdan itibaren geçersiz olması tasarlanmaktadır.³⁸² Pasoların kaldırılmaması ve camilerden su parası alınmaması için İzmirli iş adamları devreye girecektir.

Sinema izlemek isteyenlerde 27 Mayıs'ın gazabından kurtulamaz. Milli Müdafaa Vekâleti (27 Mayıs'tan sonra Atatürk zamanından kalma bu kurumun isminin Milli Güvenlik Kurulu olarak değiştirilmesi ihtiyacı hissedilmişti) tarafından hazırlanan Yassıada'daki tutukluların kaydedildiği film sinemalarda vatandaşlara seyrettirmeye başlanır.³⁸³

Bütün dertleri sona erdirmek ümidiyle işe koyulan askeri yönetim şehirdeki ekmek sıkıntısının önüne geçememektedir. Fabrikatörler ucuz buğday aldıkları için ekmeğin kalitesi düşmüştür. Köylü ise Toprak mahsulleri ofisine buğday satmak istememektedir. Amerika'dan buğday ithal etme çabaları da netice vermez.³⁸⁴

İhraç edecek buğday bulamayan ABD, bizim köyümüzde halis mulis süt kalmamış gibi süt tozu yardımıyla³⁸⁵ bulunduğunu iddia ederek okul çocuklarının sağlığıyla oynamaktan çekinmemiştir. Süt tozu, bir bardak suyun içine katılmak suretiyle sahte süt elde edilmiş ve bunlar zorla Türk talebelerine içirilmiştir.³⁸⁶ Aradan bir ay geçer fakat belediye halka iyi kalite ekmek temin etmekte kararlıdır.³⁸⁷

Açık hava pavyonları, bine yakın kahvehane sıkı şekilde kontrol edilmeye başlanır. Kumar oynatanlar kapatılacaktır.³⁸⁸ Ve şehirdeki kahvehane sayısının azaltılmasına uygun olmayanların kapatılmasına karar verilir.³⁸⁹ Aslında inzibat kahvehane sayısının fazlalığından üzerlerinde tamamen kontrol oluşturamamanın kuşkusunu taşımaktadır. Çünkü kahvehane insanların toplanıp hasbıhal ettiği, dedikodu yaptığı bir mekandır. Doğabilecek bir takım örgütlenmeler de güvenlikçilerin

---

³⁸¹ Ege Ekspres Gazetesi, 01.10.1960 Cumartesi

³⁸² Yeni Asır Gazetesi, 08.07.1960 Cuma

³⁸³ Ege Ekspres Gazetesi, 07.10.1960 Cuma

³⁸⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 12.10.1960 Çarşamba

³⁸⁵ Ege Ekspres Gazetesi, 18.10.1960 Salı

³⁸⁶ Sözlü Kaynak, Ayşen Kanat, Görüşme Tarihi: 22.07.2008 Salı

³⁸⁷ Ege Ekspres Gazetesi, 12.11.1960 Cumartesi

³⁸⁸ Ege Ekspres Gazetesi, 14.06.1960 Salı

³⁸⁹ Ege Ekspres Gazetesi, 09.11.1960 Çarşamba

isteyebileceği bir şey değildir. Bu yüzden bunun oluşmaması için hep bir adım önde olmak istemektedirler. Kahvehaneler bu yüzden kapatılmaktadır.

Belediye reisi, bayan memurlardan tuvalet giymemelerini, fazla manikür, pedikür yaptırmamalarını istemektedir.³⁹⁰ Bayanların giyimi dahi müdahale konusu olmuş, bayanlara ayrımcılık yapılmıştır. Valiliklere gönderilen bir yazı ile kadınların mesai saatlerinde örgü ve el işi yapmamaları bildirilmiştir ki bu durum haklı olarak mesai saatlerinde çalışma ilkeleriyle bağdaşmamaktadır.³⁹¹

Yurtta ise okuma yazma seferberliği başlatılır. Öğretmenlerde köylüleri bilgilendirmektedirler.³⁹² Köylüler, gönüllü eğitim seferberliğine çağrılır ve köy imamları kursa tabi tutulur.³⁹³ Fes ve sarık giyenlerle mücadeleye başlanır. Görevliler tarafından fes ve sarıklar toplanarak sahiplerine, şapka kanunu gereğince kasket ve şapka giymeleri telkin edilir.³⁹⁴

6. ASKERİ DÖNEMDE İZMİR'DEKİ EKONOMİK DURUM:

Tüm Yurtta olduğu gibi İzmir'deki ekonomik vaziyet hiç de iç açıcı değildir. Bu yüzden halkın da iştirak ettiği bağış kampanyaları düzenlenmekte idi. Özellikle darbeden sonra vatandaşın da moral bulması için esnafın bazı gıda maddelerinde indirim gittiği yolunda haberler yapılıyor ve yurt dışına gıda maddeleri ile rakı ihraç edilmeye çalışılıyordu. Elbette ki bu çabalar, dünya şartlarını ve Türkiye'nin dış borçları için ödediği faiz miktarını göz önüne aldığımızda yüzeysel girişimler olmaktan öteye geçemedi. Siyasi yönetimin Türkiye'yi getirdiği noktaya askeri yönetim de çare bulamadı.

Alsancak limanından yapılan krom ihracatının artması bir sevinç vesilesi imiş gibi manşetlere yansiyordu. Tabii ki alıcı ABD idi ve maden ihracatına artarak devam edileceği müjdelenmekteydi. Türkiye'nin 1960 yılında, en çok millileşmeyi düşünmesi

---

³⁹⁰ Ege Ekspres Gazetesi, 10.07.1960 Pazar

³⁹¹ Demokrat İzmir, 17.09.1960 Cumartesi

³⁹² Ege Ekspres Gazetesi, 17.07.1960 Pazar

³⁹³ Ege Ekspres Gazetesi, 23.08.1960 Salı

³⁹⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 19.09.1960 Pazartesi

gereken kurum tarafından kaynakları yurt dışına gönderiliyordu ve biz sanayileşememiş toplumlar gibi hammadde satmış olmakla övünmekteydik.³⁹⁵

İzmir'deki askeri yönetim ise işçilerin ve memurların belediye pasolarını kaldırarak yılda 3 milyon lira kar elde etmeyi düşlemekteydi. Otobüslerdeki ucuz sabah tarifesi kaldırılacak, fuar ücretlerine de zam gelecekti.³⁹⁶ Poyraz'ın iş adamları ile gerçekleştirdiği görüşme sonrası işçilerin pasolarının şimdilik devamına, memurlarının ise kaldırılmasına karar verilir.³⁹⁷ Ayrıca İzmirli iş adamları dış seyahat yasağının kaldırılmasını isterler.³⁹⁸

MBK'nin 2 numaralı tebliği ile kaldırılan Ticaret ve Sanayi Odaları idare heyetine yeni üyelerin seçimi için çalışmalar yapılmaktadır.³⁹⁹

Camilerden su parası alınması düşünülür ancak Belediye Başkanının İzmirli iş adamları ile yaptığı toplantı sonucunda camilerin su ve elektrik faturalarının vakıflarca ödenmesi, olmazsa su parası alınmaması kararlaştırılır.⁴⁰⁰ Bu konuda iş adamlarının olumlu etkilerini görmek mümkündür.

Türkiye genelinde ise 279 yatırım projesinden 40 tanesi iptal edilir. Maliyeti 5 milyar lirayı geçen projelerden 2 milyarlığı zaruri, 2 milyarlığı da ertelenebilecek durumda görülmektedir.⁴⁰¹ Ekonomiyi iyileştirmek maksadıyla yüzde altı faizli "Hürriyet Tahvilleri" çıkartılır.⁴⁰² İzmir Barosu da yardım amaçlı, baro yardımlaşma sandığı parasından 50 bin liralık hürriyet tahvili alacaktır.⁴⁰³

İktisadi Devlet Teşekküllerinin borcu "6.706.505.000" lira olarak açıklanır.⁴⁰⁴ Sanayi Vekaletine ait 7 milyar liralık borcun 1.2 milyarı Sümerbank, 1.7 milyarı Etibank, 1.4 milyarı da Şeker şirketine aittir.1960 yılında Türkiye'nin ödemesi gereken borç taksiti ise 750 milyon liradır.⁴⁰⁵

---

³⁹⁵ Yeni Asır Gazetesi, 31.05.1960 Salı

³⁹⁶ Yeni Asır Gazetesi, 05.07.1960 Salı

³⁹⁷ Yeni Asır Gazetesi, 19.07.1960 Salı

³⁹⁸ Yeni Asır Gazetesi, 26.07.1960 Salı

³⁹⁹ Yeni Asır Gazetesi, 07.07.1960 Perşembe

⁴⁰⁰ Yeni Asır Gazetesi, 09.07.1960 Cumartesi

⁴⁰¹ Yeni Asır Gazetesi, 10.07.1960 Pazar

⁴⁰² Yeni Asır Gazetesi, 13.07.1960 Çarşamba

⁴⁰³ Yeni Asır Gazetesi, 21.07.1960 Perşembe

⁴⁰⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 14.06.1960 Salı

⁴⁰⁵ Demokrat İzmir Gazetesi, 14.06.1960 Salı

Dış borç tutarımız ise 12 milyar lira olarak açıklanır. Devlet Hazinesindeki 118 ton altının 102 tonu dış ülkelerde rehinli durumdadır. Sadece rehinli altınlar için her sene ödenmesi gereken faiz ise 45 milyon liradır.⁴⁰⁶ İzmir Belediyesinin ise devlete olan borcu 44 milyon liradır. Devlet Bakanı Şefik İnan, toplam 19 milyar lira olan iç ve dış borçların 2008 yılına kadar ödeneceğini vaat etmektedir.⁴⁰⁷ Bugün 2008 yılındayız fakat borçlarımız katlanarak devam etmekte ve Türkiye’de dünyaya gözlerini açan her çocuk borçlu olarak doğmaktadır.

Altın fiyatlarının düşmekte olduğu, İzmir’de ucuzluğa etle başlandığı haberleri halkı memnun etmek amacıyla yapılıyordu.⁴⁰⁸ Bilakis ekonomi oldukça kötü bir vaziyette idi. Elhamra sinemasında toplanan esnaf temsilcileri Belediye Reisi Poyrazla görüşerek ucuzluk yapmaya karar verirler.⁴⁰⁹ Askeri idarecilerin bu şekilde esnaf ve halkla iletişim içinde olması önemli bir yaklaşım fakat askeri eğitim anlayışı ile iletişimin emrivakilerle mi yada ne şekilde geliştiği de ehemmiyet arz etmektedir. Belediyede gerçekleştirilen toplantı da ise İktisat ve Ticari İlimler Akademisi Prof. Hüseyin Timur, Prof. Halil Kahyaoğlu, Asistan M. Ali Göktaş, Asistan Cengiz Pınar ve Belediye İktisat İşleri Müdürü Hakkı Gürün’den oluşan komisyon, peynir ve yoğurt fiyatlarında indirim temin eder.⁴¹⁰ Çok iyi niyetli bu girişimleri takdir etmekle birlikte memleketin peynir ve yoğurt fiyatlarında indirime gidilmesiyle kalkınamayacağı da bir gerçektir.

Belediyeyi zengin etmenin yollarını araştıran Sefa Poyraz ise İzmirli esnafın fedakârlıktan kaçındığını söyleyecektir.⁴¹¹ Ayrıca bundan sonra İzmir’de gece-kondu yapılmayacağı, belediyenin 7 milyon liraya ihtiyacı olduğunu belirterek, DP için 2 milyon lira toplanmış olduğunu hatırlatacaktır.⁴¹² Yüksek fiyatla mal satanlar ise savcılığa verilirler.⁴¹³

---

⁴⁰⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 18.06.1960 Cumartesi

⁴⁰⁷ Demokrat İzmir Gazetesi, 21.06.1960 Salı

⁴⁰⁸ Ege Ekspres Gazetesi, 14.06.1960 Salı

⁴⁰⁹ Ege Ekspres Gazetesi, 22.06.1960 Çarşamba

⁴¹⁰ Ege Ekspres Gazetesi, 24.06.1960 Cuma

⁴¹¹ Ege Ekspres Gazetesi, 01.07.1960 Cuma

⁴¹² Ege Ekspres Gazetesi, 15.06.1960 Çarşamba

⁴¹³ Yeni Asır Gazetesi, 30.07.1960 Cumartesi

Ege Bölgesi Sanayi Odası'nın açıklamasına göre Milli Korunma Kanunu 4 Temmuz Pazartesi günü kaldırılacaktır.⁴¹⁴ Belediye reisi Poyraz ise 10 milyon lira borcun ödenmemesi halinde İzmir'in ışksız kalabileceğini söyleyerek iş adamlarıyla toplantı yapacaktır.⁴¹⁵ Tabii bu ekonomik sıkıntıların arasında Karşıyaka Belediyesi'nin mahalle muhtarlıklarınca belirlediği fakir vatandaşlara maddi yardım yapılması da takdiri hak etmektedir.⁴¹⁶

Askeri dönemin bir diğer özelliği ise iktisadi durumumuzu iyileştirebilecek çaba içersinde olmasıdır. Bu vesileyle Karşıyaka'nın Alurca köyü çevresinde terkedilmiş bir madende altın damarı bulunur. Sırasıyla Ceneviz, Alman ve Yunanlılar tarafından işletilen madende dört yıl evvel İsveçli bir jeolog incelemelerde bulunmuştur.⁴¹⁷ Bir müddet sonra Karşıyaka Kaymakamı Kurmay Albay Dahi Bilgiçataç elli metre derinliğe kadar yapılan sondaj çalışmalarının umut vaat edici olduğunu ve ilk çıkarılan altınların sandıklar içinde Ankara'ya gönderildiğini bildirecektir.⁴¹⁸ Yurt dışında altın rezervlerimizin büyük bir kısmının rehinli durumda olması sebebiyle özellikle topraklarımızın zenginliğini düşünecek olursak altın arama çalışmalarının oldukça akılcı bir zihniyetle yapıldığını idrak etmek güç değildir.

Çöplerden organik gübre imal etmek amacıyla Amerika'da bulunan organik gübre üretim tesisinin teklifini İzmir Belediyesi uygun bulur. Günde ortalama 200 ton olan İzmir'in çöplerinden istifade edebilmek için arazi isteyen şirket başka bir masraf talep etmemektedir.⁴¹⁹

Yine aynı iyi niyetle Türkiye, Amerika'ya ve diğer ülkelere rakı, üzüm, pamuk gibi tüketim malzemeleri ihraç ederek ticarete hız kazandırmak arzusundaydı. Hatta bunun için Amerika'ya yüz sandık rakı gönderilecek ve beğenilirse ihraç edilmeye başlanacaktı.⁴²⁰ Tabii yapılan anlaşmalar gereği tahıl ülkesi olması gereken Türkiye'nin ABD'den buğday almak durumunda kaldığını da unutmamak gerek.

---

⁴¹⁴ Yeni Asır Gazetesi, 04.07.1960 Pazartesi

⁴¹⁵ Ege Ekspres Gazetesi, 05.07.1960 Salı

⁴¹⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 19.07.1960 Salı

⁴¹⁷ Ege Ekspres Gazetesi, 29.06.1960 Çarşamba

⁴¹⁸ Ege Ekspres Gazetesi, 01.08.1960 Pazartesi

⁴¹⁹ Ege Ekspres Gazetesi, 07.08.1960 Pazar

⁴²⁰ Demokrat İzmir Gazetesi, 31.07.1960

6.1. İZMİR'DE HAZİNEYE YAPILAN YARDIMLAR:

Ülkemizin ekonomik durumunun oldukça kötü durumunu, dış borçlanmanın fazla ve yurt dışındaki altın rezervlerimizin ipotekli olmasını, ayrıca geri ödemelerin anaparadan çok faize yönelik oluşunu ve bugünde bu vaziyetin aynı şekilde devam etmesini 1947 yılında ülkemize sokulan IMF'nin istikrarlı politikalarına bağlayabiliriz.

Darbenin hemen ardından Gürsel hazineyi tetkik ettirir. Lakin durum oldukça kötüdür. Maaşların ödenmesine çok az bir zaman kala büyük bir açık vardır. Gürsel durumu Amerika'nın Ankara Büyükelçisi Warren'a anlatarak yardım istemektedir.⁴²¹ Şunları da atlamamak gerek. Cuntacıların ortak özelliği Amerika'da eğitim almaları ve NATO'ya olan bağlılıklarıdır. Darbenin ilk günü ABD'den ekonomik yardım beklemek Türk Devletini rencide eden bir davranıştır. Bu ekonomik bağımlılık, Türkiye'nin bağımsızlık anlayışıyla ne kadar uyuşabilecek merakla beklemekteyiz. Özellikle Lozan'da kendisine, borç istemeye geldiğinizde görüleceği denilen İsmet Paşa'nın IMF ile anlaşma yapılmadan önce çok dikkatli hareket ettiğinden de kuşukumuz yoktur.

Bunca mali sıkıntı içinde İzmir'de garden parti ve yardım toplantılarına ek olarak, evli çiftlerin hazineye alyans bağışladıklarını görmekteyiz. Aslında çokta anlamlı bir bağış olarak kabul etmek gerekir. Çünkü insanların büyük kısmı bağış yapabilecek sadece manevi değeri çok yüksek olan alyanslara sahiptirler ve pek çok çiftte bu değeri bağışlamakta bir tereddüt göstermemiştir.

İzmir'de bağış yarışı Uluç ve Tansel çiftlerinin alyanslarını vermesiyle başlamıştır. Alyans bağışlayanlara da birer hatıra halkası verilecektir.⁴²² Bu arada ilginç gelişmeler de yaşanmaktadır. Sünnetli bir çocuk defterdarlığa gelerek, sünnet düğününde kendisine hediye edilmiş olan bir adet altının kabulünü istemiştir.⁴²³ Yine aynı şekilde harçlığını bağışlayan çocuklar da vardır.⁴²⁴

İzmir basınında bağış haberleri yer almaktadır. İzmir cezaevi çalışanları ve mahkumları alyanslarını, Musevi bir kişi de 3000 lirasını hazineye teberru ederler.⁴²⁵

⁴²¹ Sabah Gazetesi, Nur Batur, 28.06.2007 Perşembe

⁴²² Yeni Asır Gazetesi, 14.06.1960 Salı

⁴²³ Yeni Asır Gazetesi, 15.06.1960 Çarşamba

⁴²⁴ Yeni Asır Gazetesi, 16.06.1960 Perşembe

⁴²⁵ Yeni Asır Gazetesi, 23.06.1960 Perşembe

İzmir sinemalarından bazıları, günlük gelirlerini yardım olarak hazineye vermektedir. Gaziler caddesindeki Kulüp sineması ve Küçük Kulüp açık hava sinemaları üç günlük hâsılatlarını hazineye bağışlamayı uygun görürler.⁴²⁶ Esnaf ahalisinden seyyar dondurmacılar ve faytoncular⁴²⁷ da yardımlara katkıda bulunarak bir günlük kazançlarını hazineye vereceklerdir.⁴²⁸ Toplumda yankı bulan bağış kampanyasına, 57. Er Eğitim Topçu Alay Kumandanlığı subay ve erleri de aralarında topladıkları 6340 lirayı defterdarlığa vererek katılmış oldular.⁴²⁹ Bu girişimler, her vakit olduğu gibi Türk toplumunun, zor zamanlarda yekvücut olarak birlikte hareket edişine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Alyans bağışlayanlara hatıra olarak gümüş alyans verilmekte, bekarlar ise bu uygulamayı beğenerek kendilerine de rozet verilmesini istemektedirler.⁴³⁰

Hazineye bağışlar İzmir’de 1 milyon liraya yaklaşır.⁴³¹

Karşıyaka Ses sineması salonunda, Karşıyaka Lisesi, Cevat Fehmi Başkurt’un Paydos isimli tiyatrosu oynar ve toplam 137.870 lira hazineye teberru edilir.⁴³² Telefon müdürlüğü çalışanları ise 34 alyans ve 7.100 lira⁴³³, Devlet Demir Yolları 3. İşletmesi de 40 bin lira nakit bağışında bulunurlar.⁴³⁴ Hazineye yardım amacıyla, Yeni İzmir Okulu öğretmenleri aralarında topladıkları 165 lirayı Defterdarlık muhasebe veznesine yatırırlar.⁴³⁵

İzmir’in tanınmış Eczacıbaşı ailesine mensup Süleyman Ferit Eczacıbaşı tarafından yaptırılan okullar da unutulmaz. MEB’den kendilerine bir teşekkürname gelir. Ayrıca Vali ve Belediye Reisi Burhanettin Uluç da teşekkürname takdim edecektir.⁴³⁶

---

⁴²⁶ Ege Ekspres Gazetesi, 05.07.1960 Salı

⁴²⁷ Demokrat İzmir Gazetesi, 20.06.1960 Pazartesi

⁴²⁸ Demokrat İzmir Gazetesi, 19.06.1960 Pazar

⁴²⁹ Demokrat Ege Gazetesi, 17.06.1960 Cuma

⁴³⁰ Demokrat İzmir Gazetesi, 23.06.1960 Perşembe

⁴³¹ Yeni Asır Gazetesi, 06.07.1960 Çarşamba

⁴³² Yeni Asır Gazetesi, 08.07.1960 Cuma

⁴³³ Yeni Asır Gazetesi, 13.07.1960 Çarşamba

⁴³⁴ Yeni Asır Gazetesi, 23.07.1960 Cumartesi

⁴³⁵ Demokrat İzmir Gazetesi, 03.08.1960 Çarşamba

⁴³⁶ Ege Ekspres Gazetesi, 13.10.1960 Perşembe

7. ASKERİ DÖNEMDE İZMİR'DE SİYASAL HAYAT:

Askeri müdahaleden sonra ilk olarak İl Meclisleri ve Belediye Encümenleri kaldırılarak, İl Daimi Temsilcisine ait yetkiler askeri valiye devredilir. Bütün Türkiye'de ayrımcı bir uygulama olan Vatan Cephesi Ocakları da lağvedilir.⁴³⁷ Demokrat İzmir gazetesi ise haberi "V.C." ocaklarının kapanacağı şeklinde ilan eder.⁴³⁸ İl ve ilçelerde sadece birer idare kurulu, gençlik ve kadın kolu bulundurulmak kaydıyla, partilerin ocak ve bucak teşkilatlanmaları Temmuz ayı başında kaldırılır.⁴³⁹

Askeri idare döneminin başlarında, İnkılâbı Koruma Kanunu kabul edilir ve buna istinaden İzmir'de DP'li olmaktan ötürü tutuklamalar yaşanacaktır.⁴⁴⁰ İzmir'de cem'an 2068 ocak ve bucak kapatılır. DP'ye ait mallar ise 1. Emniyet Şubesinde toplanmaktadır.⁴⁴¹

İzmir Belediyesi'nde ve Belediye'ye bağlı otobüs şirketi olan Eshot'ta DP'lilerin tasfiye edildiğine dair haberi, Belediye Reisi Hava Albayı Cahit Gökçin yalanlanmaktadır.⁴⁴² Kısa bir süre sonra ise partizan muhtarların değiştirileceği ilan edilir.⁴⁴³ Karşıyaka Askeri Kaymakamı Kurmay Albay Dahi Bilgiataç'ın mahalle halkını toplayarak yaptırdığı seçimlerde yeni muhtarlara mühürleri verilir ve asıl önemlisi partizan memurların işten çıkarılmalarına devam edildiği açıklanmaktadır. Temizlik hareketi olarak isimlendirilen yaptırıma sadece DP'li oldukları için yüksek mevkiye getirilen yetersiz kişilerin tabi tutulduğu ifade edilmektedir.⁴⁴⁴ Vali Uluç'ta öncelikle başkan vekilleri olmak üzere pek çok yüksek memuru nakleder ya da işine son (mecburi izin) verir.⁴⁴⁵

Kadrolaşma gibi hala acılarını yaşadığımız ilkel ve çağdışı bir yöneme böylece ordu da fiilen iştirak etmiş ve sonraki yıllar için meşru bir zemin oluşturmuş oldu. Kısa bir arayla yapılan böyle tezat açıklamalara tüm askeri yönetim boyunca rastlanmaktadır.

⁴³⁷ Yeni Asır Gazetesi, 03.06.1960 Cuma

⁴³⁸ Demokrat İzmir Gazetesi, 03.06.1960 Cuma

⁴³⁹ Yeni Asır Gazetesi, 07.07.1960 Perşembe

⁴⁴⁰ Demokrat İzmir Gazetesi, 30.06.1960 Perşembe

⁴⁴¹ Yeni Asır Gazetesi, 08.07.1960 Cuma

⁴⁴² Ege Ekspres Gazetesi, 31.05.1960 Salı

⁴⁴³ Ege Ekspres Gazetesi, 03.06.1960 Cuma

⁴⁴⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 04.06.1960 Cumartesi

⁴⁴⁵ Demokrat İzmir Gazetesi, 06.09.1960 Salı

Alınan kararların komite içinde ya da şartlara uyum sağlayamamasından ve istikrarsızlıktan kaynaklanan bu durum hem halk nazarında hem de dünya kamuoyu karşısında ülkemizin prestijini sarsmıştır.

İzmir'deki avukatların DP'lileri müdafaa etmemek için ortak karar almaya çalıştıkları haberi basında yer alacaktır.⁴⁴⁶ Fakat bir müddet sonra İzmir barosuna mensup bazı avukatların yargılanan Demokrat Parti mensuplarını savunmak amacıyla hazırladıkları bilgisi de gazeteler de yer bulacaktır.⁴⁴⁷

Avukat Şahap Gürsel, Asliye Hukuk mahkemesine başvurarak üyesi bulunduğu Demokrat Partinin feshini, partinin acze düştüğü ve kanuna aykırı kaldığı gerekçesi ile istemektedir.⁴⁴⁸ Bu arada DP içindeki çatırdamalar da çok olağandır ve Belediye eski meclis üyesi Nimet Eriş de DP'den istifa eder.⁴⁴⁹ DP kuruluşundan, 15 sene 4 ay 15 gün 1 saat 35 dakika sonra mahkeme kararı ile feshedilir. Menderes ise bu şartlar altında kapatılmasına taraftar olduğunu beyan edecektir.⁴⁵⁰ Fakat Menderes, Trabzon barosu avukatlarından Kemal Yılmaz aracılığıyla Ankara mahkemesine temyiz başvurusu yapar.⁴⁵¹

İzmir'de DP teşkilatının bütün kademelerine ihtiyati haciz getirilir. Savcı yardımcısı Kemal Elçin'in başkanlığında birinci şube memurları ve bir de Milli Birlik Komitesi memurundan oluşan ekip, eski iktidar partisinin İzmir'deki bütün teşkilat kademelerine ait menkul ve gayri menkule haciz tedbiri koydurur. Bu işlemler sonucunda hazırlanan rapor ve bazı evraklar Ankara'ya gönderilir.⁴⁵² DP binası ve içindeki eşyaların da bir hayır kurumuna bırakılması düşünülmektedir.⁴⁵³

Yassıada mahkemeleri sürerken, Selanik'te Atatürk'ün evinde patlayan bomba için yeni bir inceleme istenir. Bombayı atmakla suçlanan ve Türkiye'ye döndükten sonra DP tarafından himaye gördüğü söylenen kişiye İzmir Belediyesi'nin de 1000 lira verdiği iddia edilmektedir.⁴⁵⁴

---

⁴⁴⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 03.06.1960 Cuma

⁴⁴⁷ Demokrat İzmir Gazetesi, 09.09.1960 Cuma

⁴⁴⁸ Yeni Asır Gazetesi, 18.06.1960 Cumartesi

⁴⁴⁹ Yeni Asır Gazetesi, 23.07.1960 Cumartesi

⁴⁵⁰ Demokrat İzmir Gazetesi, 29.09.1960 Perşembe

⁴⁵¹ Ege Ekspres Gazetesi, 14.10.1960 Cuma

⁴⁵² Ege Ekspres Gazetesi, 14.09.1960 Çarşamba

⁴⁵³ Demokrat İzmir Gazetesi, 02.09.1960 Cuma

⁴⁵⁴ Demokrat Ege Gazetesi, 05.07.1960 Salı

Selanik'te Atatürk'ün evinde bomba patladığına dair yalan haberin her zamanki gibi Akşam gazetesince yayınlanması ile 6/7 Eylül 1955 günü İstanbul ve İzmir'de Rumlara yönelik hücum ve yağmaya yol açılmış, bu yüzden Türkiye Rumlara tazminat ödemek zorunda kalmıştı.

Yassıda'daki ifadeler de dikkat istiyordu. Bayar, 6/7 Eylül olaylarının gerçekleştiğinden haberi olmadığını; Menderes, Liman lokantasındaki konuşmasının yurtda onay gördüğünü; Köprülü, Meclis'teki konuşmasının hükümete ait bir bilgi olduğunu; Zorlu, olay sırasında Londra'da bulunduğunu; Hadımlı ise olayları Cemal Gürsel'le takip ettiklerini beyan edecektir.⁴⁵⁵ İstanbul'da Milli Emniyet'te (MİT'in eski adı) görevli olduğu için Nevzat Emrealp'in de Yassıda'da 6/7 Eylül hadiseleri ile ilgili ifadesine başvurulur.⁴⁵⁶

İzmir Büyük Yamanlar Kampı Müdürü olarak dinlenen şahit İbrahim Alper, 6/7 Eylül öncesinde Bayar'ın "Selanik'te bir bomba patlarsa İstanbul'daki Rumların halini siz görün" dediğini öne sürer.⁴⁵⁷ Yassıda'da bu olaylarla ilgili şahitlerin hepsi eski Vali Kemal Hadımlı'yı itham ederler.⁴⁵⁸ Günümüzde bile Yassıda mahkemeleri tartışılırken, o dönem için insanların bir günah keçisi arama ihtiyacını da göz ardı etmemek gerekir. Ayrıca Nevzat Emrealp'in bilgi sahibi olmasına hiç şaşırılmamak gerekir. Çünkü Milli Emniyet ile hükümetten bazı kişiler bu projeyi birlikte yürütmüşlerdir. Fakat MEH (Milli Emniyet Hizmetleri) her zamanki gibi kendi sorumluluk alanlarından hiç söz etmemeyi tercih eder. Demokrat İzmir gazetesi ise 60 milyon liralık tazminatın demokratlara ödenmesi için yayın yapmaktadır.⁴⁵⁹

Vali Burhanettin Uluç, NATO ile ilişkilerin daha da gelişerek devam edeceğini açıklarken⁴⁶⁰ dış politikada ise Araplar, iç karışıklıkları fırsat bilerek Hatay'ı geri isteme cüretini göstereceklerdir. Ankara'da hayretle karşılanan olay, Nasır'ın emri ile kurulan parti kongresinde Hatay'ın Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak gösterilmesi ile gerçekleşir.⁴⁶¹ Gürsel ise bir karış toprak için bir milleti yok

---

⁴⁵⁵ Ege Ekspres Gazetesi, 20.10.1960 Perşembe

⁴⁵⁶ Ege Ekspres Gazetesi, 22.10.1960 Cumartesi

⁴⁵⁷ Ege Ekspres Gazetesi, 02.11.1960 Çarşamba

⁴⁵⁸ Ege Ekspres Gazetesi, 04.11.1960 Cuma

⁴⁵⁹ Demokrat İzmir Gazetesi, 20.09.1960 Salı

⁴⁶⁰ Ege Ekspres Gazetesi, 14.06.1960 Salı

⁴⁶¹ Demokrat İzmir Gazetesi, 22.07.1960 Cuma

edebileceklerini cevaben ifade ederken, gerekirse birliği bozmağa çalışacak Alevi, Snni, şii veya Hristiyan gibi ayrılıkları da yok etmenin büyük kitlelerin görevi olduğunu vurgulayacaktır.⁴⁶²

Aslında Araplar lkemizdeki kaosu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak istemişlerdir. Fakat burada önemli olan bunlara meydan vermeyerek iç siyasette istikrarlı bir yaşantının devam edebilmesini sağlamak olmalıdır.

Kurucu Meclisin açılış günü olan 6 Ocak'ın milli günler arasında kutlanma kararı alınmıştır. şevket Adalan (İl Temsilcisi), Huusi Selek (Baro Temsilcisi), Nazif Çağatay (İl Temsilcisi), Dündar Soyer (Odalar Birliği Temsilcisi), Tekin ullu (işçi Temsilcisi), İlhan Esen (Basın Temsilcisi), şeref Bakşık (Basın Temsilcisi), Halil Akyavaş (Köy ğretmeni) ve İsmail Ulutaş (niversite Temsilcisi) ise İzmir'den Kurucu Meclise girmişlerdir.⁴⁶³

Bu arada siyasal faaliyetler yavaş yavaş başlamaktadır ancak Demokrat isminin partilerce kullanılması yasaklanır. Emekli Org. Ragıp Gümüşpala'nın başkanı olacağı (M.A.P) Memleketi Adalet Partisi'nin merkezinin ise İzmir olmasına karar verilmiştir.⁴⁶⁴

R. Gümüşpala'nın memlekette kuyruk ve düşük olmadığını belirtmesi zerine "Bu laf devrimi inkardır" diyen İzmirli Hukukçulara da rastlanacaktır.⁴⁶⁵

Adalet partisi liderinin eski DP'lilere kucak açmasını iyi karşılamayan 3 emekli general ve 33 subay CHP'ne girerler. İzmir'de ise CHP'ye 16 emekli subay ve general katılacaktır.⁴⁶⁶ Ayrıca siyaset yapan memurların da devlet hizmetinden atılmasına yönelik karar alınır.⁴⁶⁷

---

⁴⁶² Demokrat İzmir Gazetesi, 30.07.1960 Cumartesi

⁴⁶³ Sabah Postası Gazetesi, 03.01.1961 Salı

⁴⁶⁴ Sabah Postası Gazetesi, 02.02.1961 Perşembe

⁴⁶⁵ Sabah Postası Gazetesi, 09.03.1961 Perşembe

⁴⁶⁶ Sabah Postası Gazetesi, 09.02.1961 Perşembe, 04.03.1961 Cumartesi

⁴⁶⁷ Sabah Postası Gazetesi, 12.02.1961 Pazar

7.1. İZMİR'DE YAPILAN İNKILÂP HAREKETLERİ VE HÜRRIYET MİTİNGLERİ:

27 Mayıs'ın hemen arkasından devrim törenleri çeşitli katılımcılar vasıtasıyla pek çok kez yapılır. Orduya olan saygı, muhalif olmak ya da askeri güce uyum sağlamanın da ötesinde ilk kez böylesine ciddi bir cunta ile karşılaşan halkın, darbenin ne anlama geldiğini o dönem tam manasıyla kavrayabildiğini sanmıyoruz. Zaten o gün için pek sağlıklı karar verebilmek imkânı da mümkün değildir. Çünkü asıl basın sansürü 27 Mayıs'tan sonra uygulanmaya başlanmıştır.

Halkın sevinç gösterileri, davullu zurnalı halaylar ve yürüyüşlerin fotoğrafları gazetelere ayrıntılarıyla yansımaktadır. Ege Üniversitesi'nde de tören yapılarak, Atatürk heykeline çelenk koyulur. Ticaret Odası da devrimi saygıyla karşıladığını açıklar.⁴⁶⁸

Büyükşehirlerdeki gençlik olayları sırasında yaşamını yitirenler toprağa verilir. İzmir'de de Hürriyet Şehitleri için bir tören yapılacaktır.⁴⁶⁹ Karşıyaka'da⁴⁷⁰, Güzelbahçe'de⁴⁷¹, Tepecik'te⁴⁷², Yeşildere'de⁴⁷³, Bornova ve Gürçeşme'de halkın ve güvenlik güçlerinin çabalarıyla gerçekleştirilen inkılâp mitingleri İzmir'in bir çok semtinde değişik zamanlarda gerçekleştirilmiş bir kutlama ve devrimin halka izahı şeklini almıştır. Vali Uluç, Şair Behçet Kemal Çağlar da birer konuşma yaparlar.⁴⁷⁴

İzmir Yüksek Tahsil öğrencileri de Cumhuriyet Meydanı'nda, 27 Mayıs İnkılap ve Hürriyet Bayramını gerçekleştireceklerdir.⁴⁷⁵ Pazar günü yapılacak mitinge Emniyet Teşkilatının bütün üyeleri katılacaktır⁴⁷⁶ ve bu mitingde Vali Uluç, "19 Mayıs'ta başladık 27 Mayıs'ta bitirdik" demiştir.⁴⁷⁷ 19 Mayıs Kurtuluş Savaşı'na yapılan bir atıftır. 27 Mayıs'la bitirdik sözünden de DP'lilerin düşman olarak kabul edildiği anlamı çıkmaktadır.

---

⁴⁶⁸ Yeni Asır Gazetesi, 01.06.1960 Çarşamba

⁴⁶⁹ Yeni Asır Gazetesi, 10.06.1960 Cuma

⁴⁷⁰ Yeni Asır Gazetesi, 03.06.1960 Cuma

⁴⁷¹ Yeni Asır Gazetesi, 11.06.1960 Cumartesi

⁴⁷² Yeni Asır Gazetesi, 01.07.1960 Perşembe

⁴⁷³ Yeni Asır Gazetesi, 10.07.1960 Pazar

⁴⁷⁴ Yeni Asır Gazetesi, 04.07.1960 Pazartesi

⁴⁷⁵ Ege Ekspres Gazetesi, 26.06.1960 Pazar

⁴⁷⁶ Yeni Asır Gazetesi, 23.06.1960 Perşembe

⁴⁷⁷ Ege Ekspres Gazetesi, 27.06.1960 Pazartesi

Ege köylülerinin bilgi istemesi üzerine, Türk Devrim ocakları İzmir Şubesi üyeleri de, devrimin anlam ve önemini anlatmak için geziler yapmaktadırlar.⁴⁷⁸ Devrim Ocakları İzmir şubesi köylü vatandaşlarla inkılâp hakkında, her gün ekipler halinde hasbıhallerde bulunmaktadırlar ve halkın, kendilerine gönüllü gazete ve araba vermelerini istemektedirler.⁴⁷⁹ İlk olarak İzmir'in Kilizman, Narlıdere ve Balçova köylerine gidilmiştir. Kitap, gazete vermek isteyen vatandaşlarla irtibat sağlanmaya çalışılır. 26 Haziran'da Konak meydanındaki çınar ağacı altındaki bir sandığın içine vatandaşların okuması için gazeteler bırakılmağa başlanmıştır.⁴⁸⁰ Gerçi gazete denilen propaganda aracının ne kadar bilimsel ve bilgilendirici olduğu da tartışmaya açıktır. İzmir Devrim Ocağı 30 Haziran- 9 Temmuz tarihleri arasında Tepeköy, Seferihisar, Urla, Çeşme, Menemen, Aliğa, Bergama, Kınık, Dikili ile köylerinde devrim mitingleri yaparak halka ulaşmaya çalışmaktadır.⁴⁸¹

Öğretmen ve memurlardan oluşan bir grup, Bornova'da vatandaşlara devrimi anlatır, kitaplar dağıtır ve belediye tabipleri 96 kişiyi muayene edip ücretsiz ilaç verirler.⁴⁸² Belediye'den temin edilen vasıta ve Belediye Bاندosu ile Pınarbaşı köyüne gidilerek kitap, broşür dağıtılır, vatandaş muayeneden geçirilir ve haşaratı yok etmek için D.D.T. paketleri köylüye dağıtılır.⁴⁸³

Bu bilgilendirme faslı aynı şekilde İzmir İnkılâbı Yayma ve Köylüyü Kalkındırma Komisyonu tarafından, köylerdeki din adamları içinde 4 gün süreli kurs niteliğinde, milli inkılâbı kavramaları amacıyla uygulanmıştır.⁴⁸⁴

Bu çalışmalar, devlet mekanizmasının 27 Mayıs'ı halka anlatmak ve kabul görmesini meşru bir zemine dayandırmak maksadını taşıyordu. Yeni anayasa için seçim yapılmadan önce yine aynı şekilde vatandaşa ulaşarak anayasa anketi yapılmış ve vatandaşın olumlu rey kullanması istenmiştir. Anket yapılmasını demokratik bir girişim olarak yorumlasak da tarafsızlık ve güvenilirlik açısından pek sağlıklı bir

---

⁴⁷⁸ Demokrat İzmir Gazetesi, 25.06.1960 Cumartesi

⁴⁷⁹ Yeni Asır Gazetesi, 05.07.1960 Salı

⁴⁸⁰ Ege Ekspres Gazetesi, 27.06.1960 Pazartesi

⁴⁸¹ Ege Ekspres Gazetesi, 01.07.1960 Cuma

⁴⁸² Yeni Asır Gazetesi, 17.07.1960 Pazar

⁴⁸³ Yeni Asır Gazetesi, 26.07.1960 Salı

⁴⁸⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 04.10.1960 Salı

ortamda gerçekleştirilmediği de muhakkaktır. Tabii tüm bu anlatma girişimlerinin ne derece inandırıcı ya da başarılı olduğu halkın kanaatidir.

7.2. İNKILÂP HAREKETLERİNE TEPKİLER:

İnkılâp aleyhinde propaganda yapanlar yakalanarak İzmir Savcılığına sevk edilirler.⁴⁸⁵ Milli inkılâp aleyhinde sessiz bir yürüyüş gerçekleştirileceği bilgisi gelmiş, ancak böyle bir girişim gerçekleşmemiştir.⁴⁸⁶ Propaganda yapmak ve inkılâp aleyhinde sözler söylemekte tepkiler arasında yer almaktaydı. Bu suçlardan ötürü 6 ay hapis ve 500 lira para cezası alanlar da mevcuttu.⁴⁸⁷ Bu tepkiler arasında, bir kaptan pilotun, 27 Mayıs sabahı Adnan Menderes’i uçakla yurt dışına kaçırmaya çalışmasını da sayabiliriz.⁴⁸⁸ Olay sabahı Cumaovası’na gelen pilotun benzin ikmali için emir verdiği ve Menderes’i uçakla Eskişehir’den istediği yere kaçıracağını söylediğini belirtirler. İzmir meydan müdürü ise sadece konuştu, harekete geçmedi diyerek pilotu müdafaa edecektir. Pilot ne kadar şaka söylediğini iddia etse de artık Türkiye’de yerin kulağı vardır.⁴⁸⁹

İzmir’de inkılâbı halka anlatmak maksadıyla bazı yerlere koyulan gazete kutularına gazeteler ve inkılâbı tanıtıcı broşürler bırakılmaktadır. Ancak “hala ezilmemiş bazı kuyrukların” kutulara 27 Mayıs’tan önce Menderes’in İzmir’e geldiğini bildiren pek çok “besleme gazetelerin” bulunmasıyla kimi gençler savcılığa ve emniyete haber verirler. Kutulardan Demokrat Ege, Yeni Asır, Ege Ekspres gazeteleri çıkmıştır.⁴⁹⁰ Aslında çok sıkı güvenlik tedbirlerinin alındığını ve sürekli sorgulama ve tevkiflerin yapıldığını düşünecek olursak bu gazete değiştirme eylemini ciddi bir tepki olarak ta yorumlayabiliriz.

Turgutlu’da ise ruhen rahatsız olduğu öne sürülen bir müzik öğretmeni köylere giderek inkılâba karşı propaganda yapar, hakkında inceleme yapılan müzik öğretmeni

---

⁴⁸⁵ Ege Ekspres Gazetesi, 14.06.1960 Salı

⁴⁸⁶ Yeni Asır Gazetesi, 03.07.1960 Pazar

⁴⁸⁷ Ege Ekspres Gazetesi, 29.06.1960 Çarşamba

⁴⁸⁸ Ege Ekspres Gazetesi, 03.07.1960 Pazar

⁴⁸⁹ Demokrat İzmir Gazetesi, 02.08.1960 Salı

⁴⁹⁰ Demokrat İzmir Gazetesi, 29.06.1960 Çarşamba

Manisa Akıl Hastanesine kaldırılır.⁴⁹¹ Müzik öğretmenin psikolojik durumunu bilemiyoruz ancak o günlerde muhalif bir harekette bulunmak için gerçekten çılgın olmak gerekiyordu. Çünkü devrimi engelleyici hareketlerde bulunanlara bir gün içinde idam cezası verilecek ve ceza temyiz edilmeksizin derhal infaz edilecekti.⁴⁹² Ve bunu hızlı bir şekilde uygulayabilmek amacıyla İnkılâp Mahkemeleri kurulmuştu.

Vatandaşların hiçbir tepki vermediklerini kabul eden genel kanaatin aksine İzmir’de miting girişimleri de olmuştu. Askeri İstihbarat Şefi Albay Nevruz Ergök Temmuz ayı içinde planlanan 272 K, 273 E, 274 T. Parolalı Konak, Eşrefpaşa ve Tepecik mitinglerini on gün önceden haber alır ve önlerler. Albay Ergök’ün gidilecek yere göre üç ayrı sivil kıyafeti bulunmaktadır. Tabii unutmamak gerek, üniformalılardan üniformasızlar kadar korkmamak lazım. Ayrıca Askeri İstihbarat Şefi PTT, radyo ve matbuattan kendilerine yardımcı oldukları için çok memnundur. Çünkü yazılmasını istemedikleri şeyleri yazmazlar, bildirdiklerini yazarlar.⁴⁹³

İzmir’de zaman zaman DP. ileri gelenlerinden karşı harekette bulunmuş olanlar yada bulunması ihtimali olanlar emniyete getirilerek kendilerine nasihat edilmektedir.⁴⁹⁴ Bunun yanı sıra Tepecik’te içkili bir yerde Gürsel ve İnönü’ye küfrettiği iddia edilen bir şahıs “ Türkiye’nin temelini Menderes kurmuştur. Menderes nerede?” diyerek ağlamaya başlar. Ve savcılığa sevk edilir. Aynı şekilde Seydiköy’de işlettiği meyhanenin önünde konuşan bir DP’li, toplanan kalabalığa “20 milyon DP’li var, bunları öldürüyorsunuz, hiç kimse DP’lilere bir şey yapamaz, biz intikam almazsak, çocuklarımız alacaktır” diye haykırır ve yine savcılık inceleme başlatır.⁴⁹⁵ Halk küskün ve içerlemiştir ve artık İzmir’de bu tür dramatik olaylar sıklıkla yaşanır olmuştur.

Demokrat İzmir Gazetesi “Menderes’in İçin Tesbih Çeken Gafiller” başlığıyla hedef gösterici haberlerine bir yenisini eklemektedir. Turgutlu’da DP ilçe başkanının eşinin de aralarında bulunduğu bir grup kadının, Menderes’in kurtulması için ayin yapıp, tesbih çektikleri için emniyet tarafından sorguları yapılır ve bu gibi kimseler hakkında sıkı takibata geçilir.⁴⁹⁶

⁴⁹¹ Demokrat İzmir Gazetesi, 22.07.1960 Cuma

⁴⁹² Demokrat Ege Gazetesi, 05.08.1960 Cuma

⁴⁹³ Demokrat İzmir Gazetesi, 07.08.1960 Pazar

⁴⁹⁴ Demokrat İzmir Gazetesi, 23.06.1960 Perşembe

⁴⁹⁵ Demokrat İzmir Gazetesi, 13.08.1960 Cumartesi

⁴⁹⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 27.06.1960 Pazartesi

Koçarlı'da ise ağaç ve duvarlara inkılâp karşıtı yazı yazan bir başöğretmen ve 11 kişi de yakalanacaktır. Aslında tepki sahibi olanlar kendilerine özgü ifadeleri ile cuntayı eleştirmekte idiler.⁴⁹⁷

8. İZMİR ÜNİVERSİTELERİNİN DURUMU:

27 Mayıs'tan sonra Üniversitelerde de bazı hadiseler teşekkül edecektir. Evvela bu cunta hareketine yardımcı olmaya çalışan üniversite gençliği zamanla haklarını kazanmak için boykot girişimlerine başvuracaktır. Aslında yakın tarihimize baktığımız vakit üniversitedeki hareketlenmelerin 1960 yılında kıvılcımlandığını görebiliriz.

İstanbul ve Ankara olaylarından sonra İzmir'de de talebelerden örgütlenmeye başladıkları iddiasıyla gözaltına alınanlar olmuş, bunun üzerine Ege Üniversitesi Senatosu ve İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi olağan üstü toplanarak üniversitenin bir hafta süre ile kapatılmasına karar vermişti.⁴⁹⁸

İlk olarak İzmir Karşıyaka'da yaşayan üniversite gençliği Kaymakamlığa müracaat ederek verilecek görevleri yerine getirmek için hazır olduklarını belirteceklerdir.⁴⁹⁹ Bu zor şartlar altında öğrenciler devlet güçlerine yardımcı olma amacı taşımaktadırlar.

Darbeden sonra silahlı kuvvetlere ve Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürsel'e talebeler tarafından pek çok tebrik telgrafi yollanacaktır. Ege Üniversitesi Tıp ve Ziraat Fakülteleri Talebe Cemiyetleri başkanları, ayrıca İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Talebe Derneği de gönderdikleri telgraflarla bu devrim hareketinden dolayı ilgilileri tebrik etmekte ve başarılar dilemektedirler.⁵⁰⁰

29 Mayıs'ta ise Ege Üniversitesi öğrencileri, Ziraat Mühendisleri Lokali'nde Türk Bayrakları, Atatürk ve Cemal Gürsel'in resimleri asılı bir şekilde Ege Üniversitesi Rektörü Prof. Mustafa Uluöz, Tıp Fakültesi'nden Prof. İsmail Ulutaş ve Bornova Askeri Kaymakamı'nın da katıldığı bir eğlence tertip ederler. İzmirli bazı gençler ise, kendi kanları ile yaptıkları Türk Bayrağını, Ege Bölgesi Milli Birlik Başkanı Orgeneral

⁴⁹⁷ Sabah Postası Gazetesi, 05.03.1961 Pazar

⁴⁹⁸ Yeni Asır Gazetesi, 01.05.1960 Pazar

⁴⁹⁹ Yeni Asır Gazetesi, 11.06.1960 Cumartesi

⁵⁰⁰ Yeni Asır Gazetesi, 29.05.1960 Pazar

İskilipligil'e sunacaklardır.⁵⁰¹ Yine Ege Üniversitesi gençleri kanlarıyla hazırladıkları iki adet Türk Bayrağını MBK Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'e verilmek üzere Kemalpaşa Garnizon Kumandanı Albay Vehbi Erdal tarafından, Ege Bölgesi MBK Başkanı Orgnl. Canip İskilipligil'e teslim ederler.⁵⁰²

İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Profesörler Meclisi de, bir araya gelerek eski hükümeti tenkit eden, cuntayı tasdikleyen ve göreve hazır olduklarını belirten bir bildiri yayınlarlar.⁵⁰³

Bazı öğrenciler, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı Ord. Prof. Muhittin Erel'in istifası için gösteri yaparak Prof. İsmail Ulutaş'a "Yeni dekanımız hoş geldin" ibaresini taşıyan buket verirler. Erel ise Menderes'in İzmir ziyaretinde hep yanında bulunmak ve sözde öğrenciler istemediği halde Menderes'i üniversiteye davet etmekle suçlanmaktadır.⁵⁰⁴ DP iktidarına sempatisi iddia edildiği için Prof. Muhittin Erel hakkında talebeler nümayiş gerçekleştirirler.⁵⁰⁵ Üniversitenin tatilde olmasından dolayı fazla bir hareket görülmez fakat temsilci olarak gelen 13 kişilik bir öğrenci grubu Erel'i onayladıklarını ve istifa etmesi için bir neden göremediklerini belirteceklerdir.⁵⁰⁶

Ege Üniversitesi Talebe Cemiyeti Başkanlığı, Tıp Fakültesi Dekanı Ord. Prof. Dr. Muhittin Erel ile ilgili çıkan haberleri reddederek inkılâp sırasında öğrencilere engel olmadığı, Menderes'i Üniversite Lojman temeli atmaya çağırmadığı, zaten buna yetkisi olmadığını ve en önemlisi üniversitenin muhtariyetine karşı değil bilfiil destekçisi olduğunu belirterek öğrencilerin duyduğu üzüntüyü anlatırlar.⁵⁰⁷

İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Başkanı Prof. Saffet İrtenk istifa eder.⁵⁰⁸ Öğrenciler ise istifayı geri alması için gösteri yaparlar.⁵⁰⁹ Prof. İrtenk ise bunun üzerine istifasını geri alacaktır.⁵¹⁰

Milli İnkılâp hareketi sonucunda yurt dışına çıkışlar yasaklandığı için ülke dışına çıkması gereken öğrenciler yetkililerden izin isterler.⁵¹¹ Bir müddet sonra ise, Üniversite

---

⁵⁰¹ Yeni Asır Gazetesi, 30.05.1960 Pazartesi

⁵⁰² Yeni Asır Gazetesi, 16.06.1960 Perşembe

⁵⁰³ Ege Ekspres Gazetesi, 31.05.1960 Salı

⁵⁰⁴ Demokrat İzmir Gazetesi, 14.06.1960 Salı

⁵⁰⁵ Demokrat İzmir Gazetesi, 17.06.1960 Cuma

⁵⁰⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 18.06.1960 Cumartesi

⁵⁰⁷ Yeni Asır Gazetesi, 18.06.1960 Cumartesi

⁵⁰⁸ Demokrat İzmir Gazetesi, 15.06.1960 Çarşamba

⁵⁰⁹ Yeni Asır Gazetesi, 15.06.1960 Çarşamba

⁵¹⁰ Yeni Asır Gazetesi, 16.06.1960 Çarşamba

hesabına 4489, 4936 sayılı kanununun 62. maddesi gereğince, bilimsel çalışmalarını yurt dışında yapmak üzere görevlendirilen öğretim üyeleri, Ege Üniversitesinde yaptıkları toplantıda ülke çapında gerçekleştirilen tasarrufa katılmak ve döviz çıkışını önlemek amacıyla bu yıl yurt dışına çıkmamaya karar verirler.⁵¹²

Ayrıca ekonomik sıkıntılar nedeniyle İstanbul, Ankara ve Ege Üniversitelerinin I.C.A.'dan yaptıkları yardım isteği geri çevrilir. I.C.A. başkanı Van Dicke, üç Türk Üniversitesi'nin özellikle teknik aletlere olan ihtiyaçlarını karşılayamayacaklarını beyan eder. Buna karşılık I.C.A., Ankara'da bulunan ODTÜ'ye geniş şekilde yardım yapmak ve İTÜ'de teknikle ilgisi olmayan bir fakülteyi ısrarla kurmak istemektedir. Bu olay MEB mensuplarınca hayret ve esefle karşılanır.⁵¹³

Akademi'de kurulan, köy ve kasabalarda 27 Mayıs inkılâbını anlatmak üzere "Hürriyet Kervanı" adı verilen⁵¹⁴ 13 kişilik grup Emniyet Müdürü Nevzat Emrealp'in desteğiyle 3 Ağustos'ta ilk önce Uşak'a gitmek üzere yola çıkar.⁵¹⁵ Ege Üniversitesi üyeleri ise köylerde halkı muayene edip ilaç yazarak devrimi anlatırlar.⁵¹⁶

Ayrıca İzmir'de Milli Talebe Federasyonu İzmir Şubesi açılacak ve Akademi Talebe Derneği İdare Heyeti'nin istifa etmesi de bir grup talebe tarafından istenecektir.⁵¹⁷ Darbeden tam bir ay sonra ise yüksek öğrenim gençliği İzmir'de büyük bir miting düzenleyerek milli devrimin önemini vurgular.⁵¹⁸ Öğrenci ve askerler arasında diyalogu geliştirmek maksadıyla Akademi ve Harp Okulu talebelerinin birlikte iştirak edeceği "Gençlik ve Ordu Gecesi" de düzenlenecektir.⁵¹⁹ Yine aynı düşünceyle, Hürriyet Mücadelesi hatırası olarak Akademi talebeleri, Emniyet üyelerine ressam öğrenci Esat Yaşar'ın yaptığı bir Atatürk portresini armağan edeceklerdir.⁵²⁰ Bu arada Ege gençliği ise bir komite oluşturarak ve Orgl. Canip İskilipligil ile irtibata geçerek bir

---

⁵¹¹ Demokrat İzmir Gazetesi, 15.06.1960 Çarşamba

⁵¹² Yeni Asır Gazetesi, 01.07.1960 Cuma

⁵¹³ Demokrat İzmir Gazetesi, 09.08.1960 Salı

⁵¹⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 16.07.1960 Cumartesi

⁵¹⁵ Ege Ekspres Gazetesi, 02.08.1960 Salı

⁵¹⁶ Demokrat İzmir Gazetesi, 17.07.1960 Pazar

⁵¹⁷ Ege Ekspres Gazetesi, 14.06.1960 Salı

⁵¹⁸ Yeni Asır Gazetesi, 27.06.1960 Pazartesi

⁵¹⁹ Yeni Asır Gazetesi, 12.07.1960 Salı

⁵²⁰ Demokrat İzmir Gazetesi, 29.07.1960 Cuma

program hazırlamak istemektedirler.⁵²¹ Fakat bu olumlu ve destekleyici temayüller yeni düzenin getirdiği sıkıntılarla zamanla farklı dalgalanmalara da neden olacaktır.

Alınan karar gereği Akademiler Fakülte haline getirileceği için İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi de Ege Üniversitesine bağlanacak ve bir dekan başkanlığında yönetilecektir.⁵²² Ayrıca Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı, polis olarak çalışan talebelerin üniversiteden kayıtlarının silinmesi için ilgililere gereken emir verilir.⁵²³ Cunta devrinin aldığı belki de en mantıklı karar budur. Bilim yapılması gereken bir kurumda ilim insanlarını takip eden ve jurnalleyen fazlalıklara lüzum yoktur. Ancak bu kararın bugün uygulandığını düşünmüyoruz.

Akademi öğretim üyelerinin ikinci meclise seçilmemesi büyük eleştiri alacaktır. Profesör Şükrü Fuat Ertaşın, bu durumu “Anayasayı hazırlayan üniversite profesörlerinin egoistçe bir hareketi” olarak adlandıracak, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Reisi Saffet İrtenk ise ikinci meclise seçilme hakkının Üniversite öğretim üyelerinden başlanarak, esnaf örgütlenmesini bile kapsadığını lakin Akademi öğretim üyelerine yer verilmediğini şikâyet edecektir.⁵²⁴

Öğrenci hareketleri de teknikerlerin bazı haklarının tanınması için yaptıkları Konak'taki sessiz gece yürüyüşü ile başlar. Gençler Atatürk heykeli önünde saygı duruşunda bulunmayı da unutmazlar.⁵²⁵

Ve artık üniversite gençliği boykottadır. Yeni öğretim ve sınav yönetmeliğini kabul etmeyerek dersleri boykot eden Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrenci derneğinin gazeteciler cemiyetinde düzenlediği toplantıda talebeler, yeni yönetmeliğin hukuk devleti zihniyetiyle bağdaşamayacak şekilde ve fikri kapitülasyon yaratırcasına düzenlendiğini söyleyecekler ve yönetmelik değiştirilinceye kadar da derslere girmeyeceklerini ifade edeceklerdir. Dekan ise öğrencileri derse girmeğe davet edecektir.⁵²⁶ Boykotun devam etmesi üzerine ise Sağlık Bakanı İzmir'e gelecektir.⁵²⁷ Cuntanın asıl yüzüyle öğrenciler çok geçmeden tanışırlar. Çünkü Askeri zihniyetle

---

⁵²¹ Demokrat İzmir Gazetesi, 16.06.1960 Perşembe

⁵²² Ege Ekspres Gazetesi, 21.10.1960 Cuma

⁵²³ Demokrat İzmir Gazetesi, 12.08.1960 Cuma

⁵²⁴ Ege Ekspres Gazetesi, 10.11.1960 Perşembe

⁵²⁵ Ege Ekspres Gazetesi, 18.11.1960 Cuma

⁵²⁶ Sabah Postası Gazetesi, 08.02.1961 Çarşamba

⁵²⁷ Sabah Postası Gazetesi, 12.02.1961 Pazar

üniversite yönetmek ve öğrencilerin sorunlarını çözüme kavuşturabilmek mümkün olmayacaktır.

IV.BÖLÜM

ASKERİ DÖNEMİN NİHAYET BULMASI

1. 1961 TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI:

27 Mayıs İdaresi'nin önemli vasıflarından biri 1961 Anayasası'nın oluşmasına zemin hazırlamasıdır. Anayasanın hazırlanması için Sıddık Sami Onar'ın başkanlığında hukukçuların yer aldığı bir komisyon oluşturulması sağlandı. Ve son şekliyle 9 Temmuz 1961 tarihinde halkın % 60.4 oranında geçer oy verdiği anayasa yürürlüğe girmiş oldu.⁵²⁸

Önceki anayasalardan farklı olarak Cumhuriyet Senatosu'na ilişkin kanunlarda yeni anayasada mevcuttur. Buna göre eski Cumhurbaşkanı seçilmeden Cumhuriyet Senatosu'na katılabileceklerdi. İsmet İnönü senatoya iştirak ederken Celal Bayar halkın seçmediği bir meclis vazifesinde bulunmayacağını açıklamıştı.

Oldukça demokratik olarak kabul edilen 1961 Anayasası'nın 1924'ten temel farkı ise “ millet egemenliğini anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır” ifadesiyle halk egemenliğinin bir nevi dolaylı hale getirilmesiydi. 1924 Anayasası'nda ise “Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin yegane ve hakiki mümessili olup,millet namına hakkı hakimiyeti istimal eder” denilmekteydi.⁵²⁹

2. 1961 SEÇİMLERİ:

Emekli Orgeneral Rauf Orbay'ın başkanlığında 1961 Ocağında yeni anayasayı hazırlamakla vazifeli Kurucu Meclis teşkil edilir ve bir ay sonra siyasi parti çalışmalarına müsaade verilir. CHP ve CKMP dışında yeni partiler de teşekkül eder. Siyasi hayatta etkinlik kazanacak iki parti ise 11 Şubat 1961 kuruluş tarihiyle Adalet Partisi ile 13 Şubat 1961'de kurulan Mehmet Ali Aybar'ın başkanlığını yaptığı Türkiye İşçi Partisi'dir.

---

⁵²⁸ Hikmet Özdemir, *Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1997, 5.basım, s.204

⁵²⁹ Hikmet Özdemir, *a.g.e*, s.205

1961'in Haziran ayında MBK Hava Kuvvetleri Komutanı İrfan Tansel'in görevden alınarak yurt dışına gönderilmesiyle idari güç, ordudaki hiyerarşik yapılanmaya uymayan MBK'den Silahlı Kuvvetler Birliği'ne (SKB) yani askeri nizam ve hiyerarşiyi temsil eden generallere geçmiştir. MBK iktidarı ise 15 Ekim 1961 tarihli genel seçimlerle oluşan parlamentonun ilk toplantısı olan 25 Ekim 1961 tarihine kadar devam edecek, bu tarihten sonra ise 1961 Anayasası gereğince Milli Birlik Grubu (MBG) ismiyle Cumhuriyet Senatosu'ndaki yerlerini alacaklardır.⁵³⁰

26 Nisan 1961 yılında seçimleri temel hükümleri ve seçmen kütükleri, 24 Mayıs'ta 304 sayılı yasa ile Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimine dair, 25 Mayıs'ta da 306 sayılı yasa ile milletvekili seçimlerine ilişkin kanunlar kabul edilerek hükme bağlandı. Tek dereceli olarak gerçekleştirilecek milletvekili seçimlerinde her il bir seçim çevresi olarak düzenlenerek sayınının 450 vekili kapsaması kararlaştırıldı. Çoğunluk nizamı uygulanacak olan senatör seçimleri de bir, üst meclis olarak görev yapacak ve 150 üyeden teşekkül edecekti.

Halka yönelik anket uygulamalarının 9 Temmuz 1961'de kabulü ile yürürlüğe girdikten sonra Kurucu Meclis TBMM genel seçimlerini 15 Ekim 1961 tarihinde gerçekleştirmek üzere anlaşmıştır.

1961 seçimlerine CHP, Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Köylü Partisi'nin birleşmesiyle meydana gelen Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ve yeni kurulan demokratların mirasını taşımayı arzulayan Adalet Partisi (AP) ile Yeni Türkiye Partisi (YTP) olmak üzere dört parti katılır. Ülke genelinde seçmenlerin % 81'inin iştirak ettiği seçimlerde, CHP %36,7 ile 173 vekil, AP % 34,8 oy oranıyla 158, CKMP % 14 ile 54, YTP ise % 13,7'lik oy oranıyla 65 milletvekili çıkartmıştır. % 0,8 oy alan bağımsızlardan hiç biri milletvekili seçilememiştir.⁵³¹ CHP dışında diğer partilere verilen oylar 27 Mayısçılara ve CHP'ye karşı verilmiş sayıldığı için Türk ve dünya kamuoyunda seçimler Menderes'in zaferi olarak yorumlanır.⁵³²

d'Hondt nizamına göre tüm partilerin aldığı oylar sırasıyla bir, iki, üç ve vilayetten çıkacak vekil sayısına değin bölünüp en büyük değerler sıralanmasıyla milletvekili dağılımı gerçekleştirilir. Buna göre etkin olan bölge barajı illerin her birinde

⁵³⁰ Hikmet Özdemir, *a.g.e.*, s.206, 207

⁵³¹ TÜSİAD, *a.g.e.*, s.217

⁵³² Hikmet Özdemir, *a.g.e.*, s.207

geçerli oy sayısının o vilayetten çıkacak vekil sayısına bölünmesiyle elde edilmektedir. Bu kurala dayanarak mesela iki milletvekili çıkacak bir ildeki baraj yüzde elli olmaktadır.

Milletvekillerinin aldıkları oylar Cumhuriyet Senatosunun oylarıyla tezat teşkil etmekteydi. CHP %37, AP %35,3, YTP %13,9, CKMP de %13,4 oranında oy alırlar. Lakin çoğunluk sistemi temel alındığı için AP 71, CHP 36, YTP 27, CKMP ise 16 senatör çıkartır.⁵³³

Demokrasiye dönülmeye çalışılırken “21 Ekim 1961 Protokolü” olarak adlandırılan, aynı tarihte yani TBMM açılmadan üç gün önce İstanbul Harp Akademileri’nde on general ve yirmi sekiz albayın imzaladıkları belgeye göre; TSK mensupları meclis açılmadan müdahale yapacaklar, iktidarı milletin gerçek temsilcilerine verecekler, tüm siyasi partiler yasaklanacak ve seçim sonuçlarıyla MBK kaldırılacak, bu kararlar ise TBMM’nin açılışından sonraya ertelenmeyecekti. Protokolü imzalayanlar; Faruk Gürler, Faruk Güventürk, Refik Tulga, Namık Kemal Ersun, Suat Aktolga, Recai Baturalp, Vecihi Akın, Emin Aytekin, Fikret Köknar, Bedrettin Demirel vb. Lakin bu durumu Genel Kurmay Başkanı olan Orgeneral Cevdet Sunay ve çevresi aynı zamanda konudan haberdar olan İnönü’de benimsememişlerdir.

Meclisin açılmasına bir gün kala ise siyasi liderler komutanların huzurunda 27 Mayıs’a ve Cemal Gürsel’in Cumhurbaşkanlığına karşı çıkmayacaklarına ayrıca Yassıda mahkumlarına af istemeyeceklerine dair bir anlaşmayı imza ederler. Kısıtlı olan demokrasi bile şartlara bağlanmıştır. Yine de Cumhurbaşkanlığı seçimi tartışmalara sahne olur çünkü AP’liler Profesör Ali Fuat Başgil’i aday yapmak istemektedir. AP Genel Başkanı emekli Orgeneral Ragıp Gümüşpala’nın yardımı ve askeri kesimin baskısı ile Gürsel tek aday olarak 607 oydan 434’ünü alarak Cumhurreisi seçilir. CHP ve AP koalisyon kurmak durumunda kalır ve başbakanlığa ise İsmet İnönü gelir.⁵³⁴

---

⁵³³ TUSİAD, *a.g.e.*, s.218

⁵³⁴ Hikmet Özdemir, *a.g.e.*, s.208, 209

3. 27 MAYIS SÜRECİNİN ETKİLERİ:

27 Mayıs'a yol açan sebepler oldukça fazladır. Ekonomik olumsuzlukların, siyasi ayrımcılığın ve diğer sebeplerin yanında pek çok insanın dile getirdiği bir başka neden olarak İsmet İnönü'nün etkisi gösterilmektedir.

İhtilal'den bir müddet önce İnönü pek çok anlam taşıyan açıklamalarda bulunur. "Biz ihtilal metotları takip ederiz, seçimsiz iktidara gelmek isteriz derler. Şimdi iktidarda bulunanların, milletleri ihtilale nasıl zorladıkları İnsan Hakları Beyannamesine girmiştir. Eğer bir idare, insan haklarını tanımaz, baskı rejimi kurarsa, o memlekette ihtilal behemehal olur. Böyle bir ihtilal dışımızda, bizimle münasebeti olmayanlar tarafından yapılacaktır. Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam. Şimdi arkadaşlar şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır. İhtilal meşru bir hak olarak kullanılacaktır."⁵³⁵

Aslında 27 Mayıs'ın tüm cevapları İsmet Paşa'nın bu sözlerinde yatmaktadır. Buna göre ihtilalin meşruluğu kurulan baskı rejimi ve İnsan Hakları Beyannamesine dayanmaktadır. İnönü, bizim dışımızda, bizimle münasebeti olmayanların yani kısa adı NATO'nun bunu gerçekleştireceğini adres göstermekten çekinmemektedir ve 27 Mayıs'ın sonucunda Menderes'i, Polatkan'ı ve Zorlu'yu İnönü bile kurtaramamıştır.

Meclis'te Tahkikat Komisyonu tartışılırken İnönü 12 oturum meclise girmeme cezası alır ve konuşması yayınlanmaz. Fakat İnönü'nün sevk edici konuşmaları devam edecektir. "Biz aldığımız tedbiri aldık, yürüteceğiz diyorsunuz. Gayri meşru baskı rejimine girmiş olan iradelerin hepsi böyle söylemişlerdir. Siz de öyle diyorsunuz. Fakat muvaffak olamayacaksınız. Kore Başkanı Syngman Rhee kurtuldu mu? Üstelik onun ordusu, polisi, memuru elinde idi. Hâlbuki sizin elinizde ne ordu var, ne memur, ne üniversite ve hatta ne de polis var... Olur mu böyle baskı rejimi? Muvaffak olur mu bu? Bir baskı rejimi kurulduğu zaman onu kuranlar artık mukavemet kalmayacak zannederler. Bizdeki baskı rejimini kuranlar da öyle zannediyorlar. Baskı tertipçileri bilsinler ki, Türk milleti Kore milletinden daha az haysiyetli değildir."⁵³⁶

⁵³⁵ Berin Taşan, *Cumhuriyet Savcısından Bir Tanışım Kalsın*, Ümit yay, Ankara, 2005, s.90

⁵³⁶ Berin Taşan, *a.g.e.*, s.90,91

Kenan Evren ve Nihat Erim İsmet İnönü'nün etkisi konusunda tereddüt ederken⁵³⁷ istihbarat uzmanı Ergun Gökdeniz meseleye açıklık getirecektir. O'na göre Bab-ı Âli'den de geçmeyi tasarlayan ihtilalcilerin hepsi İnönü ve CHP sempatanıdır. Ayrıca ihtilali hazırlayanların CHP'li olduğunu da uygun bir dille ifade etmektedir.⁵³⁸

Ersal Yavi'nin ifadesine göre Yunanlı yazar Athanasios Strigas'ın Türkiye Yıkılıyor adındaki kitabında; 1959'da Kıbrıs sorununu görüşmeye giden Menderes ile Yunan Başbakan Karamanlis Ege'deki petroleri işlemek için uzlaşmaya varırlar. Bu işletme hakkı anlaşmaya göre Royal Dutch/ Shell, BP ve Rus şirketlerinin ortaklığına verilecekti. Yazar ABD'li Texaco ve Aramco isimli şirketlerin bu anlaşmadan hoşnut olmadıkları için Amerikan yönetimine baskı yaparak iki liderin de sonunu hazırladıklarını iddia etmektedir.⁵³⁹

NATO'nun etkisi ise soğuk savaş döneminde ağırlığını korumaktaydı. 27 Mayıs'ta Türkeş'in radyodaki beyanatında ve hükümet programında NATO'ya bağlı kalınacağı garantisini verilmişti. İlginçtir ki; Sami Küçük, darbenin zamanlaması için Nehru'nun gidişini beklediklerini ve darbenin Yunanistan'daki NATO toplantısından önce yapılması gerektiği kararına vardıklarını itiraf edecektir.⁵⁴⁰

Fakat tüm bu bilgilere karşın 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi'nin TSK'nin tasarrufu ve iradesi ile gerçekleştirildiği unutulmamalıdır.

Basın ve halk üzerindeki baskı öncelikli olmak kaydıyla aslında askeri idare, DP'nin yaptığı ve karşı çıktığı uygulamaları kendisi de gerçekleştirmiş oldu. Yerel yönetimler başta olmak üzere devlet mekanizmasının işleyişi ve demokratik hayat sekteye uğradı.

1961 seçimlerini Adalet Partisi'nin kazanması nedeniyle askerlerin ikinci bir darbe girişimini önleyen kişi de İsmet İnönü idi. Adalet Partisi'nin seçimi kazanması, CHP'nin, İnönü'nün ve askerlerin mağlubiyeti, DP'nin zaferi olarak yorumlanır. Aslında Türk halkının vermek istediği mesaj ise son derece açıktır; bizim irademize karışma, bize baskı yoluyla iş yaptırılmazsın.

---

⁵³⁷ Kenan Evren, *Kenan Evren'in Anıları*, Milliyet yay, 1990, s.214, Nihat Erim, *Günlükler(1925-1979)*, Yapı Kredi yay, İstanbul, 2005, c.2, s.720

⁵³⁸ Tuncay Özkan, *MİT'in Gizli Tarihi*, Alfa yay, İstanbul, 2003, 8.basım, s.228

⁵³⁹ Ersal Yavi, *İhtilalci Subaylar*, Yazıcı yay, İzmir, 2003, c.3, s.654

⁵⁴⁰ Sami Küçük, *Rumeli'den 27 Mayıs'a*, Mikado yay, İstanbul, 2008, s.88

Aslında TSK, kısa bir süre sonra Talat Aydemir olayı yüzünden askerler için kandırılmışlar deyimini kullanan İnönü'ye de 19 Mayıs törenlerine toplu olarak katılmayarak meydan okuyabilecek ve bu yüzden İnönü'yü istifa ettirecek özerklikte idi.

22 Şubat 1962 ve 20,21 Mayıs 1963'te Talat Aydemir'in yönettiği başarısız darbe girişimini bastırmak için Harp Akademisi makineli tüfekle taranmıştı ve bu sebepten ötürü İstanbul, Ankara ve İzmir'de 21 Temmuz 1964 tarihine kadar sıkıyönetim uygulanmıştı.⁵⁴¹

Bu dönem CHP halktan geçer not alamasa da Bülent Ecevit'in CHP Genel Başkanı olmasıyla 1973 seçimlerinde CHP meclise birinci parti olarak çıkacaktır. Bu da kanıtlamaktadır ki iddia edilenin aksine vatandaşların CHP ile bir alıp veremediği bulunmamaktadır. Aksine Türk Milleti lider seçmeyi iyi bilmektedir.

---

⁵⁴¹ Feroz Ahmad, Demokrasi Sürecinde Türkiye (1946-1980), Hil Yayınları, İstanbul, 1996, 2. Basım, s.179, 184, 185

SONUÇ

Yakın Tarihimizdeki pek çok önemli vakanın ve Demokrat Parti'nin, bizzat Celal Bayar'ın girişimleriyle İzmir'de örgütlenmeye başlaması ve diğer sebeplerin yanında 27 Mayıs'ın DP'ye karşı gerçekleştirilmesi, İzmir'in önemini misliyle arttırmaktadır.

27 Mayıs'tan itibaren İzmir'de Askeri İdareciler tarafından gerçekleştirilen uygulamalar Türkiye geneliyle paralellikler taşısa da bazı yaptırımların İzmir'e özgü olduğunu en açık şekli ile Yassıada Kumandanı, Burhan Maner'e "Sizin kabahatiniz İzmirli olmanızdı" diyerek tescilleyecektir. 15 Mayıs 1960'ta Cumhuriyet Meydanı'nı dolduran on binlerce İzmirli'yi ve İzmir halkının DP'ye olan desteğini göz önünde bulunduracak olursak, şartlar ordunun, askeri yönetimi, 27 Mayıs'ı ve dolayısıyla kendini emniyete alabilmek amacıyla İzmir'de olağanüstü önlemler almasını gerekli kılmaktaydı.

Süreklilik arzeden tutuklamalar da ekseri DP'lilere yönelik olmuştur. Ordu ise kendi vazifelerinin yanında yönetime ve idareye dayalı her birimi tekeline aldığı için bu durum askerler üzerinde ayrıca bir baskı unsuru oluşturmaktaydı. 27 Mayıs'ı oluşturan sebeplerin yanında, uygulamalardaki yanlışlıkları da göz önünde bulundurarak, Türkiye'nin, bir daha halkın ve güvenlik güçlerinin birbirine karşı endişe içinde olduğu olaylara, bu çeşit çalışmalar vasıtasıyla yeniden sürüklenmemesini ümit etmekteyiz.

27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nin aslında en olumsuz sonuçlarından biri, Türk milletinin, ülkenin kendi iç dinamiklerinden en önemlisini teşkil eden güvenlik güçlerince baskı altına alınması ve sindirilmesi olmuştur.

Öte yandan 27 Mayıs; 12 Mart ve 12 Eylül'e neden olacak kapıları açmıştır. TSK ise, memleketin yönetimden de kaynaklanan olumsuz bir gidişatında ülke idaresine hakim olmayı bir vazife olarak benimsemiştir.

Bu dönemin yarattığı olumsuz şartlardan bir diğeri ise insanların kişisel kanaatlerinin ve siyasi görüşlerinin bir suç unsuruymuş gibi toplumda kutuplaşmalara yol açmasıdır.

Askeri İdare 1961 Anayasası ile ilgili referandum yapabilecek kadar demokratik ama sadece DP'li olduğu için çalışanları İzmir Belediyesi'ndeki işlerinden çıkartacak,

insanları hafiyelerin ifadelerine dayanarak nezarete atıp onurlarını rencide edecek kadar da demokratik olmayan bir özelliğe sahipti. İzmir’de halkın büyük çoğunluğu DP’ye meyil ettiği için bu yaptırımlara maruz kalmıştır.

Böylesine ağır bir yükü taşımak zorunda kalan vatandaşların ve İzmirliilerin yaşadıklarının yanı sıra, akrabaları DP’li siyasetçi oldukları için esnaftan günlük ihtiyaçlarını temin edemeyenlerde olmuştu.⁵⁴²

Ulaşabildiğimiz bir diğer bilgi ise Çeşme’deki yazlığından silahlı askerler vasıtasıyla, okula devam edemediği için sınava sokulan Celal Bayar’ın torunu Emine Gürsoy’a imtihanda sürekli İnönü muharebelerinin sorulmasıdır. 27 Mayıs’tan böylelikle küçük çocuklar da nasibini almıştı.⁵⁴³ Emine Gürsoy Naskali ve Aydın Menderes hiçbir okulun kendilerini kabul etmemeleri nedeniyle eğitimlerine bir süre ara vermek zorunda kaldılar.

Böylelikle şehirlerde “polislin copu, köylerde ise jandarmanın dipçiği” anlayışı devam etti.⁵⁴⁴

İstanbul ve Ankara’da yaşanan muhalif olaylardan sonra Adnan Menderes’in ve DP’nin gövde gösterisi yaptığı geniş katılımlı il İzmir olmuştu. İzmir, halkın ve İzmirli büyük ailelerin verdiği destekle Demirkırat’ın kalesi idi. Menderes ise 27 Mayıs’ın bahanesi olarak sürekli tekrarlanacak durumlara 15 Mayıs mitingi ile İzmir’de yanıt veriyordu.

Menderes’in değindiği ilk önemli nokta en kısa zamanda adaletli seçimlerin yapılacağı idi. Bu, İnönü’nün DP iktidarının seçim yapmayacağı yolundaki tezini çürütmekteydi. İkinci nokta ise, 27 Mayıs’ın müsebbibi olarak gösterilen Tahkikat Komisyonu idi. Menderes, Tahkikat Komisyonu’nun çalışmasını sonuçlandırdığını ve görevinin sonlandığını ilan etmekteydi. Tahkikat Komisyonu’nun neticelenmesinden en çok tedirginlik duyan Cumhuriyet Halk Partisi’dir. Çünkü 28 Nisan gibi olaylarda aktif rol oynayanlar İnönü ve CHP sempatanları idi.

27 Mayıs’tan sonra ise Türkiye genelinde olduğu gibi İzmir’de de DP’nin izleri silinmeye çalışıldı. İzmir’de gerçekleştirilen tutuklamaların en büyük bölümünü

---

⁵⁴² Sözlü Kaynak, Eren Akçiçek

⁵⁴³ Balçiçek Pamir, “Söz Sende” Programı, Sözlü Kaynak, Emine Gürsoy Naskali, Haber Türk, 22.07.2008 Salı, saat: 18.30

⁵⁴⁴ Ali Fuat Başgil, *a.g.e.*, s.63

DP'liler oluşturmakta idi. Sırasıyla inkılap aleyhtarı olarak adlandırılan cunta muhalifleri (ki bunların da büyük kısmını DP'liler oluşturuyordu) ve Said-i Nursi talebeleri tutuklanmakta idiler.

Bugün İzmirli CHP mensupları keşke Menderes asılmasaydı yorumunda bulunurken,⁵⁴⁵ DP'liler ise Menderes'in Vatan Cephesi kurmakla büyük hata yaptığını ama 27 Mayıs'ı İnönü'nün Cemal Gürsel'e sipariş ettiğini ve Menderes'in masum olduğunu düşünmektedirler.⁵⁴⁶

---

⁵⁴⁵ Sözlü Kaynak; şeref Bakşık, Görüşme Tarihi: 14 Aralık 2007 Cuma, Necip Mirkelamoğlu Görüşme Tarihi: 11 Aralık 2007 Salı

⁵⁴⁶ Sözlü Kaynak; Necdet Aşık, Görüşme Tarihi: 19 Ocak 2008 Cumartesi

KAYNAKLAR

T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ BELGELERİ:

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 030011046515, Tarih: 04.09.1959

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 0301803021561711, Dosya No: 29-3 / 458, Tarih:16.09.1960

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 0301801162596, Dosya No: 29/ 74 /1402, Tarih: 31.10.1961

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge no: 030.01 / 18.104.37, Tarih: 03.07.1952

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Belge No: 030011318542, Tarih:22.07.1960

GAZETELER:

Demokrat İzmir – 1960,1961

Demokrat Ege – 1960

Ege Ekspres – 1960, 1961

Sabah Gazetesi, Nur Batur, 28.06.2007 Perşembe

Sabah Postası – 1961

Yeni Asır – 1960, 1961

KİTAPLAR:

AFETİNAN, A. İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923), TTK, Ankara, 1982

AĞAOĞLU, Samet, Demokrat Parti'nin Doğuş Ve Yükseliş Sebepleri, Baha Matbaası, yay. yeri yok, 1972

ATATÜRK, M. Kemal, Nutuk, Beda Yayıncılık, İstanbul, 2004

BAŞGİL, Ali Fuat, 27 Mayıs İhtilali Ve Sebepleri, Çev: M. Ali Sebük, İ. Hakkı Akın, Çeltüt Matbaa, İstanbul, 1966

BAYAR, Celal, Bir Darbe'nin Anatomisi 27 Mayıs İhtilali, Haz: İsmet Bozdağ, Emre Yayınları, İstanbul, 1991

- BAYKARA, Tuncer, Türk İnkılap Tarihi Ve Atatürk İlkeleri, Akademi Kitabevi, İzmir, 1996
- BELER, Beliğ, Politika'da 30 Yıl, Tifset Yayınları, Yer yok, 1978
- BELER, Beliğ, 1960 Yassıada 1990 İmrılıada Hatıraları, Karınca Matbaa, İzmir 1990
- DAĞLI, Nuran, AKTÜRK, Belma, Hükümetler Ve Programları (1960-1980), TBMM Basımevi, Ankara, 1988
- EKİNCİ, Necdet, İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997
- ERDEM, Tarhan, Anayasalar Ve Seçim Kanunları 1876-1982, Milliyet yay. İstanbul, 1982
- ERİM, Nihat, Günlükler(1925-1979), Yapı Kredi yay, İstanbul, 2005, c.2
- EVREN, Kenan, Kenan Evren'in Anıları, Milliyet yay, 1990
- GOLOĞLU, Mahmut, Demokrasiye Geçiş 1946-1950, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1982
- İNÖNÜ, İsmet, Defterler(1919-1973), Yapı Kredi yay, İstanbul, 2001, c.1,
- İPEKÇİ, Abdi, COŞAR, Ömer Sami, İhtilalin İçyüzü, Uygun Yayınları, İstanbul, 1965, c.1
- KARPAT, Kemal, Türk Demokrasi Tarihi, yay. Yok, İstanbul, 1967, s.94,95
- KOCAŞ, Sadi, Atatürk'ten 12 Mart'a, May Yayınları, İstanbul, 1977
- Kurtuluş Savaşı Müzesi (I.TBMM Binası) Broşürü, Dösım Basımevi, Ankara
- KÜÇÜK, Sami, Rumeli'den 27 Mayıs'a, Mikado yay, İstanbul, 2008
- MİRKELAMOĞLU, Necip, Okyanusta Bir Kayık, Aşına Kitapları, Ankara, 2007
- MUMCU, Uğur, Kazım Karabekir Anlatıyor, Umag Vakfi Yay., Ankara, 2002, 23.basım
- NARBAY, Haluk, Bir Kente Gönül Verenler, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir, 1997

- Olur Mu Böyle Olur Mu Kardeş Kardeşi Vurur mu? 18 Nisan-27 Mayıs günleri arasında yazılan fakat neşir yasağı dolayısıyla neşredilmeyen yazılar, TBMM, Döküman No. 76002783
- ONUŞ, Sinan, Parola: İnkılap 27 Mayıs'ı Yapanlar Anlatıyor, Kaynak Yayınları, 2003
- ÖZDEMİR, Hikmet, Türkiye Tarihi Çağdaş Türkiye 1908-1980, Cem Yayınevi, İstanbul, 1997, 5.basım
- ÖZKAN, Tuncay, MİT'in Gizli Tarihi, Alfa yay, İstanbul, 2003, 8.basım
- SARISÖZEN, Güner, Demokrat Parti Milletvekilleri Albümü 1946-1960, Demokratlar Klubü Yayınları, Ankara, 2000
- TUNAYA, Tarık Zafer, Türkiye'de Siyasi Partiler, Doğan Kardeş Yay, İstanbul, 1952
- TAŞAN, Berin, Cumhuriyet Savcısından Bir Tanıgım Kalsın, Ümit yay, Ankara, 2005
- TAŞDELEN, Mehmet Nuri, Yassıada, Menderes Ve Muhafızları, Bir Harf Yayınları, İstanbul, 2005
- T.C. Anayasası, Alfa Yayınları, İstanbul, 2006, 4.basım
- TBMM Başkanları Ve Meclis Konuşmaları, TBMM Basımevi, Ankara, 2002
- TEZİÇ, Erdoğan, 100 Soruda Siyasi Partiler, Gerçek yay. İstanbul, 1976
- TOKER, Metin, Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları, Yarı Silahlı Yarı Kûlahlı Bir Ara Rejim 1960-1961, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1991, 2.basım
- TUNCER, Acar, 27 Mayıs Ve Ben, Doğruluk Matbaası, İzmir 1990
- TUNÇAY, Mete, Eleştirel Tarih Yazıları, Haz. Bahadır Türk, H. Emrah Beriş, Liberte Yayınları, Ankara, 2005
- TÜSİAD, Seçim Sistemi ve Siyasi Partiler Araştırması, Lebib Yalkın yay. İstanbul, 2001, c.1
- YALÇIN, Soner, Efendi Beyaz Türklerin Büyük Sırrı, Doğan Yayınları, İstanbul, 2005, 59.basım
- YAVİ, Ersal, İhtilalci Subaylar, Yazıcı yay, İzmir, 2003, c.3

TEZLER:

Filiz Çolak, Demokrat Parti'nin İzmir'de Kuruluşu Ve Gelişimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995

Hasan Mert, Necdet Öklem Ve 1940-1960 İzmir'de Siyasi Hayat, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995

SÖZLÜ KAYNAKLAR:

Ahmet Özgiray, (1940-) Ege Üniversitesi T.C. Tarihi'nde emekli profesör.

Ayşen Kanat, (1957-) Ev Hanımı.

Eren Akçiçek, Doktor, DP'li Selahattin Akçiçek'in akrabası

Faruk Loğoğlu, Emekli Büyükelçi, Ömer Engin Lütem, Emekli Büyükelçi

Mustafa Öztin, İzmir Türk Parlamenterler Birliği Başkanı.

Necdet Aşık, (1942-) İzsü'dan emekli memur.

Necip Mirkelemoğlu, (1922-) Yazar, CHP İzmir eski milletvekili.

Sedat Akman, Doktor.

Şeref Bakşık, (1925-) Gazeteci, yazar, İzmir eski CHP milletvekili.

SÖZLÜKLER:

DEMİR, Ömer, Mustafa Acar, Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ağaç yay, İstanbul,1992

DEVELİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Lügat, Haz: Aydın Sami Güneyçal, Aydın yay, Ankara, 2002, 19. basım

GİRGİN, Kemal, Politika Sözlüğü, Hürriyet yay, İstanbul, 1982

PAKALIN, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarihi Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü, MEB yay, İstanbul, 1993, c.2

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Milliyet yay, İstanbul, 1992

ÜLKEN, Hilmi Ziya, Sosyoloji Sözlüğü, MEB Basımevi, İstanbul, 1969

BELGESELLER:

PAMİR, Balçiçek, "Söz Sende", Sözlü Kaynak, Emine Gürsoy Naskali (Celal Bayar'ın torunu) Haber Türk, 22.07.2008 Salı, saat: 18.30

POLAT, Cüneyt, “Dünden Yarına CHP” Belgeseli, Kanal A, 02.08.2008,
Saat:21.30

YALÇIN, Soner, “Oradaydım” Belgeseli, Sözlü Kaynak idamla yargılanan
Abdülmelik Fırat, CNN Türk, 15.06.2008, saat: 23.05

İNTERNET:

www.basbug.net, Alıntı Tarihi: 23.05.2008

www.tr.wikipedia.org, Alıntı Tarihi: 23.05.2008

ÖZET

“27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi’nin İzmir’de Uygulanışı Ve Etkileri” konulu bu tez, beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde 27 Mayıs dönemi için kullanılan kavramlar açıklanmaktadır. Sonraki bölümlerde ise sırasıyla; İzmir’deki siyasi hayat, 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi’nin gerçekleştirilmesi, İzmir’de yaşananlar ve son bölümde ise 1961 Anayasası ve genel seçimlerle birlikte Askeri idare döneminin nihayet bulması konuları işlenmiştir.

ABSTRACT

This thesis – of which subject is “The Refletctions And Application Of The Coup D’etst On May 27, 1960 In İzmir” – is consisted of five chapters. In the introduction chapter, the concepts that are used for 27 May period are explained. Sequentially in the following chapters, the subjects of the political life in Izmir, the execution of 27 May 1960 Military Intervention, what is lived through in Izmir and in the last chapter the ending of Military government period with the constitution of 1961 and general elections analyzed.

ÖZGEÇMİŞ

23.05.1982 tarihinde İzmir’de doğdu. İlk ve Orta öğrenimini İzmir’de yaptı. 2005 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne bağlı Tarih Bölümü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalında Tezli Yüksek Lisansa başladı.